

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 29
31-32/2014
9. august 2014

Eudovít Štúr

ZALOŽIL EUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845

VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

Cena 1,- €

MIKOVA RÁDIOTELEVÍZIA
V POZÍCIÍ IGNORANTA
Strana 4.

STOROČNÁ VODA
VO VRÁTNEJ DOLINE
Strana 7.

VEĽKÉ PENIAZE PREVERUJÚ
ODOLNOSŤ I MORÁLKU ĽUDÍ
Strana 10.

ZÁKONY O VODE
VYVOLÁVAJÚ NEDÔVERU
Strana 13.

KRUTÉ DOZVUKY OSUDNÝCH
SARAJEVSKÝCH VÝSTRELOV
Strana 16.

SLOVO O SLOVENSKU

Slovom o Slovensku sa zaberajú mnohí, pre niektorých sa stalo heslom pochybnosti, či to u nás ide alebo nejde. Namiesto polemiky by sme si možno mohli pripomenúť to hlavné, čo je pre každého a to jednoduché. Je to slovenčina. V auguste pred mnohými desaťročiami sa to ukázalo. Hovorilo sa o bratskej pomoci, pritom miliónom bolo jasné, že je to okupácia. Slovenčinu to zmenilo nadlho, vznikli nové príslovia. Napríklad dovtedy sme si delili všetko bratsky. Po auguste 1968 sa to zmenilo. Na otázku: podelite si to bratsky, znela odpoveď, nie, nie, nie, na polovicu! Lebo každému bolo zrejme, že bratsky znamená nevýhodne. Že to nie je pravda. Že všetko je naopak.

Doteraz, keď sedíme v aute a padne na zatáčke otázka: je to sprava dobre? Odpoveď znie, sprava je to dobre, ale zľava tanky. Pretože vtedy sa nám hrozilo všetkým možným zlým – od čierneho západonemeckého revanšizmu sprava, kým tanky, pol miliónová armáda prišli od červeneho sovietskeho zľava. Lebo všetko bolo naopak.

Ochrana jazyka, boj proti lajdáctvu v používaní jazyka je obrana proti chaosu. A chaos v jazyku znamená, že sa to prenáša do všetkého. Veď mnohé je aj dnes naopak, inak ako sa vraví. Odstraňovať lajdáckosť či chaos v jazyku je dôležité. Napríklad v piatok osemnásteho júla na rozhlasovej stanici Slovensko 1 verejnoprávnej RTVS o štvrti na jedenásti hovorili o tom, že už-úž sa prijímajú sankcie proti Rusku, poslednou prekážkou je, že treba súhlas všetkých členov EÚ. Bomba! Princíp, na ktorom je EÚ založená – na vytváraní spoločného stanoviska – je odrazu prekážkou? Ako to môže znieť z verejnoprávneho rozhlasu malého štátu? Je fakt, že Únia potrebuje aj náš slovenský súhlas, azda v skutočnosti prekážkou? To je lajdáckosť, ktorá ukazuje, aký nebezpečný je chaos v jazyku.

Dušan D. KERNÝ

R - 2014042

Ojedinelá medzinárodná konferencia s účasťou Matice slovenskej Chrániť hodnoty národnej existencie a pamäti

Dušan D. KERNÝ – Foto: archív SNN

Matica slovenská sa stala jedným z organizátorov výnimočnej a ojedinelej medzinárodnej konferencie o storočnici vypuknutia prvej svetovej vojny. Na celodennom podujatí s takmer tromi desiatkami odborných referátov sa aktívne zúčastnili predseda a podpredseda Matice slovenskej Marián Tkáč a Jozef Šimonovič. Obzor odborných referátov výrazne rozšírilo vystúpenie matičného tajomníka Pavla Pareničku s referátom Slovenskí tolstojevci počas prvej svetovej vojny. Konferenciu osobitným listom pozdravil prezident Slovenskej republiky Andrej Kiska a okrem iných aj hlava Ruského imperátorského domu Romanovcov veľkokňažná Mária Vladimirovna.

Stály autor SNN Ferdinand Vrábel sa venoval najmä M. R. Štefánikovi ako vojenskému organizátorovi česko-slovenských légii. J. Šimonovič predniesol príspevok za neprítomného virológa prof. MVDr. Alexandra Sabóa, DrSc., o obrovských, miliónových obetiach španielskej chrípky – svetovej pandémie ako následku prvej svetovej vojny.

■ NOVÉ PRÍSTUPY

Cieľom konferencie bolo podľa organizátorov „porovnať prístupy k prvej svetovej vojne v historickom povedomí rôznych krajín“, ako aj ukázať nové vnímanie západnej historiografie o zodpovednosti za vypuknutie prvej globálnej celosvetovej vojny. Vzhľadom na organizátorov bola nevšednosťou podujatia najmä Spoločnosť slovensko-ruského priateľstva a možnosť zoznámiť sa aj s novým ruským prístupom k tomu, čo dlho bolo pre ZSSR a následne Rusko „zabudnutou vojnou“, čo nebolo pre ruskú verejnosť, odborníkov a vedu desaťročia v popredí. Teraz sa situácia mení, ide o „obnovu historickej pamäti o vojne v rokoch 1914 – 1918, o to, aby sa vyvolal stratený pocit súdržnosti spoločných dejín a zabránilo sa opakovaniu chýb. Pripomínanie vzdialených stránok dejín má aj splatiť dlh voči vyše desiatim miliónom obetí vojakov, dvanástim miliónom civilistov a okolo päťdesiatim piatim miliónom zranených.

Hlavnou témou konferencie bolo pripomenúť si a uctíť ich pamiatku.

■ NÁVRAT K DEJINÁM

Storočnica vypuknutia vojny je pre ruskú vedu a múzejníctvo „návratom do dejín Ruska inak ako v predchádzajúcich mystifikáciách, skončilo sa ignorovaním. Nezachovalo sa totiž veľa, ale pred-

sa sú unikátne denníky a artefakty, ktoré deväťdesiat rokov ležali nedotknuté. Od roku 2012 robíme digitalizáciu všetkého, čo sa zachovalo. Bez medzinárodnej spolupráce by to bolo neľahké. Skúmame trebárs fotofond česko-slovenských légii v radoch cárskeho vojska, vytvára sa nám obraz mase vojny, ktorú zaplatili život-

mi a zmračením obyvatelia celej Európy, ale aj takmer tri milióny vojakov a obyvateľov vtedajšej ruskej monarchie. Zobrazujeme ruského vojaka a vojnu, v ktorej sa vystriedali tri ruské režimy“, povedala okrem iného pre náš týždenník Tamara I. Kazakova z vedenia Štátneho múzea dejín Ruska. Ruské múzejníctvo sa pripravuje na storočnicu skončenia vojny, na vystúpenie Ruska z nej v roku 1917.

■ POSTUP RUSKA

Vedci prítomní na konferencii zdôraznili, že imperiálne Rusko, ktoré vstúpilo do vojny, nebolo porazené, porazené boli nasledujúce dva ruské režimy – Kerenského a Lenina. Rusko týchto režimov prehralo potupne, nezmyselne a paradoxne práve s tými štátmi, ktoré vo vojne tiež neboli úspešné – najmä s Nemeckom. Referujúci priblížili postup ruskej diplomacie pri vypuknutí vojny a poukázali, že Rusko vojnu nechcelo, hľadalo kompromis a vyšetrenie atentátu v Sarajeve a určenie zodpovednosti chcelo dosiahnuť nie vojnou, ale pred už vtedy jestvujúcim Medzinárodným súdnym dvorom v Haagu. Pripomenuli tiež, že na povojnové rokovania vo Versailles nebolo Rusko prizvané, nebolo garantom medzinárodného usporiadania vo vtedy prijatých zmluvách, čoho dôsledkom bola medzinárodná politická a ekonomická nestabilita a napokon nová vojna.

3 OTÁZKY PRE:

Jána BEŇA, spisovateľa a pamätlivého matičiara

Dokážme pomenovať zodpovedných za úpadok

• Čo by sa dalo urobiť pre zlepšenie postavenia slovenských literátov?

Koncom deväťdesiatych rokov išlo zo štátneho rozpočtu na prevádzku Slovenského národného divadla do tristo miliónov korún. Na podporu vydávania literatúry všetkých žánrov poskytovalo vtedy za ministra Kňažka ministerstvo kultúry necelých dvadsať miliónov korún. Dnes je situácia pre spisovateľa taká, že honorár dostane skôr symbolický, ak vôbec nejaký dostane. Zamýšľa sa niekto nad tým, aká by mala byť proporionalita v poskytovaní financií na jednotlivé oblasti umeleckej tvorby? Je literatúra u nás od macochy?

• Ako vidíte situáciu okolo Domu slovenských spisovateľov?

Ak myslíte budovu na Laurinskej ulici v Bratislave, tak tá bola od svojho vzniku najmä domom slovenskej literatúry, vydávania kníh a časopisov – na čo bola aj postavená. Od deväťdesiateho roku sa situácia čiastočne zmenila, no to nemalo byť dôvodom, aby sa dospelo k dnešnému až katastrofálnemu stavu. Príčinou sú v prvom rade konkrétni vedúci ľudia zo spisovateľskej obce, ktorým dôverčivé spisovateľské masy zverili starosť o spoločný majetok. Treba volať na zodpovednosť tých, ktorí sa pričínili o dnešný stav a chceli by sa spod zodpovednosti vyšmyknúť.

• Čo by mohla robiť Matica slovenská pre zlepšenie situácie v slovenskej kultúre?

Keď som bol pred rokom 1990 členom mináčovského výboru MS, usilovali sme sa dosiahnuť najmä to, aby sa Matica zachytila všade tam, kde bola jej účasť na oživovaní a rozvíjaní toho, načo je v kultúre a v ďalších zložkách svojej činnosti podľa svojho poslania potrebná. Netreba chcieť robiť všetko a netreba sa sústrediť len na juh. V tomto smere sa dosť veľa dosiahlo a treba v tom pokračovať.

Zhovárať sa
Roman KALISKÝ-HRONSKÝ
Foto: autor

V SNN 33/2014
SI PREČÍTAŤE

- Najbližšie 33. číslo Slovenských národných novín bude v predaji od 23. augusta 2014.
- Slovenské interpretačné umenie klasickej hudby má špičkovú medzinárodnú úroveň
- Ján ANDRAŠČÍK – kňaz, osvetový spisovateľ a zakladateľ spolkov miernosti

Slováci sa v prieskumoch vyjadrujú kriticky k súčasnej spoločnosti Nemôžeme sa tváriť, že sa nič nestalo

Eva ZELENAYOVÁ – Karikatúra: Andrej MIŠANEK

Súčasný stav spoločnosti veľkou mierou ovplyvnila zmena režimu v roku 1989. Prieskumy verejnej mienky ukazujú, že podstatná časť obyvateľov Slovenska sa neteší z vývoja, ktorý sme prešli za uplynulé štvrtstoročie. Predovšetkým nenastali očakávaná v zlepšení životnej úrovne ľudí, ale ani stav ľudských práv nenadobudol želané rozmery. Také javy ako klientelizmus či korupcia dosiahli priam obudné rozmery. Svedčia o tom najmä uskutočnené i uskutočňované kontroly v privatizovaných podnikoch. Ale ani ich výsledky nevedli k očiste verejného života, čo traumatizuje celú spoločnosť.

Stavom demokracie na Slovensku sa už takmer dve desaťročia zaoberá Inštitút pre verejné otázky. Jeho šéfom je prisťahovalec Grigorij Mesežnikov. Jeho zakladateľom boli osoby, ktoré sice neprišli na Slovensko z inej krajiny, ale ani nikdy nemali pozitívny vzťah k tomuto štátu. V období, keď sa rozpadávala federácia, stáli na pozíciách spoločného štátu s Čechmi a ani neskôr sa neprejavovali ako slovenskí vlastenci. Typickým príkladom je Martin Bútora, bývalý poradca prezidenta Václava Havla, neskôr veľvyslanec SR v USA a dnes poradca prezidenta republiky Andreja Kisku.

V médiách sa až v týchto dňoch objavujú články o prezidentskej kampani. O tom, kto z kandidátov na ňu prekročil finančný limit. Zaujímavé, že až v čase, keď už je zodpovednosť kandidátov premičaná. Iba jeden z nich, profesor Milan Melník, podal podnet na Generálnu prokuratúru SR pre podozrenie z porušenia zákona, ale nikto z kandidátov sa nepridal.

OHADZUJÚ SA BLATOM

Médiá síce poukazujú na Fica a Kňažka, že sa vyhli pokute za prekročenie limitu. A čo pán prezident? A čo Procházka? A ďalší... Aký je ich morálny kredit,

keď porušenie zákona o voľbách sa stalo súčasťou ich kampane? Konštatovať, že aj v iných demokraciách sa to stáva, je ospravedlňovaním nemorálnosti.

FORMOVATELIA DEMOKRACIE

Takto sa spoločnosť, ktorá túžila po slobode, demokracii a pravde, dostala do stavu, keď aj najvyššie authority štátu tieto hodnoty spochybňujú, relativizujú, ba dokonca pošliapávajú! Isté informácie o vplyvoch na slovenskú spoločnosť po roku 1989 poskytol prvý americký diplomat na Slovensku Paul Hacker. O svojom pôsobení u nás vydal knižku, ktorú práve Martin Bútora charak-

terizoval ako „nenahraditeľné individuálne svedectvo o prelomových časoch Československa a Slovenska v rokoch 1990 – 1993, ktorých vyústenie nebolo jasné“. Ale „súčasne bolo jasné, že demokratická kultúra na Slovensku je ešte len v počiatkoch a na jej zdokonalenie je potrebná pomoc USA a iných demokratických krajín“.

Paul Hacker svoje memoáre zaplnil ľuďmi, ktorí otvorene presadzovali americké záujmy na Slovensku a naopak, boli nositeľmi názorov o Slovensku pre Spojené štáty – či je to Pavol Demeš, Martin Bútora alebo inštitúty ako Rádio Slobodná Európa či Inštitút pre verejné otázky. Svoje služby, samozrejme, vykonávali s finančnou podporou spoza mora. Dokonca by sa dalo povedať, že sa takto financovalo na Slovensku budovanie demokracie. Je viac než isté, že sa projekt vydri, keď sa vo verejnom priestore, najmä v médiách a politike, presadzujú americké záujmové skupiny. Tomu sa ani náhodou nehovorí korumpovanie, ale presadzovanie demokracie. Veď keď ide o veľmoc, nikdy sa nehovorí o korupcii či iných deficitoch demokracie. Prečo by aj?

Matica slovenská sa potrebuje otvoriť ľuďom, byť im nablízku Zelená predaju nadbytočného majetku

Peter JAVOR – Foto: Matica slovenská

Slávnostné odhalenie busty Andreja Hlinku pred druhou budovou Matice slovenskej (MS) v Martine bolo súčasťou slávnostno-pracovného rokovania výboru MS prvý augustový deň a otvorením Národných matičných slávností, ktoré sa konali v sobotu 2. augusta v parku P. O. Hviezdoslava. Matica musí v novej dobe presmerovať svoje činnosti predovšetkým na deti, mládež a strednú generáciu. Osloviť mladých rodičov, aby svoje deti vychovávali vo vlasteneckom duchu.

V takejto atmosfére sa pripravili aj Národné matičné slávnosti, ktoré boli milým podujatím zameraným na rodiny. Okázalé, drahé oslavy a pompézne podujatia vo veľkých sálach a v amfiteátroch už nie sú spoločenským trendom. Ľuďom sa treba priblížiť, komunikovať s nimi, rozprávať sa, podávať si ruky. A takto musí vystupovať vo svojej novej ére aj Matica.

RIEŠENIE KRÍZY

Členovia matičného výboru (VMS) sa postavili ekonomickým problémom v ustanovizni. Deficit tvorby vlastných zdrojov na úrovni takmer štyristotisíc eur sa rozhodli riešiť odpredajom dubiozného majetku a možnosťou čerpania úveru z banky. Návrhy predniesol nový správca MS Maroš Smolec s odôvodnením: „Žiaľ, vyčerpanie rezervných fondov Matice počas rokov

2012 a 2013 spôsobilo nedostatok zdrojov. Úplný výpadok dividend z Neografie spôsobil situáciu, keď musíme odpredať majetok, ktorý je pre nás záťažou. Keďže sa odpredaj musí uskutočniť podľa zákona 176 verejno-obchod-

AKTUÁLNE

nými súťažami, čo niečo trvá, preklenúť toto obdobie musíme úverom z komerčnej banky. Preto som okrem súhlasu na odpredaj majetku požiadal VMS o súhlas na udelenie záložného práva v prospech banky na lukratívnejšie nehnuteľnosti Matice.“ Výbor jeho návrhy prijal, čím sa proces odpredaja nadbytočného majetku de facto začal. Správca spolu s novým povereným riaditeľom Finančného útvaru MS začali rokovania so súkromnou bankou o získaní pôžičky vo výške dvestopäťdesiat tisíc eur so

záložným právom. Členovia VMS však správcu zaviazali, aby naďalej pokračoval v znižovaní prevádzkových nákladov v neštátnych zdrojoch, predložením návrhov na ďalší dubioznej majetok, v personálnych zmenách a v šetrení. Na základe stanov ho vyzvali, aby si zvolil vlastný krízový štáb z odborníkov na ekonomiku a rozpočtovú politiku. „Mám už jasnú predstavu, kto bude v tíme. Využijem expertov na túto oblasť, ktorí sú aj členovia Matice slovenskej a dobrovoľníci v jej činnosti. Bude tam aj zástupca výboru a ústredia,“ reagoval Maroš Smolec.

SPRÁVA ZA ROK 2013

Členovia výboru kriticky diskutovali o Správe o činnosti a hospodárení za rok 2013, v ktorej sa uvádza o rozpustení rezervných fondov na úrovni niekoľko stotisíc eur. Predseda dozorného

Nová busta Andreja Hlinku pred 2. budovou Matice v Martine.

výboru Š. Martinkovič v tejto situácii novému správcovi odovzdal návrh, aby sa rokom 2013 zaoberali nezávislí audítori, ak to finančná situácia Matice umožní. Správu VMS vzal na vedomie s upozornením, aby sa v budúcnosti o nakladaní s rezervnými fondmi rozhodovalo len vo VMS. Správca následne predložil Správu o stave v MS za rok 2014, ktorá definovala dôvody nepriaznivej finančnej situácie a navrhovala riešenie na najbližšie mesiace. V rámci personálnych opatrení MS opustilo vyše dvad-

sať zamestnancov. Matica požiada Ministerstvo kultúry SR (MK SR) o zmenu účelu v čerpaní dotácie v rámci kapitál bez navýšenia dotačných zdrojov zo strany štátu, bude sa snažiť písomne dohodnúť s veriteľmi o odklad splatnosti záväzkov na rok 2015 a 2016, dohodnúť podmienky úveru, odpredať časť majetku, čím by bolo reálne, a do konca septembra pripraviť vyrovnaný rozpočet na rok 2014. Súčasný deficit práve tvoria záväzky z minulých rokov, ktoré nemožno hrať z dotácie MK SR.

VŠIMLI SME SI

Ad revidendum – zdravý rozum?

Nechcem sa púšťať do zložitých úvah v podstate o jednoduchom jave. Ide mi o skupinky stredoškôľakov, ktorí pred svojim maturitným týždňom opúšťajú školu – podľa nich – s čo najoriginálnejším maturitným tablom, ktoré rovnako „nezabudnuteľným“ spôsobom za istých neodmysliteľných davových a zvukových príznakov nesú mestom a umiestnia ho vo výklade daktoreho obchodu, aby tam okoloidúcim zvestovalo, že do sveta sa zberá nový výkvet maturanov (zberá – nie zberba...) Určite má s týmto javom každý svoju skúsenosť – od dotieravého vyberania „drobných“ od tých, čo pred bujarým hŕňom včas neunikli do bočnej uličky, až po takmer výtržnosťami sa rovnajúce excesy podnapitých „nositeľov rána“.

Ponúkam obrázok – príklad (nie preto, že ide o moju známu), že oznámiť skúšku dopelosti a skončenie školy sa dá aj kultúrnym spôsobom. Snímka je z Arau v Rumunsku, ktoré my tu vyššie a dlhšie v Európe považujeme stále len za akúsi rohožku starého kontinentu. Učiteľka kulturológie a výtvarných disciplín na tamojšom gymnáziu Hajnalka Siska-Szabóová (na snímke celkom vľavo) absolvuje so žiakmi svojho maturitného ročníka v podstate to, čo sme spomínali v súvislosti s našimi neraz bezprizornými a zavše akoby z reťaze spustenými abiturientmi. Zdá sa mi to oveľa prímerejšie – ak už nechcem použiť – dôstojnejšie statusu maturanťa. Veď porovnajte. Ad revidendum...

Emil SEMANCO

Podvodníctvo s dobrovoľníctvom naberá na obrátkach Ochrana zamestnanca je takmer nulová

Popri stovkách ochotných dobrovoľníkov a organizátorov pozitívnych dobrovoľníckych aktivít pre našu mizernú pracovnoprávnú legislatívu začínajú na Slovensko prichádzať podnikatelia, ktorých nemožno nazvať inak ako zlodeji. Bežnou prácou je, že si takíto špekulanti zakladajú občianske združenia, teda navonok sa tvária ako neziskové subjekty. Ide o malé komunity najviac s asi dvadsiatimi zamestnancami.

Aby však predsa len kapitál mohol otekať, zakladateľ občianskeho združenia väčšinou založí aj rovnomenú „eseročku“. Tá je značkou pre všetky obchodné transakcie, ktoré sú inak zo zákona vylúčené pre občianske združenie. Podnikavec začne naberáť zamestnancov, takmer výhradne sa zaujíma o osoby evidované ako nezamestnané na úradoch práce. Musia však spĺňať ešte dve podmienky – vek do dvadsaťdeväť rokov a zároveň musia byť evidovaní na úrade

práce tri mesiace. Pretože potom dostane na takúto pracovnú silu dotáciu od štátu a iné zľavy. Potiaľto je všetko v súlade so zákonom. „Podnikateľ“ získa dotovanú pracovnú silu, zamestnanec

zvedeli napríklad daňové úrady, úrad práce a podobne. Zamestnanec, tlačný do kúta existencným ohrozením z dôvodu nezamestnanosti, takúto ponuku prijme. Nuž a po troch mesiacoch sa nemusí čudovať, ak mu chytrácky šéf povie ďakujem, opäť zaloví v hlbokých vodách nezamestnaných a nájde si novú vhodnú obeť, respektíve zdroj pracovnej sily zadarmo. Ten obľafnutý chudák tri mesiace makal, až sa z neho parilo, a napokon – nezabil nič, všetko bolo podľa zákona, „podnikateľ“ sa nanajvýš dopustil niečoho, čo môžeme morálne odsúdiť. A štát sa na tieto postupy pozerá, zdá sa, s absolútnym nezaujmom. Je nanajvýš nevyhnutné, aby sa daňové kontroly urýchlene zamerali na takéto dvojčiky – občianske združenia a zároveň rovnomené „eseročky“. Tak isto by verejnosť uvítala vyššiu aktivitu inšpektorátov práce najmä v súvislosti s postihovaním práce, ktorá nie je zmluvne podchytená.

Ivan BROŽÍK

ČO INÍ NEPÍŠU

je rád, že získal zamestnanie. Až na tie tri mesiace. Počas nich nemohol dostávať mzdu, pretože by prišiel o sociálne dávky. „Podnikateľ“ mu navrhne štátu dobrovoľníka s tým, že „niečo“ mu zaplatí na ruku, aby sa o tom nedo-

Povstanie – nástroj propagandy

Eva ZELENAYOVÁ

Zmena politického režimu po druhej svetovej vojne mala pre mnohých Slovákov fatálne následky. Odrazu sa na Slovensku vynorilo neveriteľné množstvo nepriateľov štátu – počnúc katolíckou cirkvou, ktorej sa nedalo prepáčiť spojenie s Vatikánom, cez buržoázných nacionalistov a kulakov až po obyčajných smrteľníkov, na ktorých sa vymysleli špeciálne paragrafy velezrady. Podľa paragrafu 78 putovali do väzenia mladí, starí, všetci, ktorí sa nejakým spôsobom zastávali suverenity prvej Slovenskej republiky. Pražská vláda ich charakterizovala ako zradcov československej štátnosti.

Celkom dobre obstáli tí, ktorí sa prihlásili k účasti v Slovenskom národnom povstaní. Všetky povojnové generácie až dodnes boli a sú

oficiálnou propagandou ubezpečené, že len zásluhou SNP sa Slovensko zaradilo medzi víťazné štáty. Oficiálna historiografia a komunistická propaganda účelovo skreslovali skutočnosť. Až v súčasnosti sa na verejnosť dostávajú informácie a zásadným spôsobom menia pohľad na niektoré historické udalosti.

Český katolícky týždenník (č. 22) uverejnil rozhovor s historikom a Američanom Martinom D. Brownom o súvislostiach týkajúcich sa smrti Reinharda Heydricha. Atentát na tohto nacistického pohlavára bol organizovaný z Londýna a čitateľ sa o ňom dozvedá viaceré prekvapujúce a až dosiaľ zamlčované pohnútky. Tak podľa českého historika mal význam nielen v oslabení Nemecka, ale aj v znovunasto-

vení otázky znovuoobnovenia predmnichovského Česko-Slovenska. „Atentát a následne prelitate potoky českej krvi (vrátane masakrov v Lidiciach a Ležákoch) zásadným spôsobom urýchlili zneuznanie Mnicho-

KOMENTÁR

va zo strany Veľkej Británie a Francúzska,“ uviedol J. B. Uhlíř. Na druhej strane americký historik o atentáte povedal celkom otvorene, že „Eduard Beneš chcel Moskve dokázať, že odpor v Protektoráte bol aktívny a užitočný, a súčasne nabádať Londýn a Washington, aby exilovú vládu plne uznali“.

Prečo sa mala exilová bývalá vláda Česko-Slovenska uznať? V roku 1939 vzniklo predsa samostatné Slovensko a Protektorát Če-

chy a Morava. Slovenský štát uznali mnohé štáty sveta. Zo strany Slovenska neprichádzali podnety na obnovenie Česko-Slovenska. Beneš teda vôbec nebral ohľad na to, čo si želajú Slováci. Aby sa Čechy a Morava vymanili z ponižujúceho postavenia protektorátnej krajiny, potrebovali Slovensko. Slovensko sa teda stalo nevyhnutnou podmienkou toho, aby sa Čechy a Morava opäť stali suverénnym štátom.

Ako hodnotí atentát na Heydricha M. D. Brown? „Odboj v Protektoráte varoval, že atentát môže mať pre hnutie katastrofálne následky. Ale opäť to bol politický akt s cieľom získať podporu v spojeneckých metropolách pre obnovu Česko-Slovenska po vojne. Môžeme povedať, že atentátom bola v skutočnosti obetovaná väčšina prozápadne orientovaného odboja v prospech dlhodobejšieho cieľa, obnovy štátu.“ Podľa Browna bolo odbojárom jasné, že nacistická reakcia bude krutá a rýchla. „Ale vláda v Londýne usúdila, že dramatická akcia musí byť podniknutá, aby bolo po vojne Česko-Slovensko rekonštruované.“

Medzi protinacistickým odbojom v Protektoráte a exilovou vládou v Londýne existoval teda nesúlad. To tvrdí Američan. Naopak Čech hovorí o odvahe nasadiť vlastný život v mene znovuoobnovenia Česko-Slovenska. Ibaže Jozef Gabčík (Slovák) a Ján Kubiš (Čech) boli špeciálne vyškolení profesionáli. Prešli výcvikovým táborom Special Operations Executive (SOE), čo je Oddelenie pre zvláštne operácie, a teda ich čin je nevyhnutné hodnotiť aj z tohto pohľadu.

Na otázku, čo vyvolal atentát v Protektoráte Čechy a Morava, Brown odpovedal: „Vyvolal predovšetkým masívny prejav podpory spojený s rýchlym uznaním plne akreditovanej česko-slovenskej vlády v exile.“ Kto vie, ako by sa bol vývoj za riekou Moravou uberal, keby bol Hitler vyhovelať Háchovi a uznal samostatný Český štát. Hitler však trval na Protektoráte Čechy a Morava. Pre Čechy a Moravu bolo teda znovupripojenie Slovenska do spoločného štátu otázkou samostatnej štátnej existencie. Ako však povedal M. D. Brown, Beneš obetoval prozápadný vývoj v krajine na úkor obnovenia štátu.

Zaručená zdravotná starostlivosť

Roman KALISKÝ-HRONSKÝ

Na Slovensku máme ústavu zaručenú všeobecnú zdravotnú starostlivosť. Všetci vieme, že nie je bezplatná. Okrem zdravotného a sociálneho poistenia sme si nechtiac museli zvyknúť aj na doplácanie za zdravotné výkony i za lieky. Okrem oficiálne platených poplatkov však „dobrovoľne“ platíme aj poplatky, ktoré sa volajú úplatky. Teda akési nechcené, ale dobrovoľne nasilu spoločensky akceptované všimné, aby si nás lekári či sestričky skôr všimli...

Korupcia v zdravotníctve vraj oberá Slovensko až o jednu miliardu eur ročne. Z aktuálneho prieskumu Health Policy Institute (HPI) vyplýva, že vyše sedemdesiatjedem percent ľudí priznalo neformálnu platbu za poskytnutie zdravotnic-

kých služieb, na ktoré majú pacienti nárok bez oficiálne vyčísliteľného príplatku. Neoficiálna odmena mohla byť aj v naturáliách.

Podľa predsedu Lekárskeho odbornového združenia (LOZ) Petra Vi-

POZNÁMKA

solajského nemožno kvety ani kávu z vďaky po vyliečení považovať za úplatok. „Ak si pozriete štatistiky, väčšina respondentov po tom, čo povie, že aj keď dali úplatok, prizná, že ho od nich nikto nepýtal,“ argumentuje, pričom však tiež uznáva, že v radoch lekárov sú i čierne ovce, ktoré si úplatky doslova pýtajú. „Takí lekári nemajú čo v nemocnici či ambulancii robiť, ak je náš právny systém na nich krátky, pacien-

tom odporúčam, aby takých zdravotníkov zďaleka obchádzali.“

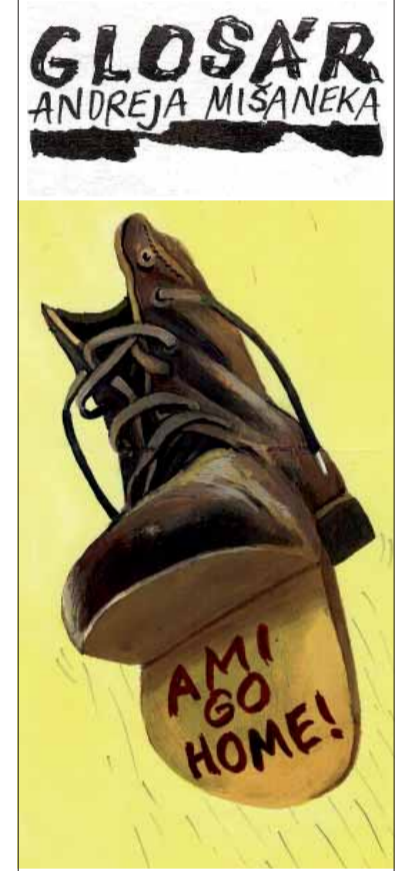
„Ak si lekár neformálnu platbu vyžiada, čo je neodškriepiteľne úplatok, ide hlavne o finančné hotovosti, najčastejšie vo výške od stojeden do tristotridsaťtri eur,“ uviedol Roman Mužik z HPI s tým, že často je pýtaná aj vyššia či nižšia suma. Až 18,5 percenta oslovených v anketе HPI priznalo, že úplatok si od nich lekár sám vyžiadal. Forma úplatku závisí podľa Mužika aj od typu lekára. Pri všeobecných lekároch sú úplatky skôr v naturáliách. Naopak, pri ortopédoch, chirurgoch a gynekológoch sú úplatky zväčša formou hotovosti.

Viac ako polovica Slovákov (53 percent) vníma korupciu v zdravotníctve ako vážny spoločenský problém. „O korupcii v zdravotníctve sa

veľa hovorí a mnohí povedia, že sa s ňou stretli, ale málokto ju aj nahlási, a to je základný problém pri riešení tejto otázky,“ povedala hovorkyňa ministerstva zdravotníctva Zuzana Čižmáriková. „Oznámenia občanov, od ktorých bol úplatok žiadaný, respektíve jeho poskytnutie vopred sľúbili, sa prakticky nevyskytujú,“ tvrdí hovorca prezídia policajného zboru Michal Slivka.

Podľa Európskej komisie korupcia v slovenskom zdravotníctve pretrváva najmä pre vysokú mieru akceptácie prijímania a odovzdávania úplatkov. Štúdia o stave korupcie v členských krajinách EÚ konštatuje, že takémuto prostrediu praje najmä nedostatok pozornosti zo strany príslušných orgánov, a tiež absencia vytrvalosti úspešne uzavrieť trestné stíhanie.

„Ak je aj také trestné stíhanie úspešne uzavreté, najčastejšie ide o relatívne zanedbateľné prípady nízko postavených úradníkov alebo jednotlivých lekárov,“ vyčíta nám Európska komisia. Jej predstavitelia zrejme nikdy nepotrebovali zdravotnú starostlivosť na Slovensku...

SPOZA OPONY

Rakúsko si stavia novú hlavnú stanicu – obrovský molož zo skla. Zatiaľ prijíma len vlaky z Bratislavy hlavnej stanice a späť. Viedenská stanica má denne prijímať okolo stoštyridsaťpäťtisíc cestujúcich, zatiaľ nie je v plnej prevádzke. Je to dlhoročná stavba, ako mnohí iste vedia, pristavili k nej osobitnú vyhladkovú vežu. Keď vystúpite z nedeľného vlaku, v obrovitánskej stavbe je ticho a pusť. Cestovný lístok aj s celodenným lístkom na miestnu dopravu a ste v centre. Spaťtočný stojí sedemdesiat eur, čo je pätina ceny týždenného pobytu pre seniorov v Tatrách!

Nedeľné popoludňajšie besedy v Burgtheatru uprostred mesta bývajú výnimočným zážitkom. Okrem iného som zažil besedu o prvej svetovej vojne. Divadlo bolo plné – parter, lôže, balkóny. Šéfredaktorka známeho denníka uvádzala štyroch diskutujúcich. Jeden práve po dlhoročnom pô-

sobení na čele Vojenského múzea vydal tisícdvestostranovú knihu o dôsledkoch prvej svetovej vojny na rozpad habsburskej monarchie. Druhý bol

dého človeka a rozhodne nie vraha. V jej výpovedi ako keby rezonovala ťažká sociálna situácia mladých generácií nielen vtedy, ale aj dnes.

ročí, patria nielen k uznávanému, ale aj majetnému rodu. Uznávanému natoľko, že síce prišli o zámok Konopište v Čechách, ale aj v časoch Česko-

málo vlastenecká. Na medzinárodnej scéne vniesla do debaty srbský pohľad, lepšie povedané ukázala, že možno verejne hovoriť v rakúskom či nemeckom prostredí, v EÚ o srbskom úsilí inak. Americký historik vsadil udalosti pred sto rokov priamo do dnešných súvislostí, veď takmer polovica Ukrajiny bola voľakedy v monarchii. Rakúsky historik sa nezaobával srbskou vinou, ale cisárovou zodpovednosťou, zásadným podielom monarchie na vypuknutí vojny. Každý hovoril nielen svoje, ale aj svojím jazykom – dvaja po nemecky a dvaja po anglicky. Publikum živo reagovalo, tleskalo, aj keď sa netlmočilo!

Od atentátu a vypuknutia vojny uplynulo sto rokov, ale debatovalo sa, ako keby to bolo včera. Možno keď od nášho SNP uplynie storočie, tiež bude možné sedieť vedľa seba, každý si hovoriť svoje a nebude treba prekladať. Bude nielen sloboda názorov, ale aj prejavu, a sloboda spoločnej verejnej diskusie.

Prečo chodím do Burgtheatru

Dušan D. KERNÝ

americký historik s ojedinelými knihami o dejinách Ukrajiny, ako aj celého priestoru, po ruskú Moskvu. Pikantériou podujatia bola prítomnosť predstaviteľa, hovorca rodu Habsburgovcov, samozrejme rodeného Habsburga. Sedel vedľa energetickej, mladej srbskej autorky. Tá veľmi jednoznačne a s dôrazom obhajovala mladého Srba Gavrila Principa – teda atentátnika, ktorý 28. júna 1914 zavraždil v Sarajeve následníka habsburského trónu a jeho manželku – ako vlastenca, revolucionára, zapáleného mla-

Habsburg ponajprv odmietol tvrdenie, že je hovorcem rodu Habsburgovcov, lebo vraj každý Habsburg privedie rád hovorí. Pobavil prítomné rakúske publikum pred nedeľným obedom aristokratickou žoviálnosťou a obhajobou rodu. Iba ten, kto nevie, že Habsburgom prepadol iba štátny majetok, ale zostal všetok súkromný, sa môže čudovať. Iba ten nevie, že napríklad potomkovia zavraždeného Františka Ferdinanda d'Este a jeho manželky, pôvodne chudobnej českej grófkы, dodnes, po sto-

slovenskej socialistickej republiky mali do jeho poľovných revírov vystavený osobitný poľovnícky preukaz. Mohli si zastrieľať tam, kde zakladateľ ich rodu. A ten, ako je známe, prv ako ho stihli zastrieľať v Sarajeve, skosil vyše štvrtí milióna (vyššie 250 000) kusov rôznej zveri. Kto neverí, nech sa ide pozrieť do zámku jeho rodu v Rakúsku, tam visí zoznam.

Na srbskú autorku nemal habsburský šarm a nonšalantnosť nijaký vplyv, pričom v samotnom Srbsku má ťažkosť, pretože je vraj málo národná,

SEBAOBRAHA

Slovenské národné noviny nedávno informovali verejnosť o čudnom texte v prvákom takzvanom Hupsovom šlabikári Lipka, ktorý mnohých okrem iného zarazil aj pasážou o rozvedenej rodine. Text s príbehom malého Žigmunda z nekompletnej rodiny, keďže chlapec žije iba s mamou bez otca, pričom občas k nim chodí sused Žubajík opraviť vodu a naraz sa zo suseda stane chlapcov ďalší otec, vtedajší minister školstva Dušan Čaplovič nariadil upraviť. Na dotlač nových upravených učebníc muselo potom ministerstvo uzavrieť zmluvu asi za osemdesiat tisíc eur.

Školský sen o inom pohlaví

V novom vydaní šlabikára príbeh s postavou suseda Žubajíka nahradil text o kompletnej rodine, ktorá cestuje vlakom do Žiliny...

Po predchádzajúcich problémoch s prvákom šlabikárom sa najnovšie verejnosť zaoberá časťou obsahu pracovného zošita etickej výchovy pre štvrtý ročník. V koncepcii učebnej pomôcky je už dlhšie aj pasáž, v ktorej sa otvára téma novej zmeny pohlavia. Deväť- až desaťročné deti majú pri riešení zadaní s názvom *Môj zvláštny sen* za úlohu vcítiť sa do rovesníka opačného pohlavia. Odborníci nad takým zadaním prekvapene krúčia hlavou.

V pracovnom liste etickej výchovy znie zadanie úlohy takto: „Predstav si, že sa ti snívá sen, v ktorom si sa premenil na dieťa opačného pohlavia. Ako by si to prežival/a? Napíš, alebo nakresli tento sen. Chcel/a by si, aby sa tento tvoj sen stal skutočnosťou?“ vyzýva trojica autoriek deväťročných detí. V sprievodnej metodickéj príručke autorky vysvetľujú, že cieľom zadaní je pestovať v deťoch schopnosť zamyslieť sa nad vnútorným svetom druhého pohlavia. Pestovať v ľuďoch schopnosť empatie iste nie je nič zlé, lenže prečo to má mať podtón voľby pohlavia, a práve pri deťoch tejto vekovej skupiny, to je vážna otázka.

Nad citovanou formuláciou úlohy sa verejne pozastavila aj známa sexuologička Danica Caisová: „Ludí, ktorí sa cítia alebo si prajú byť príslušníkmi opačného pohlavia, je v porovnaní s väčšinou spoločnosťou veľmi málo. Mne sa formulácia nepáči, podsúva niečo, čomu asi dieťa celkom nerozumie,“ povedala. Samotné informácie by podľa nej nemali mať negatívny vplyv, závisí to však od toho, kto a ako ich predkladá. Podľa nej treba deti v prvom rade učiť prirodzenosti najmä v oblasti, ktorá sa týka všetkých. „Dieťa nežije vo vzduchoprázdne, tieto témy sa v spoločnosti preberajú a ak dieťa nezíska informácie vhodným profesionálnym spôsobom, získa ich inak,“ dodala Danica Caisová.

Ministerstvo školstva pred časom tvrdilo, že v školách neuvahuje zaviesť učebné látky, ktoré majú deti učiť o usporiadaní či výbere sexuálnej orientácie a pohlavia. Na kontroverzný text v pracovnom zošite ministerstvo školstva zareagovalo tým, že pristúpilo k radikálnemu kroku. „Minister Peter Pellegrini po tom, čo bol informovaný o skutočnosti, že časť knihy vyvoláva kontroverzné reakcie, vydal pokyn na pozastavenie tlače a prepracovanie obsahu predmetnej strany. Do škôl sa tak budú na základe zmenených objednávok distribuovať už knihy s novým znením,“ uviedlo aktuálne ministerstvo školstva.

Robert LANDIS

Šport sa končí tam, kde sa z neho stáva biznis Iba Sagan je pre Slovensko málo

Ivan BROŽÍK – Karikatúra: Ľubomír KOTRHA

Niekdajší slovenský futbalista a neskôr tréner, v súčasnosti poslanec NR SR Dušan Galis mi nedávno povedal vetu z nadtitulku tohto článku. Myslel to nepochybne úprimne. Niekdajší profesionálny pracovník v oblasti športu, a predovšetkým futbalu Mikuláš BOJKO toho povedal v nasledujúcom rozhovore oveľa viac.

Mikuláš BOJKO

Viete, nie všetko, čo bolo „kedysi“, bolo zlé. A my sa to už pomaly aj hanbíme povedať. Lebo teraz je moderné to „staré“ odsudzovať, a to súčasné „zvelebovať“. Kedysi – a to zas nebolo až tak dávno, sa napríklad mladé futbalové talenty rodili na sídliskách alebo dedinských trávnikoch. Dnes je to predovšetkým vec ekonomickej sily a osobných ambícií rodičov. V športe už nie je prvoradá talent prípadného začiatku, ale peniaze, ktoré môže na svoju „zábavku“ vydať.

• **Ste čestným členom Bratislavského futbalového zväzu. Na jeho internetových stránkach je živo, ale v skutočnosti...**

Dnes už nemáme útvary talentovanej športovej mládeže, vynikajúci systém ich organizácie a finančného zabezpečenia, ktorý nám celý svet závidel. Navyše, búrime štadióny a športové zariadenia, nové však nevyrastajú. A pokiaľ ide o to porovnanie – v akciách „Z“ sa vybudovalo množstvo futbalových štadiónov, telocviční, športových areálov – porovnaj to s tým, čo sa deje s telovýchovou dnes, a musíte zosmutnieť.

• **Miki, ako znie vaša prezývka, si nikdy nedával pred ústa servitku. Život vás naučil hovoriť, čo si myslíte.**

Viete, do Bratislavy som kedysi prišiel ako sirota... Ale k vašej otázke. Ako môže bez zme-

ny už dlhé roky fungovať štruktúra športovo-telovýchovných zväzov u nás? Parazituje na rozpočte štátu, na daniach občanov. Finančné dotácie sú neprehľadné, vo viacerých prípadoch rozdeľované podľa hesla: „bližšia košela ako kabát“. A finančné škandály, ktoré sa tiahnu v systéme nášho športu – veď sme toho všetci svedkami.

• **Roky voláte po prijatí zákona o telesnej výchove, ale ako keby ste hrach na stenu hádzali. Máme síce zákon o telesnej kultúre, ale veľa sa v ňom človek nedočíta.**

Takýto zákon by mal byť jednoznačný a záväzný pre všetky subjekty, ktoré zabezpečujú šport na Slovensku, a to jednotlivci. Cez takýto zákon by však mala byť jednoznačne stanovená zodpovednosť funkcionárov. Zákon by mal zamedziť zákulisné boje o dotácie, boje o popredné riadiace, a teda aj dobre platené funkcie. Športové organizácie by mali vstúpiť výraznejšie do pripomienkového konania viacerých zákonov, ktoré napríklad komplikujú život telovýchovným jednotám. Mám na mysli daňové zákony, zákon o účtovníctve, zákon o sponzoringu a podobne.

• **S Bratislavským futbalovým zväzom máte úzke kontakty, v podstate ešte nie ste na „za-slúženom odpočinku“.**

S pánom predsedom Jánošíkom si rozumieme a spolupracujeme. Stále je na čom pracovať. Možno pred desiatimi rokmi som pre jeden denník povedal: „Problémom číslo jeden je financovanie futbalu vôbec, neochota súkromných firiem podporovať tento šport. V Bratislave, ale aj v jej okolí je veľkým problémom majetkovo-právne usporiadanie zariadení klubov a oddielov, nedostatočná údržba štadiónov, zmrazenie investičnej výstavby.“

• **Máte pocit, že toto je teraz už časovo neaktuálne?**

Nie, určite nemám. A čo tak zabudnúť aj medzi funkcionárov v športe? Na prvý pohľad sú mnohí z nich „ekonomicky za vodou“, ale o športoch, v čele ktorých ako funkcionári stoja, ide skôr o opačnú tendenciu.

Kvalite funkcionárskeho aktívu by sa mala skutočne venovať oveľa väčšia pozornosť. Obmena funkcionárov v kluboch je veľká a príčin je tiež veľa.

• **Verejne ste upozornili aj na to, že už krátko po významných politicko-spoločenských**

Nedôstojné konanie rádiotelevízie!

Drahoslav MACHALA

Tento status, toto stanovisko nech nik nespája s názorom Matice slovenskej, je to moje osobné stanovisko reportéra a spisovateľa Drahoslava Machalu, na ktoré mám ako občan platiaci každý mesiac štyri eurá poplatok nárok aj občianske právo.

To, čo vyviedol manažment Mikovej STV, si zaslúži veľký a hlboký verejný pranier! Každý rozhladený vnímavý človek zaznamenal, aká prírodná katastrofa sa udiala vo Vrátnej doline v júli 2014, ako privaly vody skomplikovali uskutočnenie 52. ročníka Jánošíkových dní v Terchovej. Každý, kto nie rodený ignorant (okrem manažmentu STV!!!), by bol zareagoval na vzniknutú situáciu dvoma spôsobmi. V Rakúsku po takejto katastrofe ihneď verejnoprávna ORF vyhlasuje v relácii Licht ins Dunkel (Svetielko v tme) charitatívnu akciu a ľudia zbierajú peniaze, formujú sa záchranné tímy a celé Rakúsko vyjadruje skutkami solidaritu s postihnutou oblasťou. Slovenská verejnoprávna televízia, ktorú si platíme dobrovoľne nasilu podľa zákona štátu(!), núti divákov pozerat jej stále trápnejšie a od života odtrhnuté Hríbove a Havranove relácie (prezierať ich vypína-

me!) namiesto toho, aby prejavila solidaritu s Terchovcami. Skutok mal vyzerat nasledovne. Ihneď po potope mal vycestovať do štábu Jánošíkových dní programový riaditeľ RTVS a ponúknuť Terchovcanom, že v zložitej hmotnej situácii Večerný galaprogram v sobotu 26. júla 2014 odvysielala práve verejnoprávna STV! Manažment STV opäť prejavil totálnu odtrhnutosť od života a vysoký stupeň arogancie tým, že STV neodvysielala medzinárodný folklórny festival z Terchovej – JANOŠÍKOVE DNI! Opakovanne túto službu slovenským, moravským a českým divákovi ponúkla Televízia NOE!

Čítal som si s veľkým zadosťučinením mailové odkazy televíznych divákov na listu Televízie NOE, a tie si veru súdruh Václav Mika a jeho súkmeňovci nedajú za širák. Ten MIKA, ktorý sa nehanbí ohlasovať, že treba zdvihnúť poplatky za RTVS!!! ZA ČO, pán MIKA??? Najlepšia bola diváčka Košičanka, ktorá napísala, že je pevne rozhodnutá neplatiť poplatok štyri eurá. Ďalšie odkazy diváckeho adresovali asi v tomto duchu: „Ná-

rodné tradície a slovenský folklór je, páni zbohatlíci, to je jediné, čo ešte nemôžete privatizovať!“ A nasledovali stovky mailov, kde ľudia vyjadrovali nadšenie, radosť, úžas z bohatstva slovenského folklóru. Samozrejme, v nadšení sa pretekali najmä nám duchovne blízki Moravia, ale aj Česi zo stredných aj západných Čiech. Odrazu sme zistili, že my milovníci folklóru, zvykov hudby a spevu tu nie sme nejaká malá a osamelá skupinka, ale že tých, ktorí slovenský folklór zbožňujú, sú desaťtisíce a státisíce. Namyslená STV je presvedčená, že jej dramaturgicky povinná jazda vysielania z Východnej a z Detvy Slovákom stačí... Ukazuje sa, že nestačí! Oba festivaly predstihli Terchovcania invenciou aj nadšením! „Hučia hory, hučia, hučia aj osika, / že už nikdá nezahyne meno Jánošíka!“

To, čo sme videli v sobotu večer 26. júla z pódia v Terchovej, ten nadsakujúci, chytľavý dynamizmus dirigenta Ruda Patrničiaka, vyše stočlenný orchester všetkých tých muhovcov a mládežníkov z desiatok súborov, celé to nadšenie mladých ľudí oblečených v slovenských krojoch, ma priviedlo na myšlienku, že v novom slo-

premenách sa v športe v Česko-Slovensku a na Slovensku urobilo veľa chýb.

V roku 1989 sa hodnoty, ktoré dosiahlo Slovensko v telovýchove, veľakrát dobre fungujúce a efektívne formy práce – napríklad s telovýchovnou mládežou – nebrali do úvahy. Všetko sa živelne reorganizovalo a s vaničkou sme vyliali aj dieťa. Snaha o uchopenie moci aj v telovýchove sa roztrieštala, ale určite nie v prospech športu. Majetky sa rozpredali, prípadne doslova stratili v neprehľadnej spleti podnikateľského prostredia. Nepočuli sme sa ani z postupom a celkom dobrých riešení v susednej Českej republike. Im môžeme závidieť obrovské čiastky, ktoré z výnosu hry Sazka smerujú do sféry športu. V Českej republike majú priamo dotované okresné a krajské orgány a je jasná priorita – finančné prostriedky smerovať mládeži.

• **Telesná výchova na školách – evergreen každého ministra školstva.**

Donekonečna riešime niečo, čo nikdy nevyriešime. Takisto sa to týka pridelovania finančných prostriedkov z loteriových hier na Slovensku. Učiteľov naháňame loviť akési kredity, ale zabúdame na to, že by sme ich aj odmeňovaním mohli motivovať k práci v športových krúžkoch.

• **Ako sa dostal k športu Miki – Mikuláš Bojko?**

Už som to tuším povedal. Narodil som sa v Michalovciach. Ale som hrý na to, že som Záhorák. Ako dieťa bez rodičov som v Bratislave býval u tety. V hlavnom meste si ma vybral futbal. Začal som hrať za žiakov a život išiel nabrať rýchlo. Hral som aj za seniorov vtedajšej Pravdy. Tam som sa spoznal s viacerými športovými novinármi. Potom už som v športe viac úradoval – funkcionárčil, ako hral. Áno, bolo to aj v štruktúrach SÚV ČSM alebo ZsKV ČSŽTV. Nerobil som nič zlé, svedomie mám čisté, venoval som sa športu. Napokon, vo vtedajšej etape môjho života som postretával mnohých „aktívnych“, ktorí sú zas dnes vo významnom spoločenskom postavení alebo vo funkciách. Taký je život, alebo taký je život u nás na Slovensku. Aj taký.

venskom štáte musíme predsa raz dosiahnuť, aby sme sa konsenzuálne konečne dohodli na Dni slovenskej nezávislosti, a to na 19. septembri 1848, keď Ľudovít Štúr na Myjave vyhlásil neodvislosť Slovenska od maďarskej štátnej moci! Inšpirovali ma Nóri, ktorí na Deň nórskej nezávislosti 17. mája, keď si pripomínajú narodenie Björnsona, sa všetci oblečú do nórskeho krojov, vyvesia tisíce nórskeho zástav. Je vtedy voľný deň, nejde sa do práce, ľudia sa tešia, že sú Nóri, a tešia sa zo života. Čo tak konečne na zlosť všetkým, čo slovenský štát v roku 1993 nechceli, dospieť možno aj petíciou k tomu, aby sme dosiahli prijatie DŇA SLOVENSKEJ NEZÁVISLOSTI v slovenskom parlamente. Lebo, žiaľ, oba štátne sviatky, či už 1. septembra ako Deň Ústavy (keď sa nastupuje do školy!) ani 1. január ako Deň vzniku SR (keď sa oslavuje skôr Nový rok!), sa skrátka – neujali. Pán premiér Fico a pán predseda NR SR Pavol Paška, toto je vaša príležitosť, hviezdny historický okamih, aby ste tento dátum nadobro zafixovali aj v srdciach Slovákov. Potom môžu prísť na DEŇ SLOVENSKEJ NEZÁVISLOSTI (ako je to USA, vo Francúzsku, v Taliansku!) na domy tisíce slovenských zástav a na ulice aj slovenské kroje. (To bude zase vtipných poznámok v protislovenskom Kontajneri na SME-ti!). Nech sa páči, štuchnite si – ŽOLDNIERI ODRNUTÍ OD ŽIVOTA!

Južná Kórea je významným investorom v stredoeurópskom regióne Na ekonomického tigra iba spomíname

Ivan BROŽÍK - Koláž: (ar)

Tiger východnej Európy. Tak obrazne hovorili o Slovensku ekonomickí experti nie tak dávno a mali na to nielen patetický dôvod. Takmer desaťpercentný rast hrubého domáceho produktu nás radil naozaj na prvú priečku rebríčka reformných krajín a posúval nás takmer na úroveň vyspelých ekonomík Európy. Píše sa však rok 2014 a na časy dynamického napredovania nášho hospodárstva môžeme iba spomínať.

„tigra“ na ekonomické prirovnanie po dlhých rokoch v Bratislave použil práve predstaviteľ zahraničnej diplomacie Kórejskej republiky. Z iste to dobre padne, ale tento tiger má poriadne otupené pazúry...

■ OBAVY NA VÝCHODE

K celkovej ekonomickej mizérii slovenského východu sa pridružili aj negatívne signály železiarskej spoločnosti US Steel, odkiaľ nedávno vysielali takmer SOS. Tento hutnícky gigant mal za rok 2013 stratu 369 miliónov eur. Zhoršenie hospodárskeho výsledku v porovnaní s rokom 2012, ktorý firma končila v pluse 28 miliónov eur, podľa výročnej správy podniku odráža vplyv zníženia hodnoty nehnuteľností, strojov a zariadení, nehmotného majetku a tiež pokles predajných cien. Spoločnosť zamestnáva takmer pätnásťtisíc ľudí v regióne s takmer minimálnou možnosťou zamestnať sa inde. Prípadný pád US Steelu by znamenal sociálnu katastrofu, pohromu oveľa väčšiu ako nejaké mínus percento vo výkazníctve DPH.

■ ZÁCHRANNÉ KOLESO

Nikto netvrdí, že štát situáciu nerieši. Riešiť ešte nezna-

mená zlepšiť. Nový minister hospodárstva P. Pavlis však nedávno zverejnil vcelku povzbudzujúcu správu. Na východ Slovenska mieri veľká investícia. Zamestnať by sa malo minimálne päťsto ľudí. Umožniť to má zmluva troch slovenských firiem s nemeckou automobilkou Mercedes-Benz. Informoval o tom denník Hospodárske noviny (HN). V Prešove a Košiciach by mali pre túto automobilku šiť kožené sedadlá a poťahy do najnovšieho luxusného auta. Ide o firmy Howe, Faurecia a Lear Corporation Seating. Kým prvé dve firmy už majú podľa informácií HN svoje zmluvy isté, pri zákazke pre poslednú ešte nepadlo konečné slovo. V hre je okrem prešovskej pobočky Lear aj jej poľská kolegyňa. Howe a Faurecia majú rokovať s košickým úradom práce. Čo je však päťsto pracovných pozícií oproti armáde tunajších nezamestnaných?

■ V ZRKADLE OPATRENÍ

Nielen začínajúce, ale aj zavedené slovenské malé a stredné firmy majú sťažený prístup k finančným zdrojom na inovácie a rozvoj podnikateľských aktivít, čo je závažnou prekážkou pre tvorbu

nových pracovných miest. Organizácia pre medzinárodnú hospodársku spoluprácu (OECD) konštatuje, že aj napriek miernemu oživeniu v rokoch 2010 – 2011 objem poskytnutých úverov v roku 2012 poklesol vo väčšine sledovaných krajín a v tých, v ktorých mierne vzrástol, nedosiahol stále predkrízovú úroveň. Štúdia poukazuje na skutočnosť, že malé a stredné podniky mali tvrdšie úverové podmienky ako veľké firmy, najmä vo forme vyšších úrokových sadzieb, kratších lehôt splatnosti a zvýšených požiadaviek na zaistenie úverov. Je to hodnotené ako dôsledok neochoty bánk riskovať platobnú neschopnosť.

Malé a stredné podniky na Slovensku, podľa OECD, v roku 2010 predstavovali 99,9 percenta všetkých registrovaných podnikov, pričom 95,7 percenta boli mikropodniky s menej ako deviatimi zamestnancami. Po náraste v roku 2008 úverovanie malých a stredných podnikov v rokoch 2009 – 2010 stagnovalo a v roku 2011 objem poskytnutých úverov klesol o 12 percent. Aj keď úverovanie všetkých podnikov v roku 2012 kleslo o 3,7 percenta, stále bolo nad úrovňou roku 2007. Kapitálové financovanie s verejnou účasťou pokleslo do roku 2012 o 39 percent, takže zo 14,4 milióna eur v roku 2009 kleslo na 6,9 milióna eur. Celkovo je úroveň tejto formy financovania podnikov na Slovensku veľmi nízka. Z ostatných indikátorov štúdia poukazuje na meškanie platieb zo strany odberateľov a spotrebiteľov, ktoré v roku 2008 kleslo na menej ako desať dní, ale v roku 2012 znovu vzrástlo na dvadsaťjeden dní. Bankrot podnikov vzrástli. Takže na tigra naozaj iba spomíname...

REFLEXIA

Počas horúceho leta preletela Slovenskom ďalšia horúca správa: „V Slovenských elektrárnach (SE) prebieha policajná razia. Podľa hovorkyne ministerstva hospodárstva policajti prezerali archívne dokumenty. Väčšinovým akcionárom SE (66-percentný podiel) je od roku 2006 spoločnosť Enel a patrí medzi najväčších výrobcov elektriny v Strednej Európe.“ Privatizácia Slovenských elektrární bola jednou z hlavných tém škandálu Gorila.

Energetický škandál

„Mienkotvorné médiá“ sa však vtedy viac venovali istému druhu nápoja, ktoré mal kdesi popíjať terajší premiér, ako trojici vysoko postavených politikov, ktorí mali rozhodujúce postavenie práve v čase privatizácie SE. Z ministerských kresiel privatizáciu Slovenských elektrární dohadovali v rokoch 2005 a 2006 najmä Jirko Malchárek, Ivan Mikloš a Pavol Rusko. To, čo sa najnovšie udialo v SE, má s najvyššou pravdepodobnosťou súvis práve s týmto obdobím.

„Máme informáciu od Prezídia Policajného zboru, že nejde o raziu, ale o zaisťovacia akcia archívnej dokumentácie z obdobia privatizácie,“ povedala hovorkyňa ministerstva hospodárstva Miriam Žiaková pre TASR s tým, že pre ďalšie informácie sa treba obrátiť na políciu. Verejnou informáciou už od čias, keď v roku 2013 vyšetrovateľ začal konať, je konštatovanie, že manažéri firmy podľa vyšetrovateľov tímu, zaoberajúceho sa kauzou Gorila, mohli pred privatizáciou z roku 2006 spraviť kroky, ktoré mohli znížiť hodnotu podniku SE. Samotné Slovenské elektrárne nevedia, prečo sa u nich uskutočnila policajná razia.

„Nepoznáme dôvody tejto policajnej akcie v našich priestoroch, plne však spolupracujeme s políciou a poskytujeme všetky požadované informácie,“ informovala hovorkyňa elektrární Janka Burdová. Predseda vlády Robert Fico ešte v septembri v roku 2009 na túto tému povedal: „Dzurindova vláda to urobila. Urobila to, ak máme dobré informácie, asi za 870 miliónov eur, teda asi za nejakých 26 miliárd slovenských korún. Zaujímavé je, že keď sme hovorili o možnosti odkúpenia týchto akcií naspäť, pravicoví analytici odhadli hodnotu Slovenských elektrární na 150 miliárd slovenských korún. To je zaujímavé, keď predávala Dzurindova vláda, 30 miliárd korún bolo fajn, bola perfektná cena pre všetkých. Ale už keď sme to my chceli odkúpiť od Enelu, zrazu 150 miliárd bola cena, ktorú by vraj vláda mala zaplatiť. Tak potom, aká to bola privatizácia, keď podľa pravicových expertov je to 150-miliardová hodnota, ale Slovenská republika dostala za tieto akcie iba 30 miliárd slovenských korún?“ opýtal sa vtedy premiér.

Ivan BROŽÍK

ZIPAVA

Život
s prírodou

- Pokojné prostredie Stupavy vhodné aj pre rodiny s deťmi
- Priamo v areáli detské ihrisko a športoviská
- Príroda aj kompletná občianska vybavenosť na dosah

www.zipava.sk

VIENNAGATE

Život
v centre diania

- Výborná poloha s rýchlou dostupnosťou centra Bratislavy
- Výnimočná architektúra komplexu a flexibilné zmeny interiérov jednotlivých bytov a apartmánov
- Obchodné a kancelárske priestory na prenájom

www.vienna-gate.sk

MANHATTAN

Život
s nadhľadom

- Moderné bývanie v americkom štýle
- Všetko pre aktívny život s priateľmi
- S výhľadom na dominanty hlavného mesta

www.americkebyvanie.sk

ZIPP BRATISLAVA, spol. s r. o., je spoločnosť s viac ako 50-ročnou tradíciou v stavebnej výrobe. V roku 2004 sa stala súčasťou európskeho stavebného koncernu STRABAG.

- Dodávka a realizácia na kľúč
- Realizácia inžinierskych stavieb
- Výroba a montáž prefabrikovaných konštrukcií
- Rekonštrukcie historických a pamiatkovo chránených stavieb

www.zipp.sk/development

zipp

R - 2014043

POZNÁMKA

Bombardovanie pásma Gazy izraelskou armádou sa začalo pred mesiacom, pričom Izraelčania mieria aj na civilné ciele, ako sú školy, nemocnice či obydlia. Najhorší vojenský konflikt v tomto regióne za uplynulých päť rokov si doteraz vyžiadal smrť vyše tisícsto Palestínčanov, vrátane civilistov, a okolo štyridsať Izraelčanov, väčšinou vojakov.

Žiznia po krvi

Nehynú iba Palestínčania, ale aj príslušníci iných štátov. Nemecko informovalo, že pri izraelských útokoch v Gaze prišla o život sedemčlenná rodina Palestínčanov s nemeckou štátnou príslušnosťou. Ozbrojenci z Gazy útokom Izraela vzdorujú – za ostatný mesiac vystrelili na židovský štát vyše 2 040 rakiet. To je v priemere 145 na deň. Intenzita vojenských akcií dosiahla taký stupeň, že šéf francúzskej diplomacie Laurent Fabius vyzval Izrael na okamžité zastavenie „masakier a útokov“. „Keď hovoríme o vyše šesťsto mŕtvych, je to prirodzene niečo, čo nemôžeme akceptovať. Masakre a útoky musia hneď prestať,“ povedal Fabius. Situácia v pásme Gazy silno rezonuje v arabskom svete.

Jordánsko predložilo Bezpečnostnej rade OSN návrh rezolúcie, ktorý vyzýva na okamžité prerušenie izraelských jednotiek. Návrh víta Egyptom vedené úsilie o ukončenie bojov a odsudzuje všetko „násilie a nepriateľské akcie namierené proti civilistom a všetky teroristické činy“. Vysoká komisárka OSN pre ľudské práva Navi Pillayová uviedla, že izraelské útoky v Gaze môžu byť porušením medzinárodnoprávného zákazu ich zacielenia na civilistov. Aj keď svetová mienka Izrael tvrdo odsudzuje, USA stoja na jeho strane. Podľa šéfa americkej diplomacie Johna Kerryho musí urobiť prvý krok k prímeriu Hamas. Ten by v istom zmysle skutočne mohol mať v rukách kľúč na riešenie situácie. Zajať totiž izraelského vojaka a ten by mohol konflikt zmeniť. V roku 2011 vymenil Izrael zajatca za tisíc palestínskych väzňov.

Izraelský premiér Benjamin Netanjahu bombardovanie civilných cieľov obhajuje aj tým, že obyvateľov o útoku dopredu varovali. Je to však falošný postoj. „Kam máme ísť?“ spomína BBC najčastejšiu reakciu Palestínčanov. Skutočnosť je taká, že pásmo Gazy má tvar úzkeho obdĺžnika s dĺžkou štyridsať kilometrov. Žije v ňom 1,8 milióna obyvateľov a patrí medzi najhustejšie obývané oblasti na svete. Keď sa začala vojna v Sýrii, z krajiny utiekli tri milióny ľudí. Gazania túto možnosť nemajú. Židovský štát stále tvrdí, že je v práve, a napriek bojovým aktivitám vidí svoju diskrimináciu v rozhodnutiach jednotlivých krajín obmedziť lety do Izraela. Lety stopli Lufthansa, Air France, US Airways či Delta Air Lines. Aj Európska agentúra pre bezpečnosť letectva (EASA) pripravuje dôrazné odporúčanie, ktoré má varovať pred letmi na telavivské letisko. Tlak svetovej mienky na Izrael silnie.

Peter JÁNOŠÍK

Juhoslovanské príklady zostávajú po dvadsiatich rokoch bez poučenia

Stále ten istý scenár aj aktéri

Pred dvadsiatimi rokmi vymyslela suita okolo Slobodana Miloševića plán, ktorý bol základom totálneho ožobračenia obyvateľstva bývalej Juhoslávie. Takto získané peniaze následne využili na vlastné politické ciele. Skutočnými autormi plánu však boli osoby blízke washingtonskej administratíve. Tie mali za prioritný cieľ najmä totálne rozbitie dovtedy vojensky aj ekonomicky silného štátu na juhu Európy, zloženého z mnohých silne nábožensky založených etník. Začiatky boli nenápadné a pozvoľné.

Tibor B. HAČKO – Foto: zdroj: financnitrži.com

Juhoslovanské dináre v čase hyperinflácie.

Socialistická federatívna republika Juhoslávie nepatrila nikdy medzi štáty, ktoré si sledovali infláciu alebo dokonca mieru inflácie. Môžeme dokonca vyhlásiť, že nízkoinflačnú politiku Belehrad nepreferoval ako zásadnú prioritu. Súviselo to s faktom, že menová politika centrálnej banky a jej spotrebný kôš sa tvorili priamo vládou. V Juhoslávii okrem voľnej konvertibility fungoval aj systém dvoch kliringových mien. Vysoko ziskového kliringového rubľa a ešte kliringového dolára, len mierne ziskového v tábore RVHP a Číny. Prvý vážnejší problém spojený s vysokou infláciou sa objavil začiatkom osemdesiatych rokov po hlboké kríze v Kosove. Vtedy sa po všeobecnej mobilizácii a nasadení ľudovej armády proti neprispôsobivým Albáncom dosiahol síce poriadok, ale úmrtie predsedu rady zväzu juhoslovanských republík J. B. Tita, naštrbilo jednotu komunistického vedenia a hospodárstva. Dinár sa pomerne rýchlo dostal do ekonomických problémov. Tie vyplývali z expanzie zahraničného zadlženia krajiny, priamo prepojeného na prudký prepád životnej úrovne obyvateľov. Tento trend sledujeme na Slovensku už dvanásť rokov a nikto nie je ochotný tento rakovinový trend zastaviť.

■ NAŠE MORE...

Juhoslávia sa začala otriasať pod masovými štrajkami, ktoré paralyzovali priemysel a produktívne časti ekonomiky. Tie ešte viac prehĺbili krízu, ktorá explodovala začiatkom deväťdesiatych rokov a vyvrcholila do občianskej vojny. Vláda sa usilovala svoj dlh riešiť prostredníctvom inflácie. Kto mal možnosť navštíviť krajinu v rokoch 1986 – 1988 určite v dobrom spomína na nezabudnuteľné dovolenky a výhodné nákupy. Pre Slovákov a Čechov to boli neraz väčšie lákadlá ako samotný Jadran. Inflácia však systematicky pripravovala domácich sporiteľov o ich vklady. Časť obyvateľstva si ochránila úspory vkladmi v zahraničí, najmä v Rakúsku a Nemecku. Taliansko tiež zápasilo s vysokou mierou inflácie a preto stratilo atraktivitu. Pre turistu to znamenalo minúť všetky dináre, lebo ak si nejaké priviezol domov, o rok si za ne už nekúpil ani šálku kávy. Letné mesiace boli preto pre národnú banku dňami zlatého teľaťa. Turistika, sčasti fungujúca ako siva ekonomika, však nemohla byť jediným liekom na inflačné javy. Príkladom dramatického nárastu inflácie bola emisia bankoviek. Kým v roku 1988 bola najväčšou bankovkou päťdesiatistidínárovka, v roku 1989 to už bola dvojmilió-

nová dinárovka. Tým boli na prvú kolo hyperinflácie karty rozdané.

■ VO VÍRE ZMIEN

Prelom desaťročí znamenal v postsocialistických krajinách búrku zmien, nástup entuziazmu a nádejí. V Juhoslávii sa dokonca zdalo, že je kríza pod vedením veľmi skúseného, reformného komunistu Ante Markovića zažehnaná. Rozbehol odvážne reformy, zaviedol prísnu výdavkovú a rozpočtovú disciplínu. Hlavným ťahákom bola jednoznačne menová reforma. Starých desaťtisíc dinárov bolo nahradených jedným novým dinárom, ktorý nadviazal na nemeckú marku v kurze 1 : 2 a svoju pozíciu si držal takmer celé dva roky. Markovič dramaticky obmedzil úverovú expanziu s cieľom stabilizácie inflácie. Ťažil najmä zo svojich zahraničných kontaktov. Získal prísľub cezhraničných investícií rádom v miliardách dolárov. Európska únia ponúkla Juhoslávii prísľub významných dotácií s podmienkou pridruženia sa do EÚ. Aj keď boli reformy krátkodobé, v Juhoslávii sa najrýchlejšie začal plniť sen o slušnej, ale aj trhovej ekonomike. Predstava silnej Juhoslávie však nemohla byť v súlade s plánmi destabilizácie Európy, ktoré sa už rozbiehali v spravodajských centráloch za Atlantikom. Začalo sa intenzívne ladenie národnostných strún, ktoré koncom roka 1991 prepukli do občianskeho, ozbrojeného konfliktu a v Česko-Slovensku do rozpadu najbohatšieho štátu z krajín RVHP.

Vo vojnovom víre si síce Markovič založil vlastnú stranu, ale tá mala len minimálnu občiansku podporu, keďže sa v Juhoslávii už hralo na etnické nóty. Pod ich ingerenciou sa v jednotlivých republikách vyrojili silné nacionalistické vodcovia. V srbskom Belehrade Slobodan Milošević, podporovaný MMF, nemal nijaký záujem o korektné finančníctvo. Koniec koncov vtedy ešte dlhy platila celá Juhoslávia.

V roku 1989 slovinskí komunisti pod vedením Milana Kučana prijali dodatky k federálnej ústave, ktoré posilňovali právomoci republikových orgánov, a Lubľana si ako prvá začala odkladať colné príjmy do svojho republikového rozpočtu. Z týchto príjmov si pozvoľne vyzbrojovalo brannú moc, a tak keď Slovinsko vyhlásilo v júni 1991 nezávislosť, malo už dostatočne organizovanú vlastnú armádu. Aj preto úspešne zastavilo útok Juhoslovanskej ľudovej (národnej) armády. Pretože bol Kučan diplomaticky zdatný, takmer okamžite celý svet agresiu Juhoslovanskej armády riadenej Belehradom odsúdil a Slovinsko malo vyhraté. Slo-

vákum sa pred očami dialo to, čo sa mali naučiť na nulte hodine politiky a navyše zadarmo. O pár mesiacov stačilo celé dianie iba zopakovať. Ako vždy však slovenskí politickí amatéri prepadli. Najprv k nikam vedúcim oslavám, neskôr velebením ekonomických dilatantov. Takých si vybralo Srbsko aj Chorvátsko, nastúpila diarchia (dvojvládie), krajina sa začala deliť a obrovské vojnové výdavky, kryté dlhovou službou, sa prevalili do inflácie.

■ RÁTANIE NA PLJESKAVICE

Kolesá hyperinflácie sa začali nekontrolovane rozotáčať. Výška priemerných miezd dosahovala v prepočte dvadsať nemeckých mariek, lepšie dôchodky desať mariek. Ak sa vám niečo v domácnosti pokazilo bolo takmer nemožné si za mzdu alebo dôchodok zabezpečiť opravu...

Začiatkom deväťdesiatych rokov sa inflácia prehupla z mesačných dvojciferných hodnôt na trojciferné. Keď svet v roku 1992 zaviedol sankcie o monitoringu rezolúciou BR OSN č. 852, hyperinflácia explodovala. Od októbra 1993 do januára 1994 iba za deväťdesiat dní dosiahla vyše 5 x 1015 percent! Pre väčšiu názornosť ide o stratu šesťstoštyridsaťdva miliónov dinárov v každej sekunde. Bola to najväčšia inflácia v histórii sveta. Obyvatelia si začali vytvárať alternatívne spôsoby merania inflácie. Najpopulárnejšie bolo meranie inflácie podľa najobľúbenejšieho národného jedla pljeskavice – juhoslovanského burgera. Pljeskavica je však na rozdiel od burgrov mimoriadne chutná, kvalitná a najmä čerstvá. V Belehrade sa predáva v desiatkach stánkov. Menová pljeskavica obsahovala takmer všetko, nielen potraviny. Boli v nej energie, nájomné za stánok, pracovná sila, doprava, balenie a ďalšie položky, ktoré sa bežne vyskytujú v inflačnom koši. Ľudia počítali v pljeskaviciach.

Hyperinflácia mala však pre vyvolených mimoriadne blahodarný vplyv. Najmä v okruhu ľudí, ktorí mali vysoké hypotekárne úvery za sprivatizované podniky. Suita okolo Miloševića, podobne aj okolo Tuđžmana v Chorvátsku si za bezcenné dináre skupovala podniky alebo splatila za jednu nemeckú marku obrovské úvery v dinároch. Stala sa úplne oficiálne majiteľom celej krajiny. V podstate zadarmo.

■ Z PEŇAŽENKY DO ŽALÚDKA

Reakciou vlády bolo vydávanie nereálnych ekonomických údajov a skresľovanie štatistik. Režim zatajoval skutočnú mieru inflácie. Ministerstvo financií sa snažilo určovať úradné ceny. Vládnym údajom však nikto neveril ani v zahraničí, ani doma.

Monitoring a neskôr vyhlásené embargo zhoršilo prístup potravín a zásobovanie obyvateľstva nimi, čo špirálu nestability presunulo z peňaženky do žalúdka. Situácia si vyžiadala zavedenie potravinových prídeltov. Obchody zivali prázdnotou. Prepukla vážna panika z hladu, pretože reťazec výroba, sklad, nákup, distribúcia, obchod nebol schopný sledovať pád cien a dodávky potravín sa zastavili. Obchodovalo sa len v nemeckých markách. Neskôr sa k nedostatku základných potravín pridali štátom dodávané energie. Elektri-

na bola často dodávaná len počas niekoľkých hodín.

Nedostatok potravín spôsobil odsun obyvateľov veľkých miest na vidiek, kde sa usilovali získať jednoduchší prístup k potravinám. Situácia v Srbsku, v Belehrade a v iných mestách sa nám dnes javí ako nereálna. Ak si však predstavíme, že všetko sa odohrávalo na pozadí reálneho vojnového konfliktu, je až desivo neuveriteľné, že Srbi tento tlak ustáli. Tiež nesmieme zabudnúť na občanov Sarajeva, ktorí v tom čase žili v obliehanom meste a ich situácia bola nepopísateľne horšia. Každopádne, občania Belehradu, ktorí nemali nijaké zásoby, nevlastnili nemecké marky alebo nemali príbuzných na dedinách, naozaj hladovali. Obava z nekončiaceho hladu bola všadeprítomná. Vojnový stav v celej Juhoslávii prirodzene viedol k obrovskému nárastu kriminality.

■ JUHOSLOVANSKÝ PÁD

Ak si kladieme otázku, čo vyriešil rozpad Juhoslávie, odpoveď znie: z globálneho hľadiska rozloženia vojenských síl nič. Preto potom bolo treba tento štát rozbiť? Naše mediálne „komentátorečky“ by vedeli hneď tisíc odpovedí. No ani jedna by nebola správna. Každý konflikt na svete vyvoláva tlak atlantických štruktúr. A scenár je vždy rovnaký. Aj pred dvomi desaťročiami na Balkáne – miestne nepokoje, diarchia (dvojvládie), následne niekoľko bezpečnostných rezolúcií, nárast bojových akcií mimoriadne dobre vyzbrojenými a vycvičenými jednotkami. Tie sa zjavujú aj v úplne demilitarizovaných pásmach s podporou letectva a ťažkých zbraní. Odkiaľ je ich pôvod, nikoho nezaujímá? Nasleduje krátkafacilizácia (masirovanie mienky) a mediálne uvoľnenie pred finálnym úderom. Záver ústi do „medzinárodnej“ intervencie zvonka. S intervenciou je spojené trvalé rozmiestnenie vojsk, prevažne z USA, raketových základní, radarov a úplnej kontroly miestneho hospodárstva. Nové vedenie krajiny dostane itinerár podčiarknutý pôžičkami z MMF, ktorých kritériá splácania znamenajú odovzdanie najlukratívnejších častí národného bohatstva. Oklieštený politický zvyšok sa doteraz vždy prakticky zrútil. Výsledok je totálna ekonomická mizéria, chaos, spamätávanie sa z dramatického poklesu priemyselnej výroby, a tým aj zníženia kvality života miestneho obyvateľstva.

■ ČÍM HORŠIE, TÝM LEPŠIE

Podľa aktuálnej databázy Medzinárodného menového fondu sú USA najväčšou ekonomikou sveta s podielom na globálnej ekonomike 19,2 percenta. Nasledovane sú Čínou so 16,1 a Indiou so 6 percentami. Ostatné krajiny prvej desiatky, ako sú Japonsko, Nemecko, Rusko, Brazília, Veľká Británia, Francúzsko a Mexiko dosahujú 4 – 2,1-percentné podiely. Stratou mesta z čela peletonu hrozí Washingtonu následný pád aj hlbšie, ktorý by znamenal stratu kontroly nad finančnými tokmi, úvermi, politickým vplyvom vo svetovom poriadku. Najzraniteľnejšie voči prepadu, povedzme ruského hospodárstva, sú susedné východo- a stredo-európske krajiny. Predovšetkým Pobaltie, Ukrajina, Moldavsko a Bielorusko. V Moldavsku sa už rozdáva nové karty. Tieto ekonomiky majú stále priame napojenie na obchod s Ruskom. Súčasne však aj vysoký podiel priamych zahraničných investícií z Ruska. Preto sú pre USA mimoriadne geopoliticky atraktívne s destabilizovanými vládami pre ustanovenie stálych vojenských základní.

Jedinou slabučkou útechou je, že stredná Európa, nehľadiac na eventuálny prepád rusko-ukrajinského hospodárstva, je v súčasnosti v pozitívnom vleku silnejúceho nemeckého oživenia. Dokedy?

Terchovčania sa statočne pustili za pasy s následkami prírodnej kalamity

Storočná voda ničila Vrátnu dolinu

Text a foto Igor VÁLEK

Podľa údajov hydrometeorologického ústredia napadlo v pondelok 21. júla na veľkej ohraničenej ploche v Žiline a v jej bezprostrednom okolí za hodinu a pol až šesťdesiatpäť milimetrov zrážok, čo sa blíži k storočnej vode. Prietrž mračen narobila veľké problémy priamo v krajskom meste, znefunkčnila dopravu, uvážnila v horskom teréne niekoľkých výletníkov, ale najviac škôd spôsobila prívalová vlna, ktorá sa prehnila Vrátnou dolinou. Takto sme v minulom čísle SNN informovali o prírodnej katastrofe, ktorá zničila turistickú i dopravnú infraštruktúru a spôsobila obrovské škody.

Pohľad na Chatu vo Vrátnej doline doteraz mrazi.

Bez snahy pripisovať javom prírodnú súvislosť nasledujúci úvod k reportáži nie je špekulatívna beletriou, je iba fragmentárnym dokumentárnym pohľadom...

V obci Mojš, na ceste medzi Žilinou a Terchovou, mladá učiteľka Katarína zistila, že jej v noci prasklo pomerne nové zrkadlo. Nie je poverčivá, no stará mať jej ešte ako malému dievčatku rozprávala, že sa vtedy vraj stane nešťastie. Katarína zobrala mobil a obvolala časť rodiny, aby si v ten deň všetci dávali pozor určite viac ako inokedy. Bolo ráno, pondelok 21. augusta 2014...

Dovolenkujúca dvojica starších manželov zo Štúrova, ktorí v Terchovej a jej najbližšom okolí našli krásnu prírodu, dobrých ľudí a pokoj pre telo i dušu už pred sedemástimi rokmi a stále sa sem za nimi spravidla v lete vracajú, sa sní v Snilovskom sedle. Vyzliekli sa lanovkou na Chleb a spokojne hľadajú na krásu okolo seba. Manželka však pravidelne sleduje – miestami až úzkostlivo, myslí si o nej zvyšok rodiny – predpovede počasia a včera večer hlásili zvýšené riziko poobedných búrok na tunajších horách. Posúri preto manželka, ten neprotestuje, zdvihnú sa a spúšťajú sa k údolnej stanici lanovej dráhy. Keď sa k nej blížia, už prší, a závesy dažďa podozrivo rýchlo hustnú. Akoby neviditeľné tkáčky tam hore ktosi v ich mokrej práci naháňal... Usmievavá pani v oravskom kroji na parkovisku v uzávere Vrátnej doliny ponúka turistom i len tak sa potulujúcim ľuďom pravé a lákavo voňajúce zázrivské korbáčiky. To však len do času, keď sa spoza mohutného chrbta Chlebu vynoria napodiv ešte mohutnejšie plecia čierneho mraku, ktorý pred sebou hnevito tisne príval vody, sprevádzaný mohutným hrmením, a celý obzor párajú vysvietené nožnice hrozivých bleskov. Zrazu sa zovšadiaľ valí mltá voda, ťažké lepkavé blato a hromady ostrých skál hrmocú po svahoch ako dračie zuby.

Ani nevie, ako sa z toho besnejúceho virvaru dostane, zrejme ju, našťastie, vytiahnu ktorési pomocné ruky. Potom už iba bezmocne hľadá ako ten divý mŕľ spolu s ostatnými zaparkovanými autami hrabivými prstami berie zelené osobné auto, čo si požíčala od dcéry. Je stále ten istý pondelok 21. júla 2014 podvečer a vo Vrátnej doline nad Terchovou sa začali odohrávať nečakané a azda pre väčšinu z nás čo i len predstaviteľ-

né deje. Ako z nejakého katastrofického filmu...

To boli tri z množstva skutočných príbehov súvisiacich so začiatkom prírodnej katastrofy, ktorá mala najmä na obyvateľov Terchovskej doliny ničivý dosah a ešte nadhlo ovplyvní život v tejto časti Slovenska. Kto videl obrázky i filmové zábery televízií – a dovolím si predpokladať, že hovorím o drvivej väčšine populácie – zrejme dlho nezabudne. Ako to však vlastne bolo na začiatku a čo nasledovalo v najbližších hodinách a dňoch? Tu je pár kamienkov zo zložitej a stále sa dopĺňajúcej mozaiky...

■ HÁMOR NA VRÁKY

Už v podvečerných hodinách onoho dňa sa v médiách objavujú flešové správy: „Popoludní zasiahla sever Slovenska silná búrka. Voda napáchala škody predovšetkým v Žiline a okolitých obciach, na Kysuciach a Orave. Storočnú vodu hlásili z Terchovej. Prívalový dažď a rozburýnený potok na viacerých miestach podmyli jedinou prístupovú cestu do doliny, voda vytrhla kusy asfal-

Oficiálni predstavitelia na obhliadke škôd.

tu a spolu s bahnom a kameňmi strhla aj zaparkované autá...“ Za týmito vetami sa skrýva dramatický dej i osudy. Vzápätí zasahovali záchranári Horskej záchrannéj služby, pretože po silnej búrke s množstvom prívalových zrážok v chate Vrátna ostalo uväznených šesťdesiatšesť turistov aj s personálom a prístupová cesta bola na viacerých miestach zaplavená alebo strhnutá.

„Pod chatou vo Vrátnej doline je zhrnutý kopec áut, ktoré strhla lavína bahna. Odrhla sa asi časť kopcov Hromové a Steny. Aké škody vznikli a či bol niekto zranený, to zatiaľ nevieme povedať,“ aktuálne hovoril dobrovoľný horský záchranár a predseda Združenia turizmu Terchová Jozef Mičo. V tiesni sa ocitlo aj päťdesiatpäť turistov na hornej stanici lanovky pod Chlebom. Záchranárom sa podarilo v neskorých večerných hodinách všetkých uviaznutých, medzi ktorými bolo aj pätnásť detí a najmenšie malo len tri mesiace, evakuovať a dostať do bezpečia. Noc strávili v dome horských záchranárov vo Vrátnej, ale aj v hoteloch a domácnostiach.

Terchovčania od začiatku neváhali a nezištnú pomocnú ruku podával každý, kto len trochu mohol. Záchranári neodporúčali do odvolania návštevu Vrátnej a okolitého územia pre zničenú infraštruktúru a prebiehajúce záchranárske práce. Polícia celú lokalitu spolu so záchranármi prehládavala, úrazy ani obeť našťastie nehlásila. V Terchovej boli obmedzené dodávky pitnej vody pre poškodený vodný zdroj Krivánska Rizňa, v častiach Biely Potok, Solisko a Nižní Berešovia. Obyvatelia Horného konca tiež neobišli takpovediac nasucho, zatopilo im domy, aj na dvory sa dovalili veľké nánosy blata. Už v utorok sa v Terchovej zišiel krízový štáb, na „miesto činu“ prišiel aj predseda vlády Róbert Fico.

„Je asi malý zázrak, že zatiaľ nebola potvrdená žiadna obeť. Pretože to, čo sme mali možnosť vidieť na vlastné oči, je totálne zdevastovaná celá dolina. Sú tam desiatky rozbitých vrakov, celá stanica lanovky je zaspaná kamením. Je obrovské šťastie, že sa každému podarilo zachrániť,“ uviedol premiér, ktorý zároveň prisľúbil finančnú pomoc na odstránenie škôd po kalamite. Stručne zhrnuté, prívalová vlna zanechala za sebou obrovskú spúšť, kompletne zničila cestu od spodnej stanice sedačkovej lanovky do Terchovej. Cesta je na určitých miestach podmytá, voda vytrhala kusy asfaltu a spolu s bahnom a kameňmi strhla aj za-

parkované autá. Desiatky záchranárov stále prehládávajú momentálne uzavretú oblasť, zatiaľ neboli nahlásené nijaké úrazy, nezvestní a ani obeť na životoch. Stovka hasičov a tridsiatka horských záchranárov skúma vraky áut, aby sa presvedčili, že v nich nik nezostal. (A našťastie – nezostal! „Vždy, keď sme spod nánosov vytiahli vrak auta a začali ho obhliadať, tľpól som a modlil sa,

aby v ňom nik nebol, bol to stiesňujúci pocit, strach v srdci a chvenie v žalúdku,“ úprimne sa mi ešte v sobotu priznával prednosta obecného úradu František Kadaš.)

Pomáhajú i vojaci, ktorí zásobujú okolie. V Tiesňavách začali cestári okamžite vyplňať diery v ceste betónom, aby ju sprístupnili pre ťažkú techniku. Je to priam povestný zákon schválnosti, že komunikácia bola iba pred dvomi rokmi rekonštruovaná z fondov EÚ a náklady na jej obnovu sa pohybovali v miliónoch eur!

■ VLNA SPOD HROMOVÉHO

Prívalová vlna devastovala celú dolinu. Presnejšie, v časti Hromové sa podmäčal svah na zhruba päťdesiatich hektároch a zosunul sa. Urobil umelé jazero, ktoré sa naplnilo vodou a jeho pretrhnutím vznikla prívalová vlna. Zasiahla Jánošíkovu ulicu, centrum a časť obce Mlynec... Nateraz sa odborníci prikláňajú k názoru, že tragédiu nespôsobila ľudská činnosť. Tak to tvrdí geomorfolog Miroslav Žiak pre webový portál aktualita.sk, ktorý v lokalite usku-

Keď príroda ukáže svoju silu, auto vyzerá ako pokrčený papier...

točňuje svoj výskum. Podľa neho išlo o geologický jav, ku ktorému dochádza dosť často. Povedal, že podobné zosuvy sa vyskytujú pomerne bežne a problém Vrátnej tkvel najmä v tom, že zasiahlo veľkú oblasť. Všetko to spôsobili odtrhy, ktoré vznikli na odlišnom type hornín.

„Pri extrémnej zrážkovej činnosti tieto horniny stratili súdržnosť a vodou nasýtený materiál sa vplyvom gravitácie dal do pohybu ako lavína. Sklon nad 30 stupňov spôsobuje, že tento pohyb je rýchly a materiál má veľkú zotrvačnosť pri následnej akumulácii,“ vysvetľuje geomorfolog a dodáva: „Celé toto územie je veľmi náchylné na vznik podobných udalostí. Aj známy Chlebský kotol vznikol s najväčšou pravdepodobnosťou ako obrovský zosuv. Južný vrchol Stien sa nachádza na tektonickom zlome a z jeho južnej strany sú prítomné gravitačné trhliny. To len dokrešľuje významné geomorfologické procesy v tomto území. V súčasnosti postihnutých lokalitách v minulosti vznikali veľké snehové lavíny, ktorých akumulačné zóny siahali až k Chate Vrátna... Prioritu zohráva geológia! V podstate všetko závisí od intenzity zrážok, ale nad pásmom lesa k takýmto procesom dochádza bežne.“

■ POHOTOVÁ POMOC

Smutná rekapitulácia: storočná voda, strhnuté komunikácie (obnova päťkilometrového úseku potoka Varínka vo Vrátnej doline bude trvať tri až štyri mesiace a treba tak uro-

biť bez použitia betonáží, keďže ide o územie národného parku s tretím až piatym stupňom ochrany), zničená lanovka, zatopené chaty, domy, odplavená pol stovka áut (teraz sú sústredené na záchytnom parkovisku, viaceré vyzerajú ako pokrčená hrča papiera a majitelia si po ne nechodia) a státisícové škody... Bilancia tragických desiatok minút v maľofatranskej obci Terchová.

Ako povedal Jozef Mičo: „Bola to pre nás silná rana. Nikto niečo takéto zaiste nečakal, nemali sme ani tušenie. Neraz sme so zatajeným dychom sledovali v médiách rozsah škôd, ktoré napáchala veľká voda inde. Neexistovala alternatíva, akoby sme tomu mohli u nás zabrániť. Je to však memento aj pre nás, aby sme sa všetci šetrnejšie správali k prírode.“

Keď píšem tieto riadky, už vieme, že na odstraňovanie následkov prudkého prívalového dažďa vláda na mimoriadnom zasadnutí vyčlenila 3,06 milióna eur: 1,8 milióna pôjde Žilinskému samosprávne- mu kraju (ŽSK) a 1,26 milióna obci Terchová. Spomínaná suma je určená na krytie záchranných a zabezpečovacích prác a ďalších výdavkov súvisiacich s odstraňovaním následkov spôsobených živelnou pohromou. Teraz v postihnutej oblasti pracujú odborníci, sondujú tu a svoje merania vyhodnocujú geológovia, ktorí určujú, či hrozí ďalšie riziko zosuvov...

O pomoci od vlády sme písali, pomôcť však môže aj každý z nás. Na verejnú zbierku, ktorú vyhlásila obec, vkladom alebo prevodom

na číslo účtu 5060069774/0900 v Slovenskej sporiteľni, IBAN: SK9309000000005060069774, BIC: GIBASKBX, variabilný symbol 21072014, konštantný symbol 0308. Krásna, no katastrofou postihnutá príroda a dobrí ľudia žijúci v jej bezprostrednej blízkosti si pomoc určite zaslúžia.

Stále je možné, že hrozia zosuvy, na mieste sú odborníci. „Chcel by som poďakovať predsedovi vlády, ktorý promptne zareagoval na situáciu v Terchovej a vo Vrátnej doline. Stále je v obci vyhlásená mimoriadna situácia, prebiehajú práce a prieskumy. Je podozrenie, že sú tam potenciálne ďalšie zosuvy. Chcel by som taktiež poďakovať všetkým záchranným zložkám v Terchovej. V prvom rade záchranárom z HZS na čele s náčelníkom Jurajom Ondrušom – aj vďaka nim sme nemali žiadnu obeť na životoch,“ povedal župan ŽSK Juraj Blanár.

„Oddnes sú tam odborníci. Potrebujeme mať jasné stanovisko v otázke ďalších možných zosuvov,“ uviedol Blanár na margo mimoriadnej situácie, ktorá ešte nebola v obci odvolaná. Doplnil však, že v Terchovej sa uskutočnil medzinárodný folklórny festival Jánošíkove dni a akcia prebehla bez problémov, hoci paralelne prebiehali vo Vrátnej záchrannárske práce.

Podľa výsledkov tímu geológov z 31. júla za zosuvy nenesie zodpovednosť ľudská činnosť, ale výhradne príroda. V takomto rozsahu by sa už kalamita nemala opakovať.

Pred sto rokmi dostal Milan R. Štefánik povolávací rozkaz do prvej svetovej vojny

Letec, meteorológ, prieskumník, politik, vojak

Text podľa knihy D. Podhorského Štefánikov svet a pamäti gen. Šnejdárka spracoval Ján ČOMAĽ

V auguste 1914, presne pred sto rokmi, dostal mladý francúzsky vedec, pôvodom z Uhorska, povolávací rozkaz. M. R. Štefánik len pred pár dňami dostal vysoké štátne vyznamenanie Rytier Čestnej légie a už vtedy bol nositeľom vysokých vedeckých cien za výskumy v meudonskom observatóriu pri Paríži, vo vtedy najvyššie položennej hviezdárni na Mont Blancu a v ním vybudovanom observatóriu na Tahiti. Prvá svetová vojna, ktorá práve vzbĺkla, nebola milosrdná ani k vede.

Ak sa nám v dňoch svojej storočnice pripomína, patrí sa spomenúť aj na muža, ktorý v nej nielen získal úctu víťazných veľmoci vlastným počínaním na frontoch, ale organizovaním česko-slovenských légii z radov krajanov v USA, a za hranicami monarchie aj úctu pre naše dva národy. Tým im zabezpečil miesto medzi víťazmi a možnosť mať svoj zvrchovaný štát.

■ INVENCIA NA KRÍDLACH

V rámci všeobecnej mobilizácie Francúzskej republiky ho začiatkom augusta 1914 povolali k pešiemu pluku v Chartres. Namiesto brancu však prišiel list z nemocnice – Štefánik zo zdravotných dôvodov nemôže nastúpiť do zbrane, lebo sa práve podrobil operácii žalúdka. Keď sa spamätával, dostal strach, že ho pre zdravotný stav zbavia vojenskej služby – a to by bola pre jeho plány katastrofa. Ako bude môcť organizovať boj proti monarchii, ak sa sám vyhol vojny s ňou!

Hneď po prepustení z nemocnice sa pokúšal nájsť spôsob, ako čím prv narukovať. Preto sa aj vrátil k pokusom o lietanie na letisku v Issy. Spomenul si na časy, keď sa venoval lietadlu a jeho ovládaniu vo veterom počasí, aj nápadu mechanického stabilizátora – do trupu lietadla navrhoval umiestniť duté teleso vo vodorovnej polohe, v ktorom by plávala ortuť podľa sklonu lietadla, elektrickými kontaktmi spojená s mechanizmom stroja tak, aby sa naklonený aeroplán samočinne vyrovnával a získal správnu polohu.

Štefánik veril, že svoje technické schopnosti, vynaliezavosť a energiu najlepšie využije počas vojny práve v letectve. Navyše si nahováral, že tam mu bude aj jeho zdravotný stav najmenej prekážať. Keď si po dvoch-troch mesiacoch ako pilot dôveroval a cítil sa aj relatívne zdravo, podal si žiadosť o pridelenie k vojenskému letectvu. Priradenie, že práve tu platil prísne zdravotné kritériá. Prostredníctvom brata svojho priateľa Paula Raphaela, ktorý sa osobne poznal so slávnym francúzskym letcom Henri Farmanom (držiteľom svetového leteckého rekordu z roku 1908), vyžiadal si rovno od najslávnejšieho pilota tých čias odporúčanie o tri mesiace francúzske ministerstvo vojny dalo súhlas, aby vojak Štefánik narukoval k letectvu. Tak nastúpil do vojenského leteckého učilišťa v Chartres.

■ RYTIER DESIATNIK

Vzhľadom na skutočnosť, že v júli 1914 mu francúzska vláda na návrh ministerstva námorníctva udelila kríž Rytiera Čestnej lé-

gie ako ocenenie zásluh na rozvoji telegrafie, astronómie a meteorológie, bol 9. marca 1915 povýšený do hodnosti desiatnika a titre temporaire (dočasne).

Počas leteckej prípravy viedol v pilotnej škole od 4. do 25. apríla 1915 aj kurz meteorológie, ktorý sa skladal z piatich prednášok: zloženie, hustota a farba zemského ovzdušia, vplyv slnečného žiarenia, tlakové útvary, oblačnosť a vzdušné prúdenie a predpovedanie počasia.

Vlastný výcvik v leteckom učilišti skončil Štefánik 11. apríla 1915. Pri slávnostnom vyradení získal pilotný preukaz na lietadlá Farman. Nasledoval meteorologický kurz – po ňom ho 3. mája prevetili k všeobecnej leteckej záložnej jednotke na letisko Le Bourget, kde ho ešte v tento deň povýšili na podporúča a titre temporaire, čím preskočil hodnosti čatára a kadeta.

■ PARÍŽ – LE BOURGET

Pomenovanie predstavuje najstaršie civilné parížske letisko. Leží trinásť kilometrov severovýchodne od okraja Paríža. Do otvorenia Letiska Orly v roku 1932 bolo hlavným letiskom Paríža. Tu pristál Charles Lindbergh po svojom prelete Atlantiku 21. mája 1927, keď naňho čakalo dvestotisíc zvedavcov. Okrem obchodných letov sa tu od roku 1953 konajú aj medzinárodné letecké výstavy a časť letiska slúži ako Múzeum letectva a kozmonautiky.

O niekoľko dní nastúpil podporúča Štefánik k letke MF-54, dislokovanej na letisku v Bryase, neďaleko francúzskeho Arrasu. Do konca augusta 1915 tu uskutočnil tridsaťosem prieskumných a stíhacích letov (nie sú tu započítané cvičné a kuriérne lety). Neplnil však bojové, prieskumné alebo kuriérske úlohy. Už 29. mája namontoval na svoje lietadlo meteorologické prístroje (barograf, termograf a hydrograf) a ako prvý pilot začal letecký prieskum poveternostných podmienok. Jeho konanie prijímali spočiatku s nedôverou. Ako prírodovedec dokázal však aj bez kariérneho vojenského vzdelania vysvetliť a zdôvodniť obrovský význam poznatkov z meteorologických podmienok na celkový priebeh vojnových operácií a dokonca sa mu podarilo o tom presvedčiť aj francúzsku generalitu.

■ SIĚŤ STANÍC

V tejto súvislosti ho už na samom začiatku experimentovania v druhej polovici mája 1915 pozvali na veliteľstvo 10. armády. Tu navrhoval vybudovať pozdĺž celej francúzske-nemeckej frontovej línie hustú sieť poveternostných staníc so zabezpečeným prenosom údajov na jedno miesto – na hlavné veliteľstvo. Tam sa predpokladalo komplexné vyhodnocovanie s cieľom získať celkový prehľad o stave a vývoji počasia pozdĺž frontovej línie. Na základe týchto podkladov a ich nadväznej analýzy sa mali velitelia a ich štáby rozhodnúť, kde, ako a akou silou zasiahnu nepriateľa alebo či využijú priaznivé poveternostné podmienky, resp. aj nepriaznivé v čase, keď to nepriateľ bude najmenej očakávať.

Z historických dokumentov o tejto skutočnosti sa neskôr prostredníctvom plk. Maxima Weyganda, náčelníka štábu 10. armády, dozvedáme: „Chcel som poznať tohto priateľa Francúzska, ktorý neváha dať do stávky preň vlastný život, a tak som Štefánika jedného dňa pozval, aby prišiel s nami večerať. Každého z nás očaril svojou otvorenosťou

a originalnosťou ducha. Po večeri som ho vzal bokom, vedel som, že pracoval na parížskom observatóriu, a hovoril som s ním o škodách, ktoré nám nedávno spôsobil uragán. A vtedy mi vysvetlil svoju zhovorčivou vrelosťou, ako by bolo jednoduché vyhnúť sa opakovaniu podobných prípadov rozumným využitím meteorologických pozorovaní. Myšlienka sa mi zdala správna a chcel som ju bezodkladne využiť.“

■ DVOJZMENNÝ VOJAK

Desiateho júna 1915 Štefánik so svojím mechanikom Maurice Bourdonom nainštalovali na letisku v Bryase prvé meteorologické prístroje, ktoré koncom mája osobne priviezol z Paríža. Táto prvá meteorologická stanica v rámci leteckého útvaru sa stala zárodkom budúcej poveternostnej služby francúzskej armády. Štefánik fungoval prakticky v „dvojsmennej prevádzke“. Po skončení vlastných pilotných povinností na fronte sám zabezpečoval meteorologické merania a pozorovania, a pritom správy o aktuálnom počasí a svoje vlastné predpovede na nasledujúci deň odosielal

večer veliteľovi 10. armády, generálovi Ferdinandovi Fochovi a veliteľovi svojej letky MFS-54 porúča Emilovi Pratovi. Veliteľ Prat tieto informácie využíval na určenie rozpisu hodín, v ktorých budú najpriaznivejšie meteorologické podmienky na uskutočnenie najpriaznivejších leteckých operácií. Vďaka úspešnej predpovedi sa podarilo zachrániť životy niekoľkých pilotov a zabrániť poškodeniu lietadiel, keďže včas upozornil veliteľa jednotky, že sa rýchlo zmenia letové podmienky a vytvorí sa hustá hmla.

■ ZAUJAL MARŠALA

Astronóm Dr. M. R. Štefánik svojimi vedomosťami, informáciami a návrhmi zaujal aj generála Focha, budúceho maršala a hrdinu Francúzska, ktorý 31. júla osobne navštívil Štefánikovu meteorologickú stanicu na letisku Bryas. Vtedy už bolo zrejmé, že meteorologická stanica sa osvedčila, a tak generál Foch, keď si zariadenia v Bryas prezrel, nariadil zriadiť podobné stanice v obvode celej Severnej skupiny armád, pričom predpokladal, že Štefánik sa stane od samého začiatku ich náčelníkom.

Počas rokovania v Chantilly s hlavným veliteľom francúzskych armád, divíznym generálom Josephom Joffreom uprednostnil Štefánik aktívnu službu poľného pilota pred ponúkanou funkciou veliteľa meteorologickej služby. Súčasne navrhoval generálovi Joffremu, že vytvorí leteckú jednotku zloženú z dobrovoľníkov slovenského pôvodu, ktorí by lietal nad územiami obsadenými rakúsko-uhorskými vojskami a zhadzovali by tu materiály podporujúce odpor slovanských ná-

rodov proti habsburskej monarchii. Tak vo Francúzsku vznikla česko-slovenská letecká eskadrila, do ktorej sa hlásili aj ďalší piloti slovanského pôvodu.

Napriek týmto skutočnostiam generál Foch poveril Štefánika spolupracovať na vybudovaní armádnej meteorologickej služby a na tento cieľ mal vypracovať aj realizačný plán jej výstavby. Porúča Emil Prat, veliteľ Hlavnej meteorologickej stanice v Moreuile pri Amiense, Štefánikovu myšlienku a celú túto službu hodnotil slovami: „Štefánik preukázal do konca vojny vzácne služby letectvu a delostrelectvu, aj hlavné štáby považovali za veľmi užitočné správy, ktoré im podávali meteorologické stanice zriadené na frontoch severovýchodnej a severnej armády podľa Štefánikových plánov. (...) Štefánikovi vďačíme za vytvorenie meteorologickej služby na francúzskom fronte.“

Za svoje zásluhy pri presadzovaní významu meteorologickej služby, za jej zriadenie a za ďalšie zásluhy počas bojov na francúzskom fronte dostal Milan Rastislav Štefánik ďalšie vysoké vojenské vyzna-

Bolo krátke, ale plné vedeckého zápalu, novátorských myšlienok, a najmä veľmi dôležité pre vedenie vojnových operácií. Najlepšie to vyjadril v osobnom hodnotení Štefánika plukovník G. Fougeroux, náčelník letectva 10. Armády, 15. septembra 1915: „Dávajúc sa do služieb Francúzska preukázal podporúča Štefánik okrem cenných znalostí vedca aj krásne vlastnosti statočnosti, chladnokrvnosti a rozvážnej odvahy, podal vždy dôkaz najdokonalejšieho ducha. Ako pilot vykonával presne a svedomite svoju službu, uskutočňoval každodenne letecký prieskum nepriateľských pozícií, organizoval služby predpovedania počasia, ktorá robí veľké služby letectvu.“

Štefánik opustil Francúzsko 1. septembra 1915 už ako porúča a titre mission (na obdobie misie) a nastúpil do francúzskej výzvednej leteckej jednotky MFS-90 pri Belehre. S touto letkou absolvoval mimoriadne intenzívne boje, dvakrát musel núdzovo pristáť a pri ústupových bojoch havaroval, bol vážne zranený a v kritickom stave ho raz dopravili do Ríma, kde ho operovali. Do Paríža sa vrátil 6. decembra 1915 a začal sa popri vojenských úlohách venovať svojmu historickému poslaniu: vzniku Česko-Slovenska. V tom mu, prirodzene, pomohlo, keď ho francúzske vojenské velenie rýchlo povyšovalo, až nakoniec dostal hodnosť generála.

■ ZO ŠNEJDÁRKOVÝCH PAMÄTI

Vojenský portrét Dr. Milana Rastislava Štefánika doplníme ešte malou spomienkou starého francúzskeho legionára, neskôr česko-slovenského generála Šnejdárka z jeho memoárov:

„Se Štefánikom, jenž měl tehdy hodnost majora, jsem se setkal v kavárně Aux deux Magot na rohu slavné Rue Bonaparte, kde v čísle 18. byla kolébka samostatného československého státu. Tam Štefánik rád se mnou rozprávěl a ve vojenských věcech se radil. Byl jsem v jeho očích dobrý frontovní voják (měl jsem za sebou osmnáct polních tažení, čtyřicet ranění, kříž za chrabrost a rytířský řád Čestné legie) – snad trochu tvrdý voják, do salonu méně se hodící, ale celkem diskretní. Měl ke mně velkou důvěru, „jako voják k vojákovi“, jak rád zdůrazňoval.“

Štefánik pil rád dobrou kávu. Nemuselo jí být mnoho, ale musela být dobrá. K dobré kávě patří však, jak znám, dobrý cukr. Protože se však v Paříži tenkrát sladilo sacharinem, vrtěl sebou Štefánik neklidně v židli po každé, když mu přinesli po obědě sacharinovanou kávu. A tu jsem pomohl já: měl jsem dobré kamarády u americké jízdy. Ti měli cukru dost a mohl jsem tudíž vypomáhat Štefánikově kávě. Tím jsem si získal také nějaké zásluhy při budování československého státu. Ptáte se asi, jak to. Vysvětlím vám to tedy, jak jsem to vysvětlil svého času panu ministru zahraničí. Řekl jsem mu: republiku spolubudovaly Štefánikovy dobré nápady. K dobrým nápadům potřeboval dobrou kávu. K dobré kávě potřeboval cukr. Ten cukr jsem mu dával já. Tudíž... A pan ministr souhlasil.“

Milan Rastislav Štefánik v observatóriu.

Chceme si slobodne utvárať spôsob národného a štátneho života

Zvrchovanosť je ustavičný proces

Jozef SCHWARZ – Foto: Ministerstvo obrany SR

Deň prijatia Deklarácie Slovenskej národnej rady o zvrchovanosti Slovenskej republiky si pripomínáme ako deň, keď sme sa stali svojstojným národom. Druhý polrok posledného roku spoločného štátu Čechov a Slovákov zaznamenal formálne štátoprávne kroky, ktoré viedli k vzniku Slovenskej republiky ako skutočne plnoprávneho subjektu medzinárodného práva.

Oslavy zvrchovanosti na Kysuciach.

Bezprostrednou a predchádzajúcou podmienkou nasledujúcich aktov boli výsledky parlamentných volieb v lete 1992 a potom nasledovali 17. júl – vyhlásenie slovenskej zvrchovanosti, 1. september – prijatie Ústavy SR, 25. november – Ústavný zákon o zániku Českej a Slovenskej federatívnej republiky, 1. január 1993 – vznik SR, a konečne všeobecné medzinárodnoprávne potvrdenie slovenskej zvrchovanosti: 19. január 1993 – vstup do OSN.

Za podstatu deklarácie považujem slová: vyhlasujeme, že aj my si chceme slobodne utvárať spôsob a formu národného a štátneho života. To znamená, že zvrchovanosť sa nenaplnila a neuzavrela 1. januára 1993 – dňom vzniku nezávislej a suverénnej Slovenskej republiky. Zvrchovanosť je neustály proces utvárania spôsobu a formy národného života. Hlavná zodpovednosť za „implementáciu“ zvrchovanosti je na pleciach ústavných orgánov – prezidenta, vlády, zákonodarného zboru, ale aj verejnej správy a súdnej moci, ale je to aj vec verejná – res publica – všetkých občanov Slovenskej republiky. Preto 17. júl si pripomíname aj ako deň posudzovania a hodnotenia dosiahnutých cieľov slovenskej kvality sebaurčenia a každodennej úrovne slovenského života.

■ NEPOMPĚZNE – KRITICKY

Deň zvrchovanosti preto nechápme len ako možnosť určitej okázalosti a manifestácie slovenskej národnej myšlienky (pritom ani vaty zvrchovanosti nie sú nám cudzie), ale aj ako deň spomienky na tento čin a jeho činovníkov. A najmä ako príležitosť pripomenúť si, čo sme dosiahli, či na čo sme nedosiahli na ceste slovenskej svojbytnosti, do akej miery nás rešpektuje vonkajšie či vnútorné neslovenské prostredie, ako sme schopní popasovať sa s novými výzvami globalizácie či akéhokolvek šovinizmu. Zvrchovanosť nie je nacionalizmus!

Výberovo sa pristavím pri niektorých prejavoch zvrchovanosti v každodennom živote. Napríklad život slovenský a v slovenčine. Ako skutočne osobitý prejav slovenskej zvrchovanosti, vlastný len Slovenskej republike, je slovenský jazyk a jeho používanie. Tento prejav slovenskej zvrchovanosti je formalizovaný zákonom o štátnom jazyku. Často a s nadšením zdôrazňujem preambulu tohto zákona. Áno, tak ako má preambulu naša ústava, tak ju má aj zákon o štátnom jazyku. Znie: „Národná rada Slovenskej republiky, vychádzajúc zo skutočnosti, že slovenský jazyk je najdôležitejším znakom osobitosti slovenského národa, najzaujímavejšou hodnotou jeho kultúrneho dedičstva a výrazom suverenity Slovenskej republi-

ky aj všeobecným dorozumievacím prostriedkom jej občanov, ktorý zabezpečuje ich slobodu a rovnosť v dôstojnosti a právach na území Slovenskej republiky, uzniesla sa na tomto zákone...“ Tu je odpoveď – prečo je slovenské niečo osobitý vo všeobecnom. Prečo nie je jeden štát pre všetkých, prečo má oprávnenie národný štát. Ako štát pre ten konkrétny národ pri rešpektovaní práv všetkých iných národov.

Slovenčina je:

- Znakom osobitosti slovenského národa
- Najzaujímavejšou hodnotou jeho kultúrneho dedičstva
- Výrazom suverenity Slovenskej republiky
- Všeobecným dorozumievacím prostriedkom jej občanov, ktorý zabezpečuje ich slobodu a rovnosť v dôstojnosti a právach na území SR.

Preto uzákonenie slovenčiny neslúži k šikanovaniu neslovákov, práve naopak jej prikázané používanie na území SR zabezpečuje všeobecné porozumenie a fungovanie štátu. Ak sa nebude používať slovenčina ako štátny jazyk, načo je zvrchovaná SR?

■ SLOVENČINA V PRAXI

Ako to vyzerá so slovenčinou v každodennej praxi? Teraz nemyslím na nedostatky rozlišovania a najmä písania tvrdého a mäkkého i, tzv. počítacové diskusie sa priam červenejú. Teraz nehovorím o tvrdosti plnej výslovnosti: de, te, ne, le i di, ti, ni, li. Ich mäkkosť ako skutočná slovenská osobitosť kape ako lanský „sňah“. Upozorňujem na dva vypuklé jazykové hlavolamy, ktoré vôbec nie sú hlavolamy.

Po prvé: Používanie správneho gramatického rodu a príslušných koncoviek je v slovenčine prirodzená a správna vec, aspoň by mala byť. Áno, ide o naše devy a ženy, ale i staré mamy, ale najmä o cudzie. Už sa často opakujem so svojim tvrdením: čo je zlé na jazyku, v ktorom na prvý pohľad či počutie rozoznate ženu od muža? Preto by sme mali rešpektovať také nedokonalé jazyky, ktoré majú často jeden rod pre všetkých. Všimnite si vysielanie verejnoprávnej slovenskej televízie a v slovenčine. Dokonca aj hluchý divák neverí vlastným očiam, aj v tituloch sú to mužatky.

Po druhé: Prepis mien a názvov. Začnem históriu. Tá naša slovenská má jednu zvláštnosť. Dlhú sa písala inými jazykmi. Stáročia latinsky, asi storočie maďarsky a pomaly sa píše storočí slovensky bez pravidiel. Niežeby sme pravidlá nemali, my ich nerešpektujeme. Za vyrovnaného Uhorska sa všetko maďarčilo, aj matriky. Preto je samozrejme, že naše mená sa písali maďarsky. A preto je samozrejma ja-

zyková úprava: Písanie osobných mien z uhorského obdobia slovenských dejín. Akí sú to vedci historici, ktorí to nerešpektujú? Takýto prístup je pochybný tak isto, ako keby technik nerešpektoval sústavu SI, to by padali domy, mosty, vybuchovali stroje. Ale aj my máme masielko na hlave. Napríklad písanie odrodilcov a neprajníkov Slovákov (Košút a pod.).

Po dva a polt: Prepisy z iných jazykov. Zase nepoznáme vlastnú slovenskú zvrchovanosť. Všetko prepisujeme anglicky aj v slovenčine. Najvypuklejšie je to pri slovanských jazykoch, najmä tých azbukových a cyrilikových. Pozrite sa na program SND, dokonca je tam napísané Tschaiikovskiy. Ale hriechy sa páchajú aj z japončiny (sushi), čínštiny, indických jazykov, (Ashoka), z arabčiny. A to nehovorím o akvaparkoch, velne-soch, snovlendoch a iných typicky slovenských špecialitách.

■ NEZASTUPITELNOSŤ MATICE

Matica má svoje nezastupiteľné miesto v prebúdzaní slovenskej pamäti, ale má ho aj každý z nás. Skromne, ale neskromne pripomeniem možnosti z mojej praxe. Nazývame ich slovenské tabuľkovanie a stužkovanie. Príklad. Ludovít Markušovský, lekár zo slovenskej evanjelickej rodiny, sa stal významným uhorským medicom a činiteľom. Maďari si ho ctia ako Maďara, Jeho meno pripomínajú nemocnice, ceny, busty či tabuľa v mieste úmrtia, ktorá sa stala mojim podnetom pre jeho priblíženie aj slovenskej verejnosti. Ľady nezaujímajú sa pohli. Nová tabuľa na Štrbe, príprava možnosti pomenovania zdravotníckych inštitúcií jeho menom sa rozbehla. Alebo Jozef Viktorín, maticná zakladateľská dvojka. Na Slovensku okrem seredskotrnávského detstva rodáka zo Zavaru krátko pôsobil v Senici, Trstine, Skalici a pol roka košútovského áreštovania v bratislavskom Župnom dome. Potom žije desiatky rokov na pravom brehu Dunaja, v Starom Budíne, Budíne – jeho Kostol sv. Anny je oproti parlamentu neprehliadnuteľný, a konečne Vyšehrad. Najmä jeho maticná práca je obrovská. A koľko je pripomienok? Zo tri na Slovensku. V Maďarsku máme už rok aj slovenskú tabuľu na škole vo Vyšehrade, o ktorú sa pričínili Slováci v Maďarsku. Maďari majú viacero jeho zvečnení, ale ako toho, kto sa zaslúžil o znovuoživenie slávy Vyšehradu. My by sme mali byť tí, ktorí zvečnia jeho pamiatku v Maďarsku aj u nás. V nedeľu 20. júla o 10.30 bola vo Vyšehrade spomienka na stoštyridsať rokov od jeho smrti. Kto chcel a mohol, prišiel.

■ V NÁRODNÝCH FARBÁCH

A spomínané stužkovanie? V ostatnom čase sa túlime po miestach spojených so životom i so smrťou významných predkov, navštevujeme ich pôsobiská a hroby a položíme venček, kytičku a stužku v národných farbách menom petržalskej Matice. Každý z nás môže niečo v tomto smere urobiť, len sa porozhliadniť.

Využime Deň zvrchovanosti v našich maticných podmienkach v budúcnosti ako moment – neslovensky povedané – auditu kvality slobodného utvárania spôsobu a formy národného a štátneho života v prostredí jednotlivých miestnych odborov. V každom prípade, usporiadanie desiatok „chviliek zvrchovanosti“ určite pomôže dostať tento deň do nášho spoločenského vedomia (naplní aj jeden zo zmyslov fungovania MS) a umožní nám zamyslieť sa nad „kvalitou“ našej zvrchovanosti. A prebudiť, či vytiahne z našej ľahostajnosti svetielka slovenského pohľadu na život v Slovenskej republike.

Autor je sociológ a člen Matice slovenskej.

JAZYKOVÉ OKIENKO

Žijeme pozoruhodnú dobu. Dobu, kde stáročia platné pravdy neplatia a platnosť strácajú aj tie, čo ich prednedávnom nahradili. Svoj pôvodný význam stráca tiež slová a mená sa aj podstata toho, čo vyjadrujú. Nejde o zmenu, kde isté slová prirodzene zastarávajú ako dôsledok vytrácania sa toho, čo označovali. V mnohých prípadoch ide o umelé posúvanie významov a vytváranie nových slovných spojení s cieľom zakryť podstatu konkrétneho problému alebo istej skutočnosti.

Čarovanie s významom

Ján ALÁČ

Nie je to celkom nový fenomén. Každý režim si takto zamieňa, či skôr prispôbuje pojmy. Pre zaujímavosť možno uviesť niekoľko príkladov z minulosti. V medzivojnovom období počas Česko-Slovenskej republiky sa hovorilo o udalostiach roku 1918 nazývame vznikom Česko-Slovenska. V danej dobe však termín prevrat vôbec nemal pejoratívny nádych a nevzbudzoval negatívne asociácie, naopak používali ho celkom prirodzene slovenské elity a inteligencia, ktoré sa s Česko-Slovenskom stotožňovali a mali k nemu pozitívny vzťah. Rok 1918 bol v pamäti týchto ľudí dobre prítomný a ešte sa naň nestihol nabalíť heroický pátos, ktorý spravidla prichádza s vhodným časovým odstupom. Ako príklad možno uviesť niekoľko zväzkov Slovenského prevratu z roku 1931, ktorého autorom je Karol Anton Medvecký.

■ KREATÍVNE PREVRACANIE

Dnes sa výraz prevrat vníma vo všeobecnosti skôr negatívne a viac vo význame zmeny ustáleného stavu. Možno je to celkom prirodzené aj vďaka vývoju, ktorý nasledoval v priebehu 20. storočia s množstvom zásadných zmien. Príčinou mohol byť aj rok 1948, čo bol tiež prevrat, ktorému sa dostalo dočasne označenia Víťazný február a na desaťročia sa stal predmetom každoročných osláv. Jedným z výrazov pre charakteristiku režimu, ktorý bol v danom roku nastolený, bolo ľudovodemokratické zriadenie alebo ľudová demokracia, aj keď išlo o obyčajnú diktatúru a na začiatku dosť krvavú.

Mohlo by sa zdať, že takéto zamieňanie pojmov je záležitosťou najmä totalitných režimov, no nie je to tak. Demokratický duch dneška ako by to dotiahol do úplnej dokonalosti. Stačí sa len dobre započúvať do oficiálnych prejavov alebo vyjadení. Obyčajné daňové podvody ekonómia a najrozličnejší analytici s tajomným úsmevom Mony Lisy nazývajú optimalizáciou daňového základu. Vyhybanie sa daňovej povinnosti je niekedy premeneň do slov o kreatívnom účtovníctve. Optimalizácia výrobných prostriedkov je zas len kamuflovanie prepúšťania. Znižovanie kvality výrobkov je zrychľovaním ekonomických cyklov, prípadne tak obľúbenou frázoou reakcií na požiadavky zákazníkov: veď spotrebiteľia to tak chcú. Ako keby mali na výber. Pre rozkradnutie sa našiel nielen pojem, ale i celý systém v podobe privatizácie. A keď už nebolo čo privatizovať, v priemyselných odvetviach našiel sa nový spôsob – privatizácia verejných zdrojov, čo sa označilo ako dôchodková alebo zdravotnícka reforma. Určite pridú aj iné, pretože ešte stále sú oblasti, ktoré treba reformovať, presnejšie, kde sa zo štátu dajú odčerpávať finančné prostriedky. Reforma ako pojem ešte stále vzbudzuje skôr dôveru než odpor, no uvidíme, ako bude chápaný s časovým odstupom, zvlášť keď začnú pôsobiť negatívne následky reforiem, vrátane tých nezamýšľaných. Napokon aj politici boli donedávna delení na proreformných a protireformných, teda dobrých a zlých, no v skutoč-

nosti nikoho nezaujímala samotná podstata reforiem a ich následky. Podobne sa pre označenie rozkrádania verejných zdrojov zaužívali termíny ako štátna objednávka, verejná obstarávanie alebo tender. Na inej úrovni investičné stimuly sú len obyčajným uplácením investorov.

■ KLAMY REKLAMY

Z predchádzajúcich riadkov je zrejme, že jedno významovo pomerne jednoznačné slovo je nahradené spojením slov, ktoré konkrétny význam skôr zakrývajú, než by ho objasňovali. Jeden výraz už nestačí a jednému slovu sa už neverí. Najčarovnejšie je to v reklamách pri názvoch výrobkov. Jednoslovný názov výrobku nestačí. A už vôbec nestačí slovenské slovo. Musí byť zdvojený alebo lepšie strojený: super extra, ultra power... Je to dva- či dokonca trikrát zdôraznená výnimočnosť tuctového výrobku, ktorej už aj tak málokto verí. Čo však nevyklučuje, že sa predsa len človek nechýkla klamať.

No ani so samotnými slovami to nie je jednoznačné. Slobodou sa nazýva prostá svojvôľa a nedostatok zodpovednosti, tak ako právo sa mení na bezprávie. Obyčajné sebeckto a egoizmus sa nazývajú vznešenejším pojmom individualizmus, prípadne sa zakrývajú rečami o individuálnej zodpovednosti každého človeka. Platí to aj na širšej úrovni, nielen na našom malom milom Slovensku. Okupácia je mierovou misiou, dokonca niekedy cynicky až humanitárnu pomocou. Napokon i z vlastnej histórie máme skúsenosť o bratskej pomoci z roku 1968. V poslednom rade aj zdanlivo vznešene pôsobiaca diplomacia je v skutočnosti len účinnou kombináciou korupcie, vydierania, nátlaku, niekedy okoreného priamym násilím, vrátane vojenskej hrozby.

■ PRÍKLADOV JE HABADEJ

Žijeme v pluralitnej spoločnosti. A platí to aj na túto problematiku. Ak predchádzajúce príklady boli svedectvom najmä o pozoruhodných slovných spojeniach, ktoré ako novotvary majú prekryť problematickú realitu, máme i odlišné príklady, kde tradičné a využívané slovo označuje skutočnosť či vec, ktorá sa zmenila, no chce sa tváriť ako to pôvodné a osvedčené. Ukážkovo je to vidieť v obchode, resp. v potravinárskom priemysle. Mliekom sa dnes nazýva vodnatý biely roztok. Mäsovými výrobkami sa označujú produkty, ktoré obsahujú viac sóje či rastlinných tukov než skutočného mäsa. Šyry a maslá často obsahujú viac rastlinných tukov než mliečnej zložky. Príkladov je omnoho viac. Len pre zaujímavosť by azda nebolo zlé uviesť, že v minulosti bolo využívanie náhrad v potravinách spojené predovšetkým s obdobiami vojny a hospodárskych kríz. V literárnych dielach sa objavovalo ako prejav a následne súčasť kritiky totalitných systémov – tých reálnych i tých literárnych, ktoré však tiež boli reakciou na konkrétnu situáciu (napríklad Július Barč-Ivan v Diktátorevi pôvodne z roku 1938). Dnes je to celkom bežný štandard, nad ktorým sa už nik v skutočnosti ani nezamýšľa. Možno i to o mnohom napovedá, tak ako o mnohom vypovedajú vyššie naznačené posuny významov. Tých príkladov by však bolo možné predostrieť omnoho viac.

NA MARGO

Na čo potreboval štátny podnik Slovenský plynárenský priemysel v roku 1998 peniaze zo zmeniek, by mohol zodpovedne a vierohodne povedať len jeho vtedajší generálny riaditeľ Ján Ducký. Keďže bol zavraždený, dá sa o tom na základe istých indícií iba špekulovať. Chcel SPP ovládnúť český chemický priemysel a peniaze mali ísť na kúpu akcií Chemapolu? Je to pravdepodobné.

Duckého zmenky

Do začatého procesu však vstúpila Dzurindova vláda a tá mala svoju predstavu o vládnutí. Nielenže nepokračovala v projektoch svojich predchodcov, ale jednoducho zmenky odignorovala. Zmenky boli vystavené 29. septembra 1998 na moravskú a. s. SEZOOS Group, ktorá ich predala Union banke. Je nesporné, že Union Banka poukázala za zmenky SPP cez českého partnera vyše 324 miliónov českých korún. Ďalší vývoj v SPP bol po jesenných parlamentných voľbách v roku 1998 už v rukách nového vedenia a novej vlády.

Štátny podnik SPP v roku 2001 transformovali na akciovú spoločnosť. V marci 2002 predal štát štyridsaťdeväť percent akcií spoločnostiam Ruhrgas a Gaz de France. Ešte dva mesiace pred skončením Dzurindovej vlády v roku 2006 bola Akcionárska zmluva zmenená a preformulovaná. Podľa Právnej analýzy privatizácie SPP si privatizácia prirodzeného monopolu vyžiadala zmenu legislatívneho rámca. Ten napokon znervyhodnil štát v tom, že napriek majoritnému podielu na základnom imaní spoločnosti rozhodovacia právomoc sa vymkla štátu z rúk. Zmena o kúpe a predaji akcií z 18. marca 2002 dokonca podriadila úplnú zmluvu anglickému právu.

Najvyšší kontrolný úrad SR vykonal v SPP kontrolu hospodárenia a pripravenosti štátneho podniku na privatizáciu za obdobie rokov 1998 až 2000. Podľa jeho zistení bol SPP mimoriadne veľkorysý vo viacerých sférach. Aj keď zamestnávateľ vlastných právnikov, za tri roky minul za právne služby a poradenstvo 742 miliónov korún.

Pripomeňme si, že zmenky boli podpísané 29. septembra 1998 a žaloba bola podaná v nasledujúcom roku. Medzitým zmenky zmenili majiteľa a v súčasnosti ich splatnosť vyháňa cyperská spoločnosť Stroden Management Limited. Súdy už niekoľkokrát vyniesli rozsudok, že zmenky sú platné a treba ich zaplatiť. SPP sa však už pätnásť rokov vyhýba tejto zodpovednosti. Ako vyplýva z kontroly NKÚ, SPP vynaložil len za tri roky 742 miliónov korún na právne služby napriek tomu, že každému právnikovi muselo byť jasné, že zaplateniu zmeniek sa nedá vyhnúť. SPP teda v súdnom spore, ktorý dosiaľ nie je právoplatne rozhodnutý, minul podstatne viac finančných prostriedkov, než bola istina zmeniek. Nedá sa nepoložiť otázku, kto profitoval z peňazí, ktoré vyplatila Union banka za zmenky, kto profitoval na odmenách za právne služby? Kto profitoval z (účelovo?) pobabranej privatizácie? Niečo by o tom mohol vedieť vtedajší premiér Mikuláš Dzurinda.

Eva ZELENAYOVÁ

Mlčanie médií v kauzách Slobodník verzus Feldek a Duckého zmenky

Veľké peniaze chcú odolnosť i morálku

Zhovárala sa Eva ZELENAYOVÁ – Foto: Ladislav LESAY

JUDr. Antona BLAHU (1934), rodáka z Kysúc, možno v krátkosti charakterizovať ako advokáta, publicistu, spisovateľa, intelektuála a filantropa. V ranej mladosti prišiel o oboch rodičov, a tak sa na jeho charakterových vlastnostiach podpísali saleziáni a strýčko Vincko s tetou Jójou. Vypracoval sa na excelentného advokáta. Pre štát zachránil kaštieľ v Strážkach s celým hnutelným i nehnuteľným majetkom, vrátane Medňanského diel. Keď sme s ním nahrávali rozhovor, práve sa vrátil zo súdu, ktorý vyniesol rozsudok v kauze Duckého zmenky. Bolo to 2. júla.

• **Aktívny účastník Pyžamovej revolúcie, zakladateľ slobodnej a nezávislej advokácie po roku 1989 a súčasne vedúci úradu predsedu slovenskej vlády Petra Colotku v bývalom Česko-Slovensku. Ako to ide dohromady?**

Ďakujem, že ste si spomenuli na Pyžamovú revolúciu (1956), lebo znamenala zlomový okamih v mojom živote. Táto študentská rebélia vysokoškolákov v Bratislave a v ďalších mestách bola prejavom svedomia a protestu voči dogmatizmu tej doby, proti rozporu medzi ideálmi a realitou. Každý z nás sa zamerával na cieľ protestu podľa svojej názorovej orientácie. Celkom určite sme sa usilovali o nápravu justičných krívd, nezmyselného kádrovania mladých ľudí, nerešpektovania akademických slobôd, formalizmu vo výučbe, ale aj právnemu nihilizmu. Bola v tom zmes mladíckej úprimnosti, ale i naitivity, čistoty, statočnosti, zápalistého nadšenia. Vo vysokoškolskom inter-náte Mladá garda ma zvolili do celobratislavského študentského predsedníctva, asi aj preto, že som nebol zástancom radikálnych riešení. Obával som sa totiž ostrého stretu s vtedajšou mocou, na ktorý by iste doplatili mnohí ľudia zdravím, existenciou a možno aj životom. Myslím si, že moji súčasníci oceňovali východiská, ktoré sme navrhli. Boli prijateľné a vytvárali podmienky na rokovanie a riešenia našich vysokoškolských problémov.

Niektoré negatívne javy sa nevyhýbajú ani dnešnému životu. Neviem, či je v súčasnosti toľko romantikov a rebelov medzi mladými, ako bolo na jar 1956 ešte pred revolúciou v Maďarsku, ktorá prebehla až v jeseni. Predznamenali sme tak progresívne šesťdesiate roky.

• **Boli ste úspešní?**

Áno. Začali sa postupne zlepšovať materiálne podmienky v internátoch, vydávali učebnice, skriptá a začala sa zvyšovať úloha vzdelania, ale aj autorita právnického povolania, ktoré sa vtedy podceňovalo. Som rád, že som túto časť svojho života prežil v súlade so svojím svedomím, presvedčením a mojou profesionálnou orientáciou. Že som túto študentskú rebéliu spoluorganizoval aj viedol.

• **Takže už počas štúdia sa prejavil váš advokátsky talent.**

Myslím si, že išlo o mladícku rozhorčenosť, ktorá ma posúvala na stranu slabších. Usiloval som sa pochopiť ľudí, ich problémy alebo tých, ktorým sa stala krivda. To ma napokon po skončení školy priviedlo do advokácie. V orgánoch justície by som sa s touto stigmu asi ťažšie prebýjal.

• **Ako sa z rebela stal spolupracovníkom predsedu vlády?**

Do sedemdesiatke roku minulého storočia som robil v advokácii. Potom som dostal ponuku od vtedajšieho primátora Bratislavy Ing. Ladislava Martináka, či by som nešiel robiť vedúceho jeho kancelárie. Prišla práve včas, lebo som sa zachránil pred previerkami a azda aj v profesijnom živote.

• **A ako si vás našiel profesor Colotka?**

Stretli sme sa na koncerte v Primaciálnom paláci. Mali sme k sebe osobné sympatie. On chápal našu študentskú rebéliu a pre nás študentov bol odbornou aj ľudskou autoritou.

Neorientoval sa iba na právo, mal široké vzdelanie z oblasti literatúry, umenia. Profesor Colotka bol prvý, kto navrhol a presadil v Česko-Slovensku zákon o osobnom vlastníctve bytov, ktorý bol prelomom do monolitného socialistického vlastníctva. Bol veľkou osobnosťou, vážili sme si ho. Doteraz mám v pamäti, ako mi odporúčal, aby som si prečítal Kuznečova, nekonvenčného novátorského autora vtedajšieho knižného trhu Legenda pokračuje, ktorý kritikou systému predišiel aj Solženicyna. Profesor Colotka bol predsedom komisie, ktorá riešila následky Pyžamovej revolúcie. Hrozilo mi vylúčenie zo všetkých vysokých škôl v Č-SR. No Colotka sa zasadil, že som bol potrestaný len preradením do výroby, ktorú som absolvoval v prístave. Potom ma ako dekan fakulty prijal znova do školy. Preto ho považujem za svojho záchranu. Azda tá osobná väzba, pochádzajúca zo štúdia, ma priviedla k nemu na úrad vlády. Postupne som sa zaoberal jeho poslancami vecami, požiadavkami podnikov, miest, sťažnosťami, prijímaním stránok, stal som sa vedúcim sekretariátu a neskôr zástupcom vedúceho úradu. Keďže vedúci úradu bol dosť často chorý, stávalo sa, že prakticky som túto funkciu vykonával sám.

• **Angažovali ste sa aj neskôr politicky?**

Pochopil som, že do politiky nepatrím, som príliš citlivý a politika je agresívna. Zraňovala ma. Preferoval som svoju profesiu a urobil som dobre. V roku 1968 som bol ako tridsaťštyriročný v päťčlennej komisii s najvýznamnejšími advokátmi a odborníkmi Slovenska, ktorá mala pripraviť návrh nového zákona o súkromnom výkone advokácie. Okupácia Česko-Slovenska v auguste 1968 pochopiteľne pochovala myšlienku na slobodné vykonávanie advokácie, ale tá stopa tu zostala a myslím si, že v advokátoch žila bez ohľadu na to, aký zákon existoval. Svoje skúsenosti som mohol využiť až v roku 1989. No bol by som nepravdivý, keby som povedal, že činnosť v advokátskych poradniach do roku 1989 bola len zlá. Väčšina z nás si poctivo a zodpovedne vykonávala svoju profesiu. Na konferencii všetkých advokátov v januári 1990 sme sa rozhodli pracovať na novom návrhu zákona o súkromnej advokácii. Môžem povedať, že sme sa na jeho príprave zúčastnili takmer všetci. Boli sme prvou profesijnou organizáciou v Česko-Slovensku, ktorá mala pripravený

zákon o súkromnom výkone povolania účinný od 1. júla 1990.

• **Neviem, či je správne spájať advokáciu so súdnictvom, ktoré, žiaľ, nemá u nás dobrý kredit. Prečo? V čom je problém?**

Advokácia nie je súčasťou justície, aj keď spolu s ňou žije. Advokácia bola skutočne kedysi chápaná ako inštitúcia, ktorá má pomáhať súdom. To nie je správne. Advokácia má pomáhať ľuďom a firmám. Advokácia nie je štátnou organizáciou, je samostatná, nezávislá, nepodlieha štátnemu dohľadu, má svoj samostatný, nezávislý život. To je nevyhnutná podmienka na to, aby si štátne orgány nezažalovali advokáta a nepovedali mu, takto budeš obhajovať, ako sa to niekedy stávalo. Nie, ako budem obhajovať, je otázka môjho svedomia a vedomostí na prospech klienta. Lenže aj dnes sa stávajú prípady, že mnohí ľudia sú bezdôvodne prepúšťaní, vyhadzovaní, niektorým sú odopierané ich nároky. Preto sa obracajú na súdy, inštitúcie, hľadajú ochranu. Ak ju nedostanú, sú v depresiách a potom môžu spôsobovať také činy, ktoré nevieme pocho-piť. Dopúšťajú sa aj násilia, spôsobujú traumy rodine a vyvolávajú spätné problémy spoločnosti, ktorá ich musí ťažko naprávať. Keď prídete na pojednávanie, už po prvej otázke vidíte, či sa stačil sudca alebo sudkyňa pripraviť alebo nie. Za každým spisom je však osud človeka. Ľudia sa pozerajú na súdy ako na určité božstvo, v ktorom je vtelená spravodlivosť, a žiadajú od súdov a štátnych orgánov, aby sa tak správali aj rozhodovali. Preto je justícia aj advokátska práca dôležitá pre život ako voda.

• **Boli ste obhajcom v mnohých medializovaných kauzách. Jednou z nich bol súdny spor Dušan Slobodník verzus Lubomír Feldek. Skončil sa spravodlivo?**

Áno. Slobodník spor vyhral, obhajil svoju česť, aj keď jeho život sa skončil. Išlo v ňom nielen o ochranu cti mladého sedemnáštrročného chlapca, ale aj celých generácií Slovákov, ktorí museli vstúpiť do HM alebo neskôr do ČSM či SZM. Bol to podľa mňa súboj s ohováraním Slovákov, proti falšovaniu histórie a kriminalizovaniu ľudí, na ktorý ľudsky a mediálne doplatil aj Slobodník. Najvyšší súd SR správne judikoval, že kto hovorí o tzv. fašistickej minulosti Dušana Slobodníka, a teda aj celej jeho (aj našej) generácie, ho uráža, znižuje jeho (a teda i našu) dôstojnosť a veľmi vážne zasahuje do jeho cti. Tvrdím to, aj keď som nikdy

nebol v HM a zo SZM som bol vylúčený. O jeho súdnom úspechu médiá i jeho nepriatelia mlčia. Je to nemenný výrok súdu na jeho prospech.

• **Ale ten súdny spor pokračoval na Európskom súde pre ľudské práva.**

Áno, ale nedotkol sa cti, charakteru a čestnosti života D. Slobodníka, ani spomínaného rozsudku Najvyššieho súdu SR. Potvrdil, že Feldek má právo sa vyjadrovať o verejných činiteľoch. Netýkal sa života čestného a statočného človeka, ktorý deväť rokov prežil v sovietskom gulagu. Som presvedčený, že Slobodník sa stal obeťou politických hier, do ktorých som bol zatiahnutý aj ja. Niekoľkokrát som povedal pánovi Slobodníkovi, že už na to nemám nervy, nech si nájde na zastupovanie niekoho iného. A on mi na to – aj vy sa ma vzdávate? Tak som sa zmobilizoval a vec sme úspešne dokončili. Ale bol to mimoriadne náročný proces.

• **Taký ste zavŕšili aj dnes? Neboli to Duckého zmenky?**

Boli a chcete ho počuť?

• **Samozrejme...**

Nejde o všetky tzv. Duckého zmenky, ale len o päť zmeniek, ktoré Union banka odkúpila a podľa zmluvy za ne riadne zaplatila. Súdy už po šiesty či siedmy raz rozhodli, že zmenky sú platné, že ide o veľmi jasný zmenkový prípad, pričom Slovenský plynárenský priemysel (SPP) je povinný za tieto zmenky zaplatiť terajšiemu majiteľovi zmeniek, ktorý je cyperská spoločnosť Stroden Management Limited. Keď také niečo vyslovím, tak sa každý chyti za hlavu a povie, ty vystupuješ proti Slovenskej republike? Nie, ja hovorím za to, aby sa v SR dodržiavalo právo, aby Slovensko bolo riadnym veriteľom aj dlžníkom. Mal som radosť, keď Slovensko nedávno vyhralo arbitráž, a budem si ho vážiť, keď bude plniť aj svoje záväzky. Veď Union banka za tieto zmenky poukázala SPP cez českého partnera vyše 324 miliónov Kč.

• **Ako dlho trvá tento súdny spor?**

Zmenky boli vystavené 29. septembra 1998 a žaloba bola podaná v roku 1999. Čiže pätnásť rokov. Neviem, či náklady na spor už nepresahujú požadovanú istinu. Verejnosť akosi neberie do úvahy, že zmenkový zákon, platný vyše šesťdesiat rokov, je veľmi rigorózný a platí nielen u nás, ale na celom svete.

• **Mnohé súdne spory na Slovensku stroskotávajú na pochybeniach sudcov a zločinci sa preto dostávajú na slobodu. Čo si o tom myslíte?**

Má to objektívny aj subjektívny základ. Jednak spoločnosť aj justícia sú rozkolísané, akoby neusadené. A tam, kde ide o veľké peniaze, sa znižuje odolnosť i morálka ľudí. Ale závažné pochybenia by mali byť dôsledne posudzované. Niet inej cesty. Som presvedčený, že absolútna väčšina sudcov si robí svoju prácu poctivo. Žiaľ, krivé zrkadlo súdnictva nastavujú jednotlivé prípady. Prekáža mi, že justícia si neurobila poriadok vo svojich radoch s tými ľuďmi, ktorí oficiálne a evidentne porušili zákon. To by malo byť súčasťou zodpovednej justície voči spoločnosti, občanom a potom by to nevrhalo zlé svetlo na všetkých.

• **Vaša osemdesiatka bola akýmsi prierezom života typického Slováka, ktorý sa z ťažkých pomerov dopracoval ku skvelej kariére. Na jubilejnú oslavu vás prišiel pozdraviť aj minister spravodlivosti Tomáš Borec...**

Vážim si pozornosť mojich kolegov, priateľov, pána prezidenta, ministra, nášho predsedu a celého predsedníctva i ďalších činiteľov. Najviac však mojich klientov a kolegov. Život ma núti nemyslieť na vek, skôr na to, čo treba ešte urobiť. Lebo človek čím je starší, tým má viac úloh a menej času na ich realizáciu.

Skvost Šariša rovnako ničili vojnové i mierové časy Škaredý rám malebného Zborova

Ján LITECKÝ ŠVEDA – Ilustrácie: archív autora

V tejto tak trochu geografickej exkurzii chcem opísať spolupôsobenie dvoch škodlivín – Česko-Slovenska a komunizmu – v Zborove, kedysi malebnej obce na východnom Slovensku, odkiaľ pochádzam. Popod na napísanie vznikali postupne pri mojich cestách za koncertmi najmä po Morave. Hneď skraja musím povedať, že na Moravu či do Čiech chodím rád koncertovať, sú tam skvelé kluby a úžasní ľudia, ktorí vedia oceniť aj trochu inú muziku, ako sa teraz rinie z rádií.

Serédiiovský kaštieľ (1924)

Keď sa tak hodiny terigáme autom za našim cieľom, míňame občas aj pekné historické zámočky či iné dobre zachované a zrenovované stavby. A nezriedka sa v aute ozve: ako pekne sa tu vedľa postarať o svoje pamiatky a my... no, škoda hovoriť, že... A pri diskusiách, ktoré sa potom vždy rozpútajú, sa postupne vyformoval aj tento článok. Rozpisovať sa však veľmi nechcem, pretože podstatu toho, čo chcem povedať, najlepšie vystihujú fotografie a staré pohľadnice. Hádám len toľko – presne podľa príslovia: Kto má škodu má aj posmech –, česká vláda nás nielenže okrádala, takže na naše pamiatky peňazí takmer nebolo, ale nakoniec ešte my z toho vychádzame ako nekultúrne barbari.

■ SKVOST V ŠARIŠI

Pred prvou svetovou vojnou bol Zborov jeden zo skvostov na mape Šariša. Bol tam rákociovský kaštieľ s renesančným Kostolom sv. Žofie, sirmajovský kaštieľ, čarovná storočná lípová aleja, sirmajovská hrobka, serédiiovský kaštieľ, neodmysliteľný barokovo prestavaný kostol s gotickými základmi, pekná budova Kresťanského potravného družstva a nechýbala ani synagóga s rituálnymi kúpeľmi. No prišla pohroma s názvom prvá svetová vojna, keď stálo pár dní marca 1915 a spoločnými silami rakúsko-uhorského a ruského delostrelectva obec prakticky ľahla popolom. Artiléria a následné útoky jednotiek jednej i druhej strany zničili asi tristoštyridsať domov a Podhradie bolo prakticky zrovnané so zemou.

Rákociovský kaštieľ v Zborove

Samozrejme že poškodené boli aj kaštiele, najviac asi sirmajovský. Opravu poškodených či postavenie nových domov pre obyvateľov Zborova našťastie ešte ako-tak stihla rakúsko-uhorská vláda. Keďže na kaštiele za tri zvyšné vojnové roky Uhorska už nezostalo, tie čakali na novú, česko-slovenskú vládu. Samozrejme že sa nedočkali, veď Slovensko bolo pražskou vládou systematicky rabované – špeciálne za masarykovskej republiky. Kdežby tá posielala peniaze na obnovu slovenských pamiatok! Na ilustráciu prikladám aj pohľadnicu z roku 1924, kde vidíme poškodený rákociovský kaštieľ. Podľa fotografie vtedy jeho stav ešte nevyzeral nijako beznádejne, rovnako ako aj na sérii pohľadníc o vojnových škodách, ktoré boli vydané v roku 1915. No ako som už spomínal, na jeho opravu z Prahy neprišla ani tehla. Ale zato v roku 1928 tu Veľký brat nezabudol inštalovať pamätník Českej družine pri príležitosti jej vstupu na pôdu Č-SR v roku 1914. Červenej armáde, ktorá tu začala nastoľovať vražedný komunistický režim, osadili v Zborove už dve (!) tabule (asi preto, aby to mohli dvaja komunisti čítať naraz). Ale zborovskí občania, ktorých takto „oslobodili“ a poslali na roky do sovietskych gulagov, tí nemajú tabuľu nijakú...

■ ČO NEZNIČILI KANÓNY...

A tak jednotlivé pamiatkové cenné budovy v Zborove pomaly chátrali, až prišli komunisti a zrovnali ich so zemou. S výnimkou Kostola sv. Žofie, na ktorom lacno zakryli strechu a spravili tam sklad

miestneho štátneho majetku, a pomerne zachovalého serédiiovského kaštieľa, ktorý sa využil pre lesnú správu. Ale nakoniec neprežil ani ten, pretože keď v polovici šesťdesiatych rokov vyhorel, nechali ho trestuhodne schátrať, ako to vidíme na fotografii zo súčasnosti. Veď na slovenské pamiatky si z centralizovaného rozpočtu nikto neodvážil príliš dôrazne pýtať peniaze, najmä po procesoch s buržoáznymi nacionalistami. A keď sa aj nejaké peniaze horko-ťažko vymámili, bral väčší, v tomto prípade susedný Bardejov, čo má súvis aj s biednou výkonnosťou socialistickej ekonomiky.

Pravdaže, neprežilo ani miesto obľúbených nedeľných prechádzok Zborovčanov – čarovná aleja so storočnými lipami, ktorými ešte František Rákoci I. označoval svoju korešpondenciu s Viedňou „sub centum filliis“. Stromy vyrastali, starli, no nikto sa o ne nestaral, ani nedosádzal nové. Až jedného dňa súdruh predseda MNV nariadil lipy zoťat, lebo sa bál, žeby mu nejaká mohla padnúť na dom. Určite bol so sebou veľmi spokojný, akú ďalšiu ranu uštedril prežívajúcim pozostatkom feudalizmu...

A tak postupne do nenávratna zmizla zo sveta jedna malebná obec, kde sa turisti mohli obracať v húfoch. Nový obchodný dom so šedivou architektúrou, aj keď nanovo vymalovaný, či policajná stanica z čias socializmu veru nikoho veľmi lákať nebudú, nehovoriac už o strate estetickéj kvality života miestnych obyvateľov. Poobdivovať sa dá nanajvýš ešte tak monumentálna kopa kamenia, ktorá zostala zo Serédiioho kaštieľa...

■ AZDA DOBRÁ SPRÁVA

Ale pre prípadných záujemcov o návštevu Zborova tu mám aj dobrú správu. Našli sa totiž mladí aktívni ľudia ako Vladimír Kaminský, ktorí sa už vyspali z apatie a nezaujmu, a s neuveriteľným nasadením, za spolupráce veľkej časti Zborovčanov chcú sa postarať o zachovanie hlavnej dominanty Zborova, zborovského hradu – Makovice. Presnejšie povedané aspoň toho, čo z neho zostalo, aby sa aj ten celkom nerozsypan na kopu kamenia. Pomaly sa pracuje aj na reštaurovaní Kostola sv. Žofie, dokonca sa poverá, že aj serédiiovský kaštieľ je na rade. Držime palce.

BEDEKER

Neprehliadnuteľná Babia hora je hraničným bodom s Poľskou republikou. Z našej strany dominuje Oravským Beskydám ako ich podcelok, u susedov dala meno národnému parku. Vyníma sa už od Námestova, ktoré zvykne byť štartovacou čiarou pred absolvovaním náročnej túry. Prvé štyri kilometre vedú popri Oravskej vodnej nádrži, ďalších deväť od osady Klin po koniec Rabče. Tu je jedno z najnovších pútnických miest na Slovensku.

Od Hviezdoslavovej horárne na Babiu horu

Masív s prívlastkom diabolský

Rudolf ZELENAY – Foto: archív SNN

Na kopci Grapa nad Klinom stojí socha Krista vysoká 9,5 metra, podobná soche v brazílskom Riu. Oproti nej sa vyníma kľačiaci svätý Ján Pavol II. v nadživotnej veľkosti. Pod ním je kaplnka Božieho milosrdenstva. Na začiatku Oravskej Polhory treba odbočiť vpravo k neďalekej rekreačnej chate Slaná voda. Odtiaľto sa už autom nejazdí. Lesné cesty a chodníky sľubujú ulahčenie výstupu ku kulmináčnemu bodu i alternatívu spiatočného zostupu po inej trase. Takže pôjde o zaujímavý okruh s takmer tisícmetrovým prevýšením. Na chrbte batoh s nevyhnutným obsahom, na nohách primeraná obuv a hor'sa horou za Babiu horu.

(1 723 metrov), Slaná voda je po tri a pol hodinovom šliapaní o 973 metrov nižšie. Pri dobrej viditeľnosti je z hory úchvatný panoramatický pohľad na všetky svetové strany, osobitne na Oravu, Malú Fatru, Západné Tatry a poľské Beskydy. Duša pokreje, telo zabúda na záver neľahkej túry. Na vrchole umiestnili pamätnú tabuľu informujúcu o výstupe V. I. Lenina v roku 1912.

■ HVIEZDOSLAVOVA HORÁREŇ

Prvá hodina putovania po žltej značke vedie alejou pomenovanou po najväčšom slovenskom básnikovi Pavlovi Országhovi Hviezdoslavovi. Etapu z východiskového bodu v nadmorskej výške 750 metrov charakterizuje mierne stúpanie po rovnomennú horáreň (880 metrov). Miesto nazývajú aj Hájovňou na Rovniach. Naš literárny veľikán práve sem situoval

Nie náhodou sa masívu Babej hory hovorí aj diabolský. Prírovnanie podľa všetkého pochádza zo skúsenosti s častými a rýchlymi zmenami poveternostných podmienok. V rezervácii sa vyskytujú viaceré vzácne rastliny. Rožec bábahorský rastie len na tomto mieste. Okolie návštevníkom približujú vysvetlivky na paneloch náučného chodníka pozdĺž trasy. Cesta späť smeruje po červeno a modro označenom chodníku. Tiahne sa popri štátnej hranici na severozápad s klesaním do sedla Brána (1 410 metrov). Zaberie asi trištvrte hodiny. Po nej nasleduje stúpanie po modrej značke na predvrchol Malej Babej hory (1 515 metrov). Červená značka ešte v sedle opúšťa Slovensko a sig-

Masív Babej hory

dej svojho najslávnejšieho epického diela Hájnikova žena. Krátky oddych pred ďalším výstupom môže spetriť expozícia orientovaná na majstrovo tvorivé obdobie z osemdesiatych rokov 19. storočia. V prostredí obkolesenom hustou zeleňou ide o vítané osvieženie mysle skvostom z nášho kultúrneho dedičstva.

Po opustení Hviezdoslavovej horárne sa konfigurácia terénu nemení, no po prekročení potoka v úseku doliny Bystrej je lesná cesta čoraz strmšia. Z ľavej strany sa vyníma hora Bukovský grúň (1 230 metrov), južnejšie Vysoká (966 metrov). Na polane Šťaviny, kde sa nachádza prístrešok, odporúča sa nadýchnuť pred posledným úsekom výstupu. Kóta 1 250 metrov je vlastne vstupom do pralesovitej národnej prírodnej rezervácie.

■ NEĽAHKÝ ÚSEK

Za starou kolibou sa objavuje horná hranica lesa, za ňou pásmo kosodreviny alpinskeho stupňa. Trasa sa skrúca doprava k južnému svahu cieľa s prameňom vody. Vzápätí kopíruje slovensko-poľskú štátnu hranicu a vedie kolmo na vrchol Babej hory

nalizuje blízke Markowe Szczawiny na poľskej strane. Na „malej bábickej“ každý vychutnáva skutočnosť, že leží nad horným okrajom lesa, takže umožňuje pekný, ničím nerušený výhľad.

■ ZOSTUP PO STRMINE

Modro značkovaný chodník pokračuje hraničným hrebeňom. Návrat do Slanej vody veľí odbočiť na červenú, mierne klesajúcu turistickú trasu, ktorá sa po vstupe do hustého lesa mení na strminu. Nasledujúca etapa vyžaduje obozretnosť, pretože chodník býva zahatý spadnutými stromami. Pri ich obchádzaní neradno zabúdať na rýchlu orientáciu miesta, ktorú ulahčujú značky. Príkry zostup trvá až po sedlo Borsučie (990 metrov) a zaberie asi hodinu. Červená značka oznamuje ďalšie klesanie do doliny Vonžovca, odkiaľ vedie lesná asfaltka na rázcestie Pod Borkom (810 metrov) a z neho na ďalšie rázcestie Vonžovec (784 metrov). Záver celkovej devätnásťkilometrovej trasy je už ľahkým ústom. Po siedmich hodinách sa ukáže chata Slaná voda.

POZNÁMKA

Americký dolár je ešte stále najdôležitejšou rezervnou a obchodovanou menou na svete. Jeho výsadné postavenie v svetovom hospodárstve vyvolalo už v minulosti častú kritiku. Najnovšie sa ohradilo voči nadvláde dolára Francúzsko – uviedol na svojich stránkach významný nemecký denník *Süddeutsche Zeitung* (č. 154).

Francúzi rebelujú proti doláru

Francúzsky minister financií Michel Sapin v rozhovore pre *Financial Times* vyzval rými slovami na prelomenie dominancie americkej meny. Sťažnosti Francúzska na nadvládu dolára majú dlhú tradíciu. Tentoraz sa ponosovali na dolárový režim aj vedúce osobnosti priemyslu. Dôvodom na aktuálne rozhorčenie je rekordná pokuta pre francúzsku banku BNP Paribas, ktorú jej vymerala americká justícia vo výške takmer deväť miliárd dolárov za porušenie amerických sankcií v obchodovaní so Sudánom, s Iránom a s Kubou.

„Mali by sme používať väčší počet mien. Je to možné a potrebné nielen vo vzťahu k euru, ale aj voči veľkým menám rozvojových krajín, ktoré si viac a viac účtujú vo svetovom obchode,“ uviedol minister Sapin. Svetová dominancia americkej meny je stále obrovská. Banky na celom svete vedú okolo šesťdesiat percent svojej rezervnej meny v dolároch, najmä nákupom amerických štátnych dlhopisov. Euro je s veľkým odstupom druhou najdôležitejšou rezervnou menou s podielom asi dvadsať percent. Ešte zreteľnejšia je hegemonia v dennom obchodovaní: dolár je na devízových burzách s podielom vyše osemdesiat percent najviac obchodovanou menou – ďaleko pred eustom a japonským jenom. Čínska mena juan bola dlhý čas sotva obchodovateľná. Medzitým však čínske vedenie uvoľnilo pravidlá. Obrat v juanoch na devízových trhoch vzrástol z tridsaťštyri miliárd dolárov v roku 2010 na stovadsať miliárd dolárov v roku 2013. Tým sa stal juan deviatou najviac obchodovanou menou.

Dolár vedie aj v obchode so surovinami, no zmeny v tomto sektore podporuje francúzsky priemysel. „Nie je nijaký dôvod, aby sa ropa musela predávať v dolároch,“ povedal Christophe de Margerie, šéf energetického koncernu Total. Rafinérie môžu poukázať príslušnú sumu podľa výmenného kurzu aj v eurách. Aj podľa experta na suroviny Eugena Weinberga z Commerzbank je zmena možná. V Šanghaji sa etablovala po Londýne druhá najväčšia burza kovov na svete, kde sa bude obchodovať v čínskej mene juan. ČLR chce vybudovať svoju dominanciu aj na burze pre ropu a plyn. OPEC, najväčší svetový producent a exportér ropy, má určite záujem na tom, aby sa cena ropy účtovala v eurách, pretože krajiny OPEC kupujú svoje tovary najmä v Európe. Už sa vykonali prvé kroky na to, aby cena ropy Brent na londýnskej burze sa v budúcnosti účtovala v eurách.

Ivan LUŽÁK

Voda, vzduch, relax a pohoda – a to všetko priamo u nás na Slovensku
Živá voda slovenských kúpeľov

Igor VÁLEK – Foto: Emil SEMANCO

Dlhodobou aktuálnym letným dovolenkovým trendom je zbalit si kufre, sadnúť do lietadla či auta(busu) a stráviť nejaký čas na plážach a spol. pri mori. Nič proti tomu, no ponúka sa nám vynikajúca alternatíva v podobe inej vody. U nás doma... Skôr Slovensko je krajina bohatá na mnohé prírodné krásy, ktoré nám často závidia celý svet a sú každoročne lákadlom pre množstvo turistov zo zahraničia, ale (samozrejme!) i pre našincov.

Astória je výkladným kúpeľným domom Bardejovských Kúpeľov.

Sme krajinou obdarenou aj ďalším prírodným bohatstvom. Klokoce v tepnách a žilách jej podložila a vyvierajú na povrch v rôznych kútoch pozoruhodnej prírody. Touto priezračnou krvou sú početné minerálne a liečivé pramene! Veď v súčasnosti je na Slovensku registrovaných viac ako tisíc dvesto zdrojov s možnými liečivými účinkami, z čoho stovadsať je vyhlásených za liečivé, a máme aj niekoľko oblastí s klimatickými podmienkami (sedmička kúpeľných miest), ktoré sú vhodné na liečenie. Vďaka využívaniu špecializovaných moderných liečebných postupov, profesionálnej zdravotnej starostlivosti a výnimočnosti prírodných zdrojov v spojení s neobyčajne čistým ovzduším (ešte stále sú u nás také miesta). Jednoducho, na európskom kontinente sa radíme medzi krajiny s tradične rozvinutým kúpeľníctvom. Dnes je u nás už štvrt' stovky kúpeľných miest, v ktorých pôsobi tridsaťjeden kúpeľných podnikov. Poskytovatelia kúpeľnej starostlivosti sú členmi Asociácie slovenských kúpeľov (ASK), ktorá garantuje u svojich členov vysokú kvalitu poskytovaných služieb. Od roku 2000 je táto asociácia členom Európskeho zväzu kúpeľov (ESPA) so sídlom v Bruseli. Slovensko je, zjednodušene povedané, vyhľadávanou kúpeľnou destináciou. Pristavme sa aspoň v niektorých kúpeľoch čo i len informatívne...

OD PIEŠŤAN PO PIENINY

Najznámejšie kúpele sú zrejme v Piešťanoch v príjemnom prostredí na ostrove obmývanom našou najdlhšou riekou – Váhom. Už viac ako dvesto rokov patria k popredným európskym kúpeľom v liečbe reumatizmu, rehabilitácii pohybového aparátu a nervového systému. Kúpeľný ostrov ponúka napríklad aj golfovú ihrisko, ihriská na plážový volejbal a tenisové kurty. Najzápadnejším kúpeľným mestom sú Smrdáky neďaleko Senice. Tie preslávila povestná liečivá „minerálka“ zo sírovodíkových prameňov spomínaných už v 16. storočí. Tunajšie kúpele sa sústreďujú na liečenie kožných ochorení v kombinácii s chorobami pohybového aparátu. Areál kúpeľov je pokojné a idylické miesto uprostred harmonickej vidieckej krajiny, neďaleko leží starobylá historická Skalica i impozantný Hrad Červený kameň. Kúpeľné mesto Trenčianske Teplice sa rozprestiera uprostred malebného údolia Strážovských vrchov a tunajšia sirta termálna voda podporuje prekrvenie tkanív, uvoľňuje svalové napätie a pomáha zlepšiť pohyblivosť i kondíciu. Súčasťou komplexu je európsky

unikát – turecký kúpeľ Hamman z 19. storočia. Dokonalý oddych pod múrmi romantického zámku ponúkajú kúpele v Bojniciach, ktorých voda zlepšuje imunitu. Už od 12. storočia! A kto chce vidieť prácu baníkov, môže navštíviť neďaleký Hornonitriansky banský skanzen v prievidskej bani Cigeľ. Kúpele Nimnica v pokojnom prostredí Javorníkov a Strážovských vrchov medzi Púchovom a Považskou Bystricou patria medzi najmenšie. Zákonite i najpokojnejšie, ktorých voda sa využíva nielen na pitné kúry, ale aj na inhalácie. Po nich dobre padne napríklad výlet na Súľovské skaly. Kúpele v Turčianskych Tepliciach na úpäti Veľkej Fatry prostredníctvom svojej unikátnej vody liečia napríklad ochorenia obličiek a močových ciest, ale aj pohybového aparátu. Na návštevníkov tu čaká unikátna kúra, tzv. Turčianska zlatá, s použitím zlatých zrníček a minerálnej vody... Sklené Teplice v údolí Štiavnických vrchov ponúkajú horúce liečivé pramene a unikátny – jaskynný prírodný kúpeľ. S príhodným názvom Parenica, veď voda tu má 42 stupňov Celzia. Najjužnejšie ležiaci kúpeľ na území najmenšieho mesta na Slovensku sú Dudince. Voda v nich je však jedna z najunikátnejších na svete a lieči pohyb i srdce. Pýchou Gemera sú kúpele v Čiži a svojou jódovo-brómovou vodou sa zaraďujú medzi najzaujímavejšie zdroje na európskom kontinente. Okrem iných účinkov pôsobi dokonca aj pri liečbe sklerózy multiplex. Relaxom pre telo i dušu sú kúpele Kováčová pod výbežkami Kremnického pohoria, ktorých voda pomáha pri liečeni pohybového a nervového ústrojenstva. Okolie kúpeľov láka na krátke prechádzky alebo na návštevu Zvolenského zámku a či Pustého hradu. Vo svete je len kvarteto kúpeľných miest s prameňmi prirodzenej izotermickej teploty s vysokým obsahom oxidu uhličitého. Iba jeden prameň je v strednej Európe – v Sliachi, na pol ceste medzi Banskou Bystricou a Zvolenom. Ten lieči pacientov so srdcovo-cievny ochorením a s ďalšími chorobami. Podobne ako návštevy pamiatkovej rezervácie ľudovej architektúry v neďalekej banskej Španej doline a či dreveného artikulárneho kostolíka v Hronseku, ktorý je zapísaný aj medzi pamiatkami UNESCO. Kúpele Brusno na Horehroní sa právom pýšia čistým ovzduším a vodou liečiacou choroby trávenia, obličiek či pečene. Potom lákajú na štýty Nizkých Tatier a či previezť sa Čiernohorskou železničnou v Čiernom Balogu. Liptov ponúka uvoľnenie sa v kúpeľoch v Lúčkach pod úbočím Choča a krá-

su malebných horských dolín v okolí kúpeľov v Liptovskom Jáne. Z Košíc nie je ďaleko do Štosa (výborná podpora imunity), sever východného Slovenska láka do najnovších kúpeľov Smerdžonka v Červenom Kláštore (odbúranie porúch trávenia i turistika na legendárne Tri koruny) či Vyšných Ružbách (liečenie civilizačných neduhov i unikátne sochárske sympóziom v travertínovom kameňolome), samostatnou kapitolou sú viaceré – z veľkej časti rýdzo klimatické – kúpele vo Vysokých Tatrách (Horná a Nová Smokovec, Tatranská Polianka, Tatranské Zruby, Tatranská Kotlina)...

BARDEJOVSKÉ LÁKADLÁ

Jednými z najobľúbenejších a najdynamickejších sa rozvíjajúcich kúpeľov sú Bardejovské kúpele. Na prvé navštívenie očarí svojou polohou uprostred lesov plných turistick-

Kúpele Dudince na juhu Slovenska.

kých cestičiek a v sezóne aj voňavých hribov. Nájdete v nich tiež skvosty histórie – najmä secesný kúpeľný hotel Astória, klasicistickú Alžbetu či čerstvo zrekonštruovaný Fontán. Nezanedbateľný je, pravdaže, fakt, že kúpele majú najširšie indikačné zameranie zo všetkých slovenských kúpeľov, liečia sa tu všetky ochorenia okrem nervových, duševných a kožných ochorení. Jediné sú desiatku svojich minerálnych prameňov, z ktorých osem je sústredených v Kúpeľnej kolonáde – jedinej svojho druhu na celom Slovensku. V Bardejovských Kúpeľoch cez leto pravidelne organizujú Medzinárodné hudobné leto s kolonádovými koncertmi počas júla a augusta. Až dvakrát denne sa môžete „oddať“ takému relaxu. Kúpele ležia v krásnom a tichom prostredí, vzdialené od akéhokoľvek priemyslu a mesta, obklopené zeleňou a sviežim tichom listnatých

a ihličnatých lesov. Nachádza sa tu aj unikátny skanzen – najstaršie prírodné múzeum ľudovej architektúry na Slovensku. Kúpele patria už od roku 1247 k najvyhľadávanejším nielen doma, ale aj vo svete. Vychutnávala si ich v roku 1895 manželka Františka Jozefa I. cisárovna Alžbeta, nazývaná Sisi, ktorej socha sa aj dnes vyníma v kúpeľnom parku. Silu tu naberal aj rakúsko-uhorský cisár Jozef II. (1783), Mária Lujza, neskoršia manželka cisára Napoleona (1809), ruský cár Alexander I. (1821) a poľská kráľovná Mária Kazimiera Sobieska, manželka poľského kráľa Jána III. Sobieskeho.

PERLA RAJCA

Z východu na stredné Považie. Perlou Rajeckej doliny neďaleko Žiliny sú Kúpele Rajecké Teplice, symfónia kvality a luxusu. Ich zariadenia Spa Aphrodite predstavujú slovenskú špičku v poskytovaní kúpeľných a wellness služieb. Vlni tu otvorili vonkajší vodný svet, ktorý tvorí päť bazénov – relaxačný, plavecký, bralový bazén s vodopádom a dva turecké kúpele. Rajecké Teplice patria k najobľúbenejším kúpeľom pre samoplatcov. Ako prvé na Slovensku zaviedli wellness služby, víkendové wellness pobyty už v deväťdesiatych rokoch minulého storočia. Rajekoteplická termálna liečivá voda má certifikované liečebné účinky známe už od 14. storočia. Vnútorňi a vonkajší vodný svet môžu využívať klienti kúpeľov ubytovaní v hoteli Aphrodite, ale aj v novootvorenom luxusnom štvorhviezdičkovom kúpeľnom hoteli Aphrodite Palace. Hotel je situovaný v centre kúpeľného mestečka, premostením spojený priamo s kúpeľným domom Aphrodite v antickom štýle, v ktorom hostia absolvujú všetky procedúry. Aphrodite Palace s kúpeľným domom spája presklené premostenie, vďaka ktorému prejdeme suchou nohou priamo k vodnému a saunovému svetu. Ale aj k špičkovému vybavenému centru krásy. Hotelu dominuje veľkolepá štýlová lobby a reštaurácia zdobená mramorom, onyxom a 24-karátovým zlatom. Reštaurácia koncept à la carte reštaurácie ponúka medzinárodnú kuchyňu, ale nechýbajú ani obľúbené domáce špeciality.

Využívanie prírodných prostriedkov a ich pôsobenie na ľudský organizmus nadobúda v súčasnosti širší rozmer. Termoterapia, hydroterapia, balneoterapia sú neoddeliteľnou súčasťou kúpeľov a kúpeľnej lieč-

by. Posledné vedecké štúdie ukazujú, že až z osemdesiat percent môžeme sami svoje zdravie ovplyvniť spôsobom života a správnu životosprávu! Tu opätovne vyvstávajú kúpele ako reálne centrá pozitívnych podnetov. Veď ľudia od nepamätí vyhľadávali pramene s liečivými účinkami. Ponuka slovenských kúpeľov predstavuje rozsiahlu paletu aktivít, z ktorých možno vytvoriť optimálny produkt prakticky pre každého. Všetky tieto produkty spája kvalitné medicínske zázemie, využívanie uznaného prírodného liečivého zdroja a špecifické prostredie.

Verím tomu, že nech už sa rozhodnete pre krásne prostredie a vody ktorýchkoľvek kúpeľov a pre ktorékoľvek služby, nemali by ste oflutovať. Je to skratka vynikajúca alternatíva k dovolenke pri ktoromkoľvek mori. Slnko, voda, vzduch, relax a pohoda... To všetko priamo u nás na Slovensku.

REPORTÁŽ

Voda sa stáva kľúčovou komoditou, ktorá rozhoduje o bohatstve národov

Zákony o vode vyvolávajú nedôveru

Vedci na celom svete nás varujú – napriek tomu, že vyše dve tretiny našej planéty (sedemdesiatjeden percent) tvorí voda, už veľmi skoro budeme čeliť jej akútnemu nedostatku. Problémom totiž je, že až deväťdesiatpercent zemskej vody je slanej. Len jedno percento je pitná voda. Zvyšné dve percentá svetových zásob vody je v ľadovcoch. Jedna zo štúdií predpokladá, že zmena klímy, rast populácie, urbanizácia a znečisťovanie životného prostredia spôsobia do roku 2030 to, že dopyt po vode prevyší až o štyridsať percent reálnu ponuku.

Roman KALISKÝ-HRONSKÝ – Foto: archív SNN

Pri takých vyhlídkach je potom pochopiteľné, že čoraz väčšia časť populácie s obavami reaguje na otázky ako povedzme: Patrí voda k slobodným a základným ľudským právam, alebo by všetka voda na tejto planéte mala patriť veľkým korporáciám a malo by sa s ňou nakladať ako s produktom? Mali by chudobní ľudia, ktorí si nemôžu dovoliť platiť týmto korporáciám, trpieť smädом, pretože nemajú peniaze?

■ BEZOHLADNÉ KORPORÁCIE

Podľa bývalého riaditeľa a súčasného šéfa správnej rady najväčšieho výrobcu potravín na svete Petra Brabecka-Letmatheho by korporáciám mala patriť každá kvapka vody na zemi. Vo videorozhovore predsedu správnej rady Nestlé hovorí: „Ak sa chcete napiť, mali by ste zaplatiť.“ Jeho spoločnosť čerpá v chudobných oblastiach rôznych štátov podzemné vodné zdroje a vyrába z nich svoju balenú vodu, až napokon zbaví danú oblasť všetkých zásob vody bez akejkoľvek kompenzácie. Núti tak napríklad aj ľudí v USA, aby si za vodu platili ako za balený tovar. Produkcia minerálnej či sýtenej vody spoločnosti Nestlé je aj zneužívaním ohrozených vodných zdrojov. V brazílskej regióne Serra da Mantouqueira, v ktorom sa nachádza prírodná rezervácia so systémom zdrojov produkujúcich vodu s vysokým obsahom minerálov a liečivými účinkami, viedlo prílišné čerpanie k dlhodobým škodám.

Je teda voda ľudským právom, alebo by mala patriť veľkým korporáciám? Ak na svete nie je dost' vody pre všetkých, potom by možno mal týmto korporáciám patriť aj vzduch... Vedecký magazín Popular Science zverejnil mapu možných vojnových konfliktov pre vodu. Len za ostatných osemnásť rokov vedci zaznamenali asi dve tisíc incidentov, ktoré súviseli s prístupom k vode. Konflikty pritom idú ruka v ruku s neustálymi klimatickými zmenami, s povodňami, ale aj stále so častejšími extrémnymi suchami. Nastáva to, na čo poukazovali mnohí futurologovia – voda sa stáva kľúčovou komoditou, ktorá rozhoduje o bohatstve a stabilite národov. Kli-

matológovia očakávajú, že sporov pre vodu bude pribúdať. Najhorúcejším miestom v Európe môže byť v tomto smere Balkán.

■ ZNEPOKOJENIE U NÁS

Kto vníma vyššie uvedené skutočnosti, komu záleží na budúcnosti našej vlasti, nečuduje sa, že pripravovaná zmena zákona o vode na Slovensku vyvoláva otázky a dokonca aj občiansku aktivitu. Pred júnovým schvaľovaním novely zákona o vode v NR SR koloval na internete a v médiách tento materiál:

Prístup k vode sa rovná právu na život. Podľa ústavy voda patrí občanom tohto štátu, patrí k ich životu a k ich prosperite. Boli ste už niekedy týždeň alebo aspoň deň bez vody? Ak ani teraz nič nespravíme a dáme si vodu ukradnúť, hrozí, že pre pahltnosť privilegovaných, budeme tento stav zažívať bežne. Ľudia, sme okradaní dvadsaťpäť rokov, neveríme, že to nevieme. Už musíme pochopiť, že keď budeme zas ticho, tak nám bez mihnutia oka vodu ukradnú. Nemá sa nás kto zastať, musíme bojovať sami. Ich nezaujímá, čo bude s nami, ich zaujímajú len plné vrecká peňazí.

Návrh vodného zákona, ktorý schválila vláda SR, umožní úzkej skupine ministerských úradníkov a politikov pridelovať licencie na zahraničný obchod s našou pitnou vodou. Teraz už potrebujú zvládnuť posledný krok, a tým je schválenie zákona v parlamente.

Občania, na našu reakciu zostal len veľmi krátky čas. Teraz taktizujú a optimalizujú postup, ako občania oklamať. Budú hovoriť o ochrane vody, budú nás klamlivo presviedčať, že prijatie zákona je v našom záujme. Ak sa im to podarí, najväčšia krádež na úkor občanov od novembrovej revolúcie bude dokonaná a naša nemožnosť úplne potvrdená. Požiadavky občanov SR na zastavenie vývozu vody do zahraničia zdá sa boli ignorované aj napriek tomu, že novela zákona je podľa odborníkov protiústavná. Voda nie je tovar, je to životná potreba, je to bohatstvo občanov tohto štátu, o ktoré nesmieme prísť.

Aby sa tak neudialo ani teraz,

ani v budúcnosti, mobilizácia občanov je nevyhnutná! Prejdime od slov k činom. Ak to nespravíme, prideme o náš najväčší majetok, ktorým unikátne zásoby pitnej vody v SR určite sú. Ak tak nespravíme, pripravíme o tento majetok nielen nás, ale aj naše deti. Voda je podľa ústavy majetkom štátu, teda občanov tejto krajiny. Nie je to tovar, pretože prístup k vode je základné ľudské právo umožňujúce prežitie. Je to obrovské bohatstvo občanov, o ktoré po schválení tejto novely môžu prísť. Tentoraz musí každý čestný občan tejto krajiny zahlasovať pod petíciou proti vývozu vody do zahraničia. Je potrebný každý jeden hlas. Pod petíciou musia byť státisíce podpisov, ináč budeme okradnutí a cesta späť prestane existovať.

Ako autori petície sa podpísali zriaďovateľa stránky skutočným. sk a údajne nazbierali takmer päťdesiatstisíc podpisov.

Jedným z argumentov bola aj obava z toho, že kontrolu nad slovenskou pitnou vodu získajú vyvolení a zvedovia si svoje majetky na úkor nás všetkých. V konečnom dôsledku vraj novela môže spôsobiť zdražovanie vody a ohroziť prístup občanov SR

k pitnej vode. Keď by sa už malo s vodou obchodovať, mali by z tohto obchodu profitovať občania tejto krajiny a nie pár privilegovaných subjektov, o ktorých rozhodnú niekoľkí politici.

■ POZA BUČKY...

Dá sa celkom jasne rozumieť tomu, že autori výzvy konajú v dobrom úmysle. Problémom je, že v skutočnosti privatizácia vody na Slovensku už prebehla. Bolo to vtedy, keď sa do privatizácie dostali podniky produkujúce minerálky, vodárenské spoločnosti a takisto aj všetky kúpele. Teraz sa hrá o zásoby podzemnej pitnej vody, a to je veľké sústo. Panička zatiaľ nie je namieste, vláda deklarovala, že chce iba vniesť poriadok do predtým platných a podľa nej práve nie celkom jasných pravidiel vývozu vody.

Dalšia vec je, že Slovensko zatiaľ nedostatkom vody ohrozené nie je. Priebežná vodná bilancia hovorí, že máme až sedemnásobne viac vody, než minieme. Štátny hydrometeorologický ústav namerlal v roku 2012 kapacitu využiteľných spodných vôd na 79 tisíc litrov za sekundu, pričom ober bol necelých 11 tisíc litrov.

Aj keď dnes nevieme presne povedať, či už vodu zo Slovenska niekto poza bučky nevyváža, nový zákon by mal byť určitým zlepšením situácie, lebo do prípadných budúcich obchodov s vodou má zaviesť transparentnosť a pravidlá. Dá sa rozumieť obavám zo suchých vodovodov, aj

z toho, že za fľašu vody raz bude treba draho platiť.

Tvrdeniu ministra životného prostredia, že novelu zákona o vodách pripravil rezort ako prevenciu proti nekontrolovanému predaju tejto vzácnej komodity, niektorí aktivisti budú asi len ťažko veriť. Oponenti novely stále tvrdia, že nič u nás sa nedeje len tak, bez zákulisných tlakov podnikateľov, ktorí podporujú politikov a chcú zato protislužby. Napriek všetkým výhradám je jasné, že pevné zákonné mantinely pre možný obchod s vodou Slovensko potrebuje.

Viaceri podnikatelia na Slovensku si zrejme myslia, že dobrý obchod sa dá robiť práve s vodou. Mnohí kedysi verili, že slovenské minerálky, ale aj čistú vodu môžeme vyvážať napríklad na Blízky východ, kde jej majú, na rozdiel od ropy, nedostatok. Lenže z toho napokon nič nebolo z viacerých dôvodov. Naopak, hoci má Slovensko dosť vlastných zdrojov, masovo dováža minerálky aj stolové vody zo zahraničia.

■ VODNÉ PARADOXY

Problémom pri obchode s minerálkami a pri vývoze vody sú vysoké náklady na dopravu pri relatívne nízkej cene tovaru. Na to, aby bol export vody rentabilný, musela by stáť viac ako dnes, keď sa jej cena na Slovensku pohybuje okolo tridsať centov za kubík. Samozrejme, za hranicami by sme ju mohli predávať drahšie, ale musel by byť dopyt. Je absolútne nereálne, aby naša voda v suchých oblastiach v súčasnosti stála napríklad sto dolárov za barel (159 litrov) ako ropa, pričom asi až vtedy by sa už dalo uvažovať o jej preprave tankermi, či investovať do drahých diaľkových vodovodov. Vodovody by sa

mohli pre vysoké náklady stavať zrejme len do susedných krajín, ale tie zatiaľ nedostatkom vody netrpia.

Ne a, napokon, kvalitu slovenskej vody by bolo treba vedieť najprv spropagovať a až potom by sa dala predávať. Ale aj to len tak, aby z toho mal úžitok každý občan. No je tu otázka – ak doteraz neprerazili v zahraničí naši výrobcovia minerálok, prečo by mali uspieť práve obchodníci s obyčajnou pitnou vodou?

Pritom sa zatiaľ na Slovensku iba diskutuje o tom, či je vôbec legálne vodu vyvážať za hranice. Ak ekológovia tvrdia, že voda je naše verejné prírodné bohatstvo, a nie tovar, preto by mala ostať tam, kde je, pretože nám môže v budúcnosti chýbať a jej nekontrolovaný vývoz by mohol ohroziť vodné zdroje a celú našu prírodu, iste majú svoj veľký kus pravdy. Na druhej strane je pravdou aj to, že množstvo kvalitnej vody od nás bez akéhokoľvek kontrolného systému samovoľne odtieká. Je teda jasné, že debaty o budúcnosti zdrojov kvalitnej slovenskej vody sa novelou zákona neskončia. Podstatné je to, aby sa namiesto vášni presadili racionálne argumenty.

Ak sa vrátíme na začiatok článku, ako najdôležitejšie sa ukazuje to, že treba zabrániť smädným korporáciám, aby sa akýmkoľvek spôsobom zmocnili slovenskej vody. Nemáme už veľa toho, čo nám ostalo v našich rukách. Voda je azda to posledné a najdôležitejšie, čo by nám cez tie ruky nemalo len tak pretiecť...

POZNÁMKA

Predajom pôdy cudzincom sa môžeme na Slovensku dožiť situácie, aká bola pri vzniku básne Ivana Kraska Otcova roľa pred sto rokmi, keď mnohí naši predkovia drelí na panskom i farskom za každý desiaty kríž obilia či desiate vreče zemiakov. A môže sa tiež stať, že budeme trvalo ponížujúco siahnuť po tridsaťročnej zmrazennej argentínskej hovädzine či brazílskej, antibiotikami presiaknutej hydine. A konzumovať španielske paradajky, holandskú mrkvu či čínsky cesnak – ako ich druhotriedne prebytky.

Aktuálnosť Kraskovej Otcovej role

Som lesník, a tak pôda, na obranu ktorej sa ako sedemdesiatročný dôchodca staviam, je v prvom rade tá lesná. Lesy sú jednou z posledných našich prírodných a prirodzených hodnôt, ktorá kole očí veľkým a mocným. V slovenských lesoch vidia len hromady dosák za milióny eur a developeri na vyrúbaných stráňach prepychové hotely, akvaparky a zjazdovky. O potrebe súbežne s ťažbou založiť lesné škôlky, aby tam vzišli nové sadeničky potrebné na holé rúbaniská, zrejme nemajú ani tušenia alebo o tom nechcú nič vedieť. A zrejme nevedia, ani koľko prostriedkov a síl spotrebuje ťažký boj s lykožrútkami a inou háveďou, s kalamitami, s veľkým snehom i s jedmi z výfukov ich prepychových áut...

Nemalých preheškov sa však často dopúšťajú aj samotní vlastníci lesov. Začalo sa to po novembri 1989, keď sa pomerne rýchlo rozpadol slovenský drevospracujúci a v rámci neho nábytkársky priemysel a staronoví vlastníci reprivatizovaných lesov (mestá, obce, urbárske spoločenstvá i súkromní vlastníci) začali predávať drevnú surovinu ako polotovary, gulatinu, zväčša tak, ako ju v lese vyrúbali a traktorom siahli na odvozný sklad – bez eurocentu zisku za pridanej hodnoty – hriechne lacno! Za celých vyše dvadsať rokov sa na Slovensku s desiatkami tisíc nezamestnaných nanovo nevybudoval jediný väčší moderný drevospracujúci a v rámci neho nábytkársky podnik, nevznikla perspektívna drevárska firma. Neveľký podiel zväčša menej kvalitnej drevnej suroviny sa využíva ako energetická štiepka v mestských a miestnych kotolniach, niečo sa poreže na dosky na dýchavičných dedinských gátroch, ale značná časť drevnej suroviny skončí predaná v zahraničí. Lebo drevo, ktoré priekupník kúpi povedzme od obecných lesov, je už jeho majetok a môže s ním nakladať podľa ľubovôle – aj ho predáť do cudziny.

Nemalý diel viny, že na našom dreve zarábajú iní, nesie odvetvie spracovania dreva, spadajúce pod Ministerstvo hospodárstva SR, ktoré stále nezaznamenáva nijaké podstatnejšie výsledky. Preto drevo nespracovávame doma? Nebudujeme fabriky na výroby z neho? Alebo nám viac vyhovujú neprehľadné kšefty s ním? Pritom vo veľkom nakupujeme nábytok z dovozu, vyrobený možno zo slovenského dreva, často nekvalitný. Preberme sa, spamätajme sa! Lahkovážnosť vo využívaní vo svete čoraz cennejšej drevnej suroviny nás už nesmie ďalej usvedčovať, ako málo si vážime, čo nám vyprodukuje les. Aj preto sa nestaviame ráznejšie proti blížiacemu sa nebezpečenstvu kupovania pôdy, aj tej lesnej, cudzimi. Kraskova otcovská pôda, ako vidno, nemá v nás ani dobrého ochrancu, ani hospodára. A najnovšie nám cudzí siahajú na náš ďalší poklad – na slovenskú pitnú vodu.

Ladislav MALÁK

REFELXIA

Keď si zas a znova listujem vo vysoko nákladových denníkoch, či už mienkotvorných alebo bulvárnych, vždy ma znova a znova srdí, že kultúrne rubriky, ale aj spravodajské strany sú zúfalo tendenčné a selektívne. Pri bulvári ma to ani tak neprekvapuje. Jednoducho mix klebiet a ľudských nešťastí sa ukázal v prípade spracovanej čitateľskej masy účinný. Havária, vražda, samovražda, občas nejaký srdcervúci príbeh o ťažko chorom dieťati.

Selekcia kultúry

Kultúrne strany v tomto prípade nahrádza takzvaný šoubiznis. Ktorá televízna, hudobná či iná momentálna celebrita, vrátane exhibicionistických účastníkov rôznych stupidných reality show, momentálne našla nového partnera, ktorá sa rozíšla, ktorej vyprsené hviezdičke bolo vidieť kúsok intímnej časti tela. Občas je tam aj biela vrana v podobe správičky o novom hudobnom projekte, knihe či filme. Ale zasa to musí byť smotánkové meno, lebo keď nejaký Jozef Mak, „človek milión“, napíše vynikajúcu knihu, ktorá sa napríklad preložila aj v zahraničí, prípadne má úspešný koncert či výstavu prinajmenšom európskeho rangu, tak je v bulvári ticho. V poriadku. Bulvár ide po predajnosti a zisku z inzercie. Dotyčný si nezačal s nejakou finalistkou mnohých súťaží miss ani s vychytenou seriálovou herečkou. Má smolu. Čo je však smutnejšie, ani takzvané mienkotvorné denníky o danej kultúrnej akcii neprinesú ani riadok. Stačí napríklad, aby dotyčný umelec či umelkyňa nepasovala do „štruktúry novin“. Už pred pár rokmi som sa od jedného spisovateľa dozvedel, že v konkrétnom denníku nevyjde recenzia na jeho inak medzi čitateľmi úspešnú a zaujímavú knihu básní, lebo má nálepku národne orientovaného tvorcu. Mladá a neinformovaná redaktorka bola síce na prezentácii knihy, ktorá bola bohatá navštevovanosťou osobností z našej kultúry a nadšene slúbila, že urobí článok aj s fotografiou, no po konzultácii so šéfredaktorom zmätene telefonomovala dotyčnému, že článok z prezentácie bohužiaľ nevyjde. Z priestorových dôvodov. Namiesto toho vyšla nudná štúdia o vydavateľstve, ktoré je okrem iného napojené na finančné toky Nadácie otvorenej spoločnosti známeho to potmehúda Georgea Sorosa...

Podobný osud majú napríklad aj akcie usporadúvané Maticou slovenskou. Nebyť Slovenských národných novín a niektorých regionálnych týždenníkov, tak sú mediálne „neviditeľné“, aj keď nadšení a väčšinou neplatení dobrovoľníci ich pripravujú na skutočne vysokej úrovni. Čo je však alarmujúce, je mediálna „selekcia“ takých podujatí, akým je nedávno skončený Svetový festival neprofesionálneho filmu v Piešťanoch. Pritom ide už o sedemdesiaty šiesty ročník, ktorý celosvetová organizácia UNICA pridělila na posledný júlový týždeň práve Slovensku. Možno bol problém v tom, že hlavný organizátor – Národné osvetové centrum – má v názve slovíčko... Ak ste uhádli, že je to to prvé, tak pravdepodobne máte pravdu.

Alexander GOTZ

Pre slovenskú hudobnú scénu je letná sezóna skúškou popularity

Leto žije hudobnými festivalmi

Alexander GOTZ – Foto: archiv autora

Letné hudobné festivaly sa stali doslova fenoménom súčasnosti. Niektorí mladí ľudia majú pomyselný festivalový kalendár zaplnený od júna po koniec augusta a presúvajú sa z jedného konca Slovenska na druhý ako hudobní nomádi. Pre kapely to platí takmer rovnako a milovníci všetkých žánrov si nájdu to svoje. Od rocku, stredného prúdu až po alternatívne žánre, folklór či džez. Skrátka, leto nielen na Slovensku, ale aj v susedných krajinách je už pár rokov v znamení hudby.

História letných hudobných festivalov nie je taká stará, ako by sa na prvý pohľad zdalo. Samozrejme že existovali aj pred rokom 1989, ale bolo ich len zopár, napríklad čo sa folklóru týka festival vo Východnej, prípadne milovníci folku a folkröku smerovali v lete do Pezinka. Skutočný rozmach, dalo by sa povedať až horúčkovitý, nastal v polovici deväťdesiatych rokov. Vtedy vznikol dnes už legendárny festival Pohoda a rýchlo sa pridávali ďalšie a ďalšie akcie. Organizátori sa totiž naučili dohodnúť sa so sponzorom a veľa miestnych podnikateľov zacitilo celkom slušný kšeft, nehľadiac na to, že pre mnohé slovenské skupiny a interpretov sa festivaly stali hlavnou možnosťou prezentovať svoju tvorbu, keďže naše médiá sa k nim veľmi ústretovo nesprávajú. Ale k tomu sa ešte dostaneme.

SLOVENSKÁ SCÉNA

Naša hudobná scéna je v zaujímavej situácii. Na jednej strane ešte stále úspešne fungujú interpreti z osemdesiatych rokov, ba aj zo sedemdesiatych, na strane druhej sa snažia presadiť nové tváre, ktoré okrem iného chrlia stále nové a nové

súťaže typu Superstar či Hlas Česko Slovenska. Väčšinou sa im to nepodarí, a tak na festivalových pódiumoch „hviezdi“ napríklad reinkarnovaný Elán či Tublatanka, svojich verných poslucháčov má aj Beata Dubasová či Richard Müller a suverénne vedú kapely z deväťdesiatych rokov, akými sú Hex, IMT Smile, Slobodná Európa, No Name a ďalšie. Niektoré zo spomínaných majú svoju základňu aj v susednej Českej republike, a tak je festivalový zárobok o niečo väčší. Lebo čo si budeme nahovárať. Letné festivaly sú pre mnohé kapely vitanou možnosťou „predzások“ sa financiami na zimu a zároveň predstaviť svoju novú tvorbu, keď sa k nim už rádiá správajú macošsky. A keď nie je hranosť, nie sú tantiémy...

Ďalšou trecou plochou v našej populárnej hudbe začínajú byť texty. Časy, keď sa textárskej tvorbe venovali renomovaní básnici ako Kamil Peteraj, Lubo Zeman, Ivan Štrpka, Jožo Urban či textárske esá ako Boris Filan, Juraj Soviar a ďalší, sú už zrejme minulosťou. Niektoré kapely stavia na angličtinu. Vyzerá to možno svetovo, ale obsahovo je to bieda. Ostatní interpreti si pomáhajú, ako vedia, často aj za pomoci

nejakého známeho, ktorý má pocit, že ovláda textovanie v slovenčine, a výsledky sú, česť výnimkám, rozpačité až trápne. Možno by stačilo viac čítať pôvodnú slovenskú poéziu, prípadne rovno hľadať mladých, generáčne spriaznených básnikov, ktorých máme pomerne dost, ale ejha! Pôvodná poézia je vo veľkých knihkupectvách popoluškou a sme tam, kde sme boli na začiatku.

FESTIVALY ZA AJ PROTI

Tohto roku sa sezóna hudobných festivalov začala už Prvomájovými Malackami, nasledoval tuceť júnových festivalov, v júli ďalšia desiatka na čele s mediálne silne propagovanou Pohodou v Trenčíne a ani august nezaostáva. Od Terchovského budzogaňa až po festival Viva Verdi Opera v polovici augusta v Nitre si môže každý prísť na svoje. Nie je to však všetko len o hudbe. Čoraz častejšie sa totiž mladí návštevníci vyberú na hudobný festival skôr postretávať sa so známymi, spoznať nových ľudí a takpovediac sa vyšantiť. Ostatne, práve preto má čoraz viac festivalov v názve aj tú-ktorú značku piva... Pribúdajú stánky s občerst-

vením a rôzne atrakcie, až to v niektorých prípadoch pripomína hodo- vé zábavy s kolotočmi. Už len strelnice chýbajú.

Inou, aj keď trochu kontroverznou cestou sa vybral už spomínaný, silne medializovaný festival Pohoda. Organizátori už pár ročníkov stavia aj na autorské čítania a besedy so známymi osobnosťami verejného a politického života. Nedávno skončený ročník dokonca navštívil náš nový prezident Andrej Kiska v spoločnosti expremiérky Ivety Radičovej. Organizátori majú právo pozvať si, koho chcú, no hostia zásadne z jedného politického a názorového spektra silno pripomínajú niečo na spôsob voľakedajších „festivalov politickej piesne“, čo im čoraz viac návštevníkov aj neustále vyčíta na internetových stránkach.

KAM SMERUJEME

Nie je to tak dávno, čo sme v SNN písali o aktivitách predstaviteľov slovenskej hudobnej scény vylobovať v našom parlamente pre rádiu predpísaný percentuálny pomer pôvodnej slovenskej a zahraničnej tvorby. Aj napriek tomu, že tento mediálny zákon existuje vo všetkých európskych štátoch, napríklad vo Francúzsku v najmenej päťdesiat-percentnom podiele, znieša sa na aktérov z niektorých mienkotvorných denníkov a aj na internete spŕška invetív. Zazneli tam často i slová o nacionalizme, a najmä o nízkej úrovni našej pôvodnej tvorby. Jožo Ráž, frontman kapely Elán, Maťo Ďurinda z Tublatanky s prispemením gitaristu a producenta Pecioho Uherčika nechceli nič iné, len aby sa naša hudobná scéna stala skutočne našou v tom, že ju bude môcť poslucháč počuť, porovnávať a hodnotiť priamo z mediálneho priestoru. Letné festivaly sú určite veľkou hudobnou zábavou, ale bohužiaľ sa často stáva, že poslucháč, ktorý nie je práve hudobný fajnšmeker, neustále brúsiaci po internetových stránkach, si ani nevšimne, že na tom-ktorom podujatí vystúpi napríklad veľký talent našej mladej hudobnej scény Sima Martausová či nová zaujímavá kapela Korben Dallas. Nepočuli ich v médiách, a tak ich neregistrujú. No a kruh sa uzatvára. Slovenská hudobná scéna je viditeľná najmä počas letných festivalov, ak sa, pravda, účastníci momentálne nezabávajú na kolotočoch, nestoja rad na akciové pivo alebo ich usporiadatelia nenamerujú na podivuhodné besedy s politikmi, ktorí ináč majú mladých aj s ich hudbou na samom okraji svojich záujmov.

GLOSA

Ak chceme my vykorisťovanú väčšinu (vrátane intelektuálov nebulvárneho zamerania) od sociálnej demokracie, aby nám zabezpečila aspoň nejaké drobné, tzv. kozmetické úľavy v kapitalistickej krutovláde, musíme ju voľiť. Musíme ju voľiť napriek výhradám, ktoré voči nej máme, i napriek jej prípadným kolíziám. Ak ju ne zvolíme v masovom meradle (veď tvoríme väčšinu ekonomicky zdevastovaných voličov!), ak jej nezabezpečíme výraznú prevahu hlasov v parlamente, nemôžeme očakávať ani len tie neprávom vysmievané kozmetické úpravy, ani len jemnučké zmierenie baskevillského kapitalizmu. Na tento zásadný postoj zabudli vo vlašajších parlamentných voľbách v Českej republike. Hodno sa nad tým zamyslieť, napokon, nepôjde len o tento štátny útvar a výhradne len o české špecifikum.

A priori: Prečo treba rezignovať na zásadné, viac ako kozmetické úpravy kapitalistického systému? Teda aspoň zatiaľ rezignovať? Nuž pre-

to, že napriek postupujúcejmu rozkladu je kapitalistický systém ešte stále dostatočne silný, aby si nedal siahnúť na svoje prioritné, podstatné štruktúry a zákonitosti. Nedajme sa pomýliť tým, že sa rád štylizuje do pózy humanistického systému a dovoli plynúky mejkap pripomínajúci súcitné zaobchádzanie. Zásadnejšie zmeny si možno v ňom vynútiť len v mimoriadne komplikova-

výstrednosť. Vynáša priemery.“ Pravda, musí ísť o buržujských šoumenov, ktorí na svoje predvolebné karnevaly a guláše majú dostatok až nadbytok financií. Zvyčajne ide o veľkopodnikateľov, najnovšie v stovčatej maticke Prahe dokonca o miliardára. Spravidla nebývajú odkázaní len na vlastné finančné zdroje, ale podporujú ich aj iné veľkofirmy, očakávajúce budúcu vďačnosť v podobe

Pripomína volebný sľub mystifikujúcej a parodickej politickej strany klasika svetovej satiry Jaroslava Haška, povestnej Strany mierneho pokroku v medziach zákona zo začiatku 20. storočia, ktorá sľubovala svojim voličom, že zastaví zemetrasenia v Mexiku. Aj tieto prísľuby, aj táto stranická mystifikácia mala svojich voličov, ktorí ju brali vážne!

Volebný úspech takýchto samozvaných „spasiteľov“ je dôsledkom fascinácie peniazmi, fascinácie bohatstvom. Šarapatí tu nereálny mýtus, že ten, kto je úspešný vo firemnom podnikaní, bude zákonnite úspešný aj v riadení štátu. Asi ide o mylnú inšpiráciu z USA. Pravda, ak idú americkí boháči do politiky, nevstupujú do nej preto, aby tam primitívne a očividne kradli a tunelovali, ale preto, aby sofistikovane, rafinovane lobovali vo svoj prospech. My dnes môžeme byť hrdí na fakt, že v našich posledných parlamentných voľbách sme do značnej miery odolali fascinácii bohatstvom a mystifikáciám rozličných šoumenských politických kaukliarov.

Milan KENDA

Kamufláže kapitalizmu

ných, politicko-ekonomických situáciách, napríklad v čase vojny (čo by sme dozaista nechceli). Ale aj postupne dopĺňaná mozaika drobných úľav stojí za presadzovanie i naše občianske uznanie.

Lanské parlamentné voľby v Čechách, ale aj voľby u nás späté s nástupom Radičovej sú obrazom zvláštneho prieniku zvláštnych lidrov do popredia. Príveľa hlasov získavajú svojrázne typy šamanov a šoumenov. Naskrže výstredných jedincov. Celkom v duchu nášho epigramu s názvom Cesta nahor: „Lift, ktorý s hocikým až k hviezdám zamieri, volá sa

lobingu, prípadne efekt z včasného prieskumu budúcich ekonomických trendov. Takíto šoumeni využívajú atraktívne, populárne znejúce slogany typu: „Potrebujeme odborníkov, a nie Jánošíkov.“ Ale správajú sa buď ako pandúri, alebo ako dvorskí šašovia.

Čím operujú takíto samozvaní mesiáši? Tým, čo tak radi počúvajú sklamaní a netrepeľiví voliči: prísľubom odstránenia korupcie. Sľubovať vykynozenie korupcie v ére Zlateho tela je vlastne aplikácia najvšeobecnejšieho populistického hesla a zároveň najťažšie kontrolovateľná aktivita.

Tatranská galéria a Umelecká beseda slovenská uvedú spoločnú výstavu Sondy umenia v popradskej Elektrárni

Emil SEMANCO – Foto: autor

Najstaršie združenie výtvarných umelcov u nás – Umelecká beseda slovenská – stojí na prahu ďalšieho z významných jubileí. O pár mesiacov uplynie dvadsaťpäť rokov od obnovenia činnosti tohto spolku. UBS sa však sformovala už v roku 1921 ako zrkadlový odraz staršej Umeleckej besedy pražskej a jej prvým predsedom i starostom bol architekt Dušan Jurkovič. Už v znamení štvrtstoročného jubilea, ale najmä ako hold sedemdesiatemu výročiu SNP pripravili v Umeleckej besede slovenskej spoločne s vedením Tatranskej galérie v Poprade spoločný výstavný projekt nazvaný Sondy a reflexie, ktorý predstavia 8. augusta vo výstavných priestoroch TG Elektrárne na Hviezdoslavovej ulici.

Vynovené sídlo Tatranskej galérie v Poprade

V predvojnovom Česko-Slovensku i v desaťročí po oslobodení vo vtedajších troch umeleckých odboroch Umeleckej besedy slovenskej – hudobnom, literárnom a výtvarnom – pôsobila kultúrna elita národa. Výtvarní umelci ako Gustáv Mallý, Janko Alexy, Martin Benka, Ján Hála, Mikuláš Galanda, Miloš Alexander Bazovský, Ľudovít Fulla, Zoltán Palugyay, Ester Šimerová, Ján Mudroch, Ján Želibský, Cyprián Majerník, Ján Kostka, ale aj ich druhovia v odbore – architekti

Michal Milan Harminc, Jiří Grossmann, Alois Balán, Fridrich Weinwurm a Emil Belluš obdivuhodným spôsobom postavili a zaradili slovenské výtvarné umenie a staviteľstvo na roveň svetových avantgárd a moderných trendov umenia 20. storočia.

■ DVE POPRAVY

Politická mašinéria činnosť spolku dvakrát mocensky umŕtvila. Je príznačné, že sa tak udialo vždy v čase, keď sa aj v širších geopolitických súradniciach otria-

sali a nihilizovali základné humanistické a demokratické princípy. Tie sa stali osnovou stanov spolku i základom jeho činnosti. Ako výsostne demokratické občianske združenie sa UBS pod tlakom štátnej a mocenskej mašinerie musela v rokoch 1939 za militantného nástupu fašizmu, tiež po roku 1949 za rovnakej expanzie komunizmu vzdať svojho mena i majetku na prospech režimom presadzovanej jednotnej či celostvej umeleckej organizácie. Dvakrát však toto politické násilensťvo, ktoré stálo v pozadí oboch jej inštitucionálnych fúzií, prekonal a obnovila svoju činnosť na pôvodných zásadách a demokratických princípoch. Stalo sa tak aj krátko po spoločenskej zmene v roku 1989, keď si takmer dve stovky slovenských maliarov, sochárov a grafikov predsvazalo obnoviť ideový a umelecký odkaz pôvodnej Umeleckej besedy slovenskej.

■ UMELECKÝ FÉNIX

Aj keď v uplynulých rokoch prešlo tohto občianske združenie komplikovaným vývojom pri

Vincent Hložník, Fašizmus, litografia

neustálom riešení takmer existenčných otázok, možno povedať, že je dôstojným nástupcom svojich zakladateľov a predchodcov. Najpresvedčivejším dôkazom je takmer dvestosedemdesiat kolektívnych prehliadok tvorby jeho členov u nás i v zahraničí.

Túto reputáciu rozširuje aj profilová výstava Sondy (zo zbierok TG) a reflexie (slovenských výtvarných umelcov), ktorú v UBS pripravili po tohtoročnom úspešnom jarnom projekte Abstrakcia v Galérii Slovenského rozhlasu v Bratislave pri príležitosti sedemdesiateho výročia SNP v spolupráci s Tatranskou galériou v Poprade v jej pritažlivom, no najmä účelne zrenovovaných priestoroch bývalej parnej Elektrárne. Svoje práce na ňu poslalo vyše pol stovky členov UBS, pričom organizátori po kurátorskom výbere Rudolfa Rabatina a Anny Ondrušekovej výstavnú kolekciu rozšírili aj o práce z galerijných zbier-

rok a depozitov, ktoré sa tematicky viažu na spomínaný historický medzník. Jeho dejinný význam zvyrazňuje najmä skutočnosť, že týmto aktívnym ozbrojeným rezistenčným aktom sa naša krajina po druhej svetovej vojne zaradila k víťaznej protifašistickej koalícii.

Aktuálnu výstavnú kolekciu tvorí vyše stodvadsať diel vo všetkých výtvarných technikách a žánroch. Návštevníci Tatranskej galérie v Poprade si túto expozíciu môžu prezrieť do 14. septembra, keď výber z nej pod názvom Slovenská krajina s rovnakým ideovým posolstvom inštalujú v Slovenskom inštitúte vo Varšave.

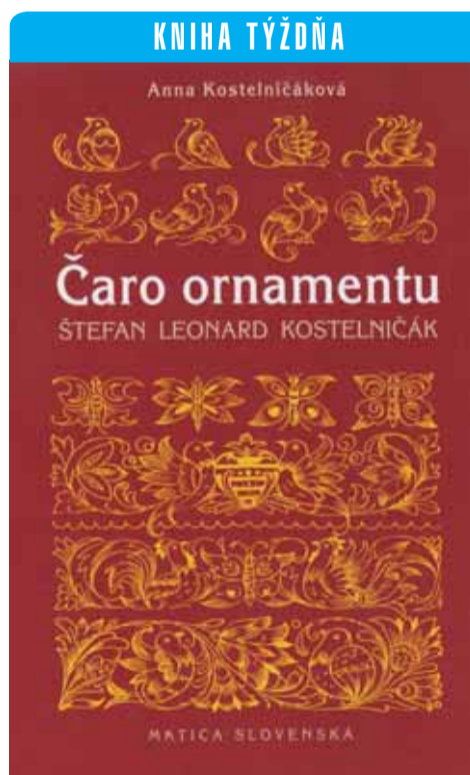
Výstava Sondy a reflexie chce vzdať hold antifašistickým bojovníkom, ale tiež zvyrazniť a podporiť humanistické poslanstvo a svetové protivojnové hnutia, ktorých potrebnosť akcentuje aj naša prítomnosť a akútna blízkosť vojnovnej katastrofy v našom bezprostrednom geopriestore.

Zdeno Horecký, Jeseň v horách, olej

Úpravca rozhodujúcich národných pokladov

Anna Kostelničáková: Čaro ornamentu, Vydavateľstvo MS, Martin 2013

Ľudový ornament je špecifickým umeleckým a kultúrnym prvkom, ktorý svojou jedinečnosťou charakterizuje daný región, spoločnosť, ale má aj nezanedbateľný vplyv na výtvarné umenie, architektúru či užité umenie. Autorka Anna Kostelničáková prináša monografiu o jednom z najplodnejších slovenských výtvarníkov venujúci sa ornamentalistike, ktorým je Štefan Leonard Kostelničák.

Akademický maliar Štefan Leonard Kostelničák sa narodil 14. februára 1900 v Spišskej Starej Vsi. Po absolvovaní gymnázia v Prešove narukoval na prvú svetovú vojnu. Po návrate istý čas študoval teológiu, no láska k výtvarnému umeniu napokon zvíťazila. Študoval v Košiciach, v Prahe a v Brne. Už počas štúdiá ho mimoriadne zaujala slovenská a neskôr aj moravská ornamentálna tvorba, ktoré obe vychádzali z ľudových tradícií. Ako vynikajúci maliar slovenských ornamentov zhotovil na pamiatku desiateho výročia vzniku Česko-Slovenskej republiky významné dokumenty z dejín českého a slovenského národa – Deklaráciu slovenského národa, Provolání Národného výboru o samostatnosti česko-slovenského štátu, Pittsburskú dohodu a iné. Farebné reprodukcie týchto diel sa stali cennými ozdobami škôl, úradov či miestností slovenských spolkov na čele s Maticou slovenskou. Majster Kostelničák sa neskôr venoval aj keramike, tvorbe pohľadníc či realizáciám interiérových malieb. Výtvarné umenie u neho vyštudovalo mnoho nadaných žiakov, ktorých si vyberal prednostne z chudobných slovenských rodín. Zomrel náhle v septembri 1949, no jeho odkaz z už spomínaných národných dokumentov je stále živý. Monografia Čaro ornamentu pre svoju skutočne reprezentatívnu formu vyšla už v druhom vydaní a určite poteší každého milovníka výtvarného umenia a slovenského ornamentu zvlášť.

(mab)

MEDAILÓN

Dlhé dve desaťročia bolo meno Zory Jesenskej (narodila sa pred sto piatimi rokmi – 3. mája 1909 v Martine – umrela 21. decembra 1972 v Bratislave) v takej prisnej kľiatbe našich normalizátorov, že sa napriek jej nepochybným zásluhám o náš kultúrny rozvoj nemohol zjaviť v novinách dokonca ani obyčajný platený oznam o jej smrti, tak nečudo, že aj mnohí naši vzdelanci dodnes nepoznajú oveľa viac než iba jej meno.

Pracovitá a statočná žena

Jej kult a vernosť slovenskému národu patrili k tradícii rodiny Jesenských, ved' otec Fedor Jesenský, riaditeľ martinskej Tatra banky, bol bratom Janka Jesenského. Najvlastnejšou doménu Zory Jesenskej bola slovenčina. „Tak ako má niekto absolútny sluch a je navyše muzikálny, ona akýmsi zázrakom ovládala celú slovnú zásobu slovenčiny, všetky jej farby a odlietky, možnosti novotvarov a kombinácií...“ hovorila o nej publicistka a prekladateľka Soňa Čechová. Od roku 1932 prekladala prevažne diela klasikov ruskej literatúry (I. E. Babel', A. P. Čechov, F. M. Dostojevskij, N. V. Gogol, L. N. Tolstoj, M. Solochova a iní), príležitostne to boli preklady autorov z anglickej, bulharskej, českej, francúzskej a nemeckej literatúry. V máji 1970 vyšiel Doktor Živago Borisa Pasternaka, ktorého s veľkým rizikom stihla ešte preložiť, a odvtedy až do svojej smrti nesmela publikovať ani riadok.

V rokoch 1939 až 1949 bola redaktorkou Živeny a potom tri roky pracovníčkou Maticy slovenskej v Martine. Napísala aj spomienky na Janka Jesenského, reportáže zo Sovietskeho zväzu i publicistickú knihu Vyznania a šarvátky (1963). Najmä Martinčanom hodno pripomenúť inscenáciu drámy Sedem dní do pohrebu, ktorá je vlastne adaptáciou rovnomenného románu Jána Roznera, manžela Zory Jesenskej (o trinásť rokov bola od neho staršia). Tento divadelný počin priniesol Slovenskému komornému divadlu v Martine prestížne ocenenie Dosky 2012 za najlepšiu inscenáciu sezóny. (Dramatizácia Peter Pavlac, réžia Ľubomír Vajdička, Zoru Jesenskú hrala Jana Olňová.) Takto rodáci vzdali hold za všetku prácu a občiansku statočnosť žene, ktorá „stavala mosty medzi Slovenskom a svetom“. Pochovaná je v rodinnej hrobke na Národnom cintoríne v Martine.

Pavol M. KUBIŠ

HUMORESKA

Dnes, keď chcete byť celebritou, musí sa o vás písať. Hoci aj v čiernej kronike. Ak zatrepete krpcami, tak vám to môže byť jedno, ale k tomu sa ešte dostaneme. Je čas dovoleniek a čitatelia bulváru môžu takmer v priamom prenose sledovať, kde ich miláčikovia z televíznej obrazovky trávia dovolenky. Ak sa naivne domnievajú, že redakcie majú obsadené všetky dovolenkové destinácie od Chorvátska po Havaj svojimi redaktormi a fotografmi, tak sa poriadne mýlia. Pravda je taká, že príslušná celebrita či celebritka spomínané fotky, kde sa s momentál-

nym partnerom vyvaľuje v plavkách niekde na exotickej pláži, pošle do redakcie promptne sama. Niekedy sú fotky zaslané a celebrita ešte ani nemá vybalené kufre. Konkurencia je veľká a niektorá iná bulvárna hviezda

nútila fotky zo svojej dovolenky v Chorvátsku. Keďže tam s ňou nebol nijaký sexidol z našich nekonečných seriálov, skúsala to s fotkou, kde ju do piesku zahrabáva vo všetkej počestnosti akýsi plavčík, a bola ochotná akcep-

várny žoldnier som vedel, že sa aj tá rýchlo kvasená bulvárna elévka z nejakej čudnej masmediálnej fakulty na mňa s prehľadom vykašle. Keďže ma však pochytala nezdravá žiadza vidieť sa v našom načítanejšom médiu,

publicita je publicita. Celú akciu však rázne stopla moja zákonitá manželka. S faktom, že nebudem na stránkach bulvárnej tlačoviny, som sa teda zmieril. O to viac ma vzápätí zarmútila správa o smrti môjho dlhoročného priateľa, iba štyridsaťročného hudobníka Maťa Durdinu, ktorý odišiel na infarkt. Bulvár celú kauzu statočne prepal a presne v deň jeho pohrebu som sa večer vystresovaný chcel napiť džúsu rovno zo škatule. Zabehlo mi tak statočne, že to riešila záchranka. Vďaka manželke a dcére sa to neskončilo tým, že by som sa do bulváru skutočne dostal. V malej správe – päťdesiatnik sa udušil džúsom...

Marek DANKO

Takmer smutná dovolenková humoreska

by ju mohla predbehnúť. A potom zbohom publicita. V poslednom čase zaberajú aj fotky s potomkami. Reku, to som ja na Maldivách, môj tretí partner a detičky od toho prvého a druhého...

Ako akt číreho zúfalstva som vnímal v čase svojich bulvárnych hriechov príhodu, keď mi istá menej známa celebrita prosebne

toval aj titulok: XY si na dovolenke našla zajačika.

Po zrelej úvahe som sa preto rozhodol poslať do bulváru aj svoje dovolenkové fotky. Problém bol ten, že som sa rozhodol stráviť týždeň u sestry v Ožďanoch, čo je malebná dedinka medzi Lučencom a Rimavskou Sobotou. Ako bývalý bul-

oslovil som nemenovanú „farmárku“, teda účastníčku reality šou Farma, ktorá je povestná tým, že na počkanie ukáže, čím ju pánboh obdaril a plastikí chirurgovia sľušovali. Nech ma reku správa. Nemala ani nijaké premrštené požiadavky. Za sumu, ktorú žiadala, by som si uživil desať dní v Egypte, ale

Atentát na Františka Ferdinanda d'Este je na Balkáne stále citlivou otázkou

Dozvuky osudných sarajevských výstrelov

Koncom júna tohto roku uplynulo sto rokov od činu, ktorý sa natrvalo zapísal do svetovej histórie a krvavo poznačil aj slovenské dejiny. Vyzerá to tak, že ani storočie, ktoré odvtedy ubehlo, nie je dostatočne dlhý čas na to, aby atentát nevyvolával ostré diskusie s aktuálno-politickým kontextom. V osudnú nedeľu 28. júna 1914, hodinu predpoludním, sa tragicky ukončila pozemská púť následníka rakúsko-uhorského trónu Františka Ferdinanda d'Este a jeho manželky Žofie Chotkovej.

Martin JARINKOVIČ – Foto: archív SNN

Manželský pár podľahol dvom výstrelom z pištole Gavrila Principa, devätnásťročného bosniako-srbského študenta. Gavrilo Princip patril k hnutiu Mladá Bosna, ktoré združovalo mladých bosniakov radikálov. Mladá Bosna si kladla za cieľ oslobodenie južných Slovanov spod cudzej nadvlády.

■ MLADÁ BOSNA

Toto hnutie opieralo svoju ideu národného oslobodenia o Srbsko, no nebolo postavené na výlučne srbskom nacionalistickom koncepte. Idey Mladej Bosny presahovali úzky srbský rámec a boli postavené na idej zjednotenia južných Slovanov, teda na juhoslavizme. Aj preto sa okrem Srbov (ktorí však tvorili väčšinu) ku Mladej Bosne hlásili aj Chorváti a bosniacki moslimovia. Za juhoslovanského nacionalistu sa považoval i samotný Gavrilo Princip, ktorý bol súčasťou šesťčlennej skupiny atentátnikov, ktorú tvorili aj Vaso Čubrilović, Mehmed Mehmedbašić, Cvjetko Popović, Trifun Grabež a Nedjelko Čabrinović pod organizačným vedením Danila Ilića. Treba však ešte dodať, že Mladá Bosna bola napojená na tajnú srbskú organizáciu Čierna ruka, ktorá síce nebola spojená so srbským štátom a s vládou, ale jej predstavitelia mali v Srbsku vplyv. Od organizácie Čierna ruka pochádzali aj zbrane pre atentátnikov.

■ SARAJEVSKÝ ATENTÁT

Gavrilo Princip sa k uskutočneniu vražedného útoku dostal prakticky náhodne, keď neuspel pokus Nedjelka Čabrinovića a ďalší atentátnici v rozhodujúci moment zaváhali. Prispelo k tomu nepochopiteľné zlyhanie rakúsko-uhorských bezpečnostných opatrení, lebo prominentný pár dostatočne nezabezpečili po neúspešnom Čabrinovićovom pokuse. A ďalšej osudnej chyby sa dopustili organizátori, ktorí neupovedomili vodičov v kolóne o zmene pôvodnej trasy. Vodič automobilu, v ktorom sedel manželský pár, podobne ako pred ním idúce vozidlo, zabočilo z Apeľovho nábrežia do Ulice Františka Jozefa. Tam dostal pokyn začúvať naspäť. Zhodou okolností automobil zastavil priamo pred Gavrilom Principom, ktorý práve vychádzal z obchodu s lahôdkami. Princip využil príležitosť a dvoma smrteľnými ranami zasiahol Františka Ferdinanda a (nechťac) jeho manželku. František Ferdinand d'Este predtým ako vydýchol naposledy, sa údajne stihol ešte láskavo prihovoriť svojej manželke, aby zostala nažive kvôli ich deťom.

■ POZADIE SKUTKU

K atentátu došlo na deň sv. Víta (po srbsky Vidovdan), výročie tragickej bitky na Kosovom poli, čo je najvýznamnejší srbský národný sviatok. Smrťou následníka trónu a jeho manželky sa tragicky, predčasne skončila inšpekčná cesta a predchádzajúce manévry rakúsko-uhorskej armády v Bosne a Hercegovine, ktorú rakúsko-uhorská monarchia anektovala v roku 1908. Vojské cvičenia v blízkosti srbských hraníc, ukončené návštevou Sarajeva v deň sv. Víta, mali jasne demonštratívny, provokačný náboj zameraný proti Srbsku, ktoré sa nechcelo zmieriť s okupáciou a neskôr anexiou Bosny a Hercegoviny. Srbsko totiž Bosnu a Hercegovinu, kde Srbi v tom čase ešte

Atentátnika G. Principa chytili hneď po atentáte.

tvorili najpočetnejšiu zložku bosniako-hercegovinskej populácie, považovalo za súčasť srbského historického priestoru a vznášalo naň svoj nárok. Predchádzajúce vojenské úspechy v Balkánskych vojnách a územné rozšírenie krajiny o tzv. „staré Srbsko“ (Kosovo a Metochiu a Vardarský Macedóniu) vyvolali v Srbsku vlnu národnej eufórie a posilnili predstavy o osloboditeľskej úlohe Srbska, ktoré malo oslobodiť a zjednotiť všetky južnoslovanské národy. Najväčšou prekážkou tohto zámeru bolo Rakúsko-Uhorsko so svojimi imperiálnymi plánmi smerom na Balkán. Na druhej strane nezávislé a silnejšie Srbsko opreté o Rusko dráždilo Viedeň a narúšalo jej snahy o prienik na Balkán a o jeho ovládanie.

■ GLOBÁLNY KONFLIKT

Samotný atentát nebol príčinou, ale len vhodnou zámienkou na vyhlásenie už dlhší čas pripravovanej a očakávanej vojny, ktorou sa chcelo Rakúsko-Uhorsko vyrovnáť s nepríjemným susedom – Srbským kráľovstvom. K tejto vojne by došlo skôr či neskôr aj bez sarajevského atentátu. Zásluhou systému spojenectiev v Európe vojna proti Srbsku v priebehu leta 1914 prerástla do globálneho konfliktu, ktorý do dejín vošiel pod označením prvá svetová vojna. Z pohľadu súčasníkov bola táto vojna najkrvavejším a najtragickejším konfliktom v dejinách, ktorý si vyžiadala okolo pätnásť miliónov obetí na ľudských životoch. Zároveň však prvá svetová vojna predstavuje najvýznamnejší prelomový medzník moderných dejín. Skončil sa ňou „starý svet“ a začal sa svet „nový“, preto sa zvykne hovoriť, že 20. storočie sa začalo vlastne až v roku 1914. Rovnako niektorí historici tvrdia, že prvá svetová vojna sa skončila až v roku 1989, respektíve, že aj druhá svetová vojna a neskôr studená vojna boli len jej pokračovaním. Vojna priniesla so sebou veľké spoločensko-politické zmeny, ktoré dali základy dnešného usporiadania sveta. Jej následkom zanikli štyri imperiálne monarchie symbolizujúce „starý svet“ – Rakúsko-Uhorsko, Nemecká ríša, Ruské impérium a Osmanská ríša a na ich troskách vznikli nové štáty. Medzi nimi aj Česko-Slovenská republika. Rozpad monarchie a vznik Česko-Slovenska predstavoval pre slovenský národ, v monarchii odsúdený na asimiláciu a zánik, záchranu v hodine dvanástej. Týmto získava prvá svetová vojna v našej histórii špecifické miesto, na jednej strane je symbolom hrôz, ni-

čenia a utrpenia, na druhej strane táto vojna rozbitím „starého sveta“ priniesla Slovákom a ďalším utláčaným národom slobodu, hoci za cenu veľkých obetí.

■ DELENIE KOLÁČA

V tejto súvislosti treba ešte uviesť, že v slovenskom prostredí sa často objavuje téza o tom, že atentát zmaril nádeje, ktoré pre slovenský národ a ďalšie utláča-

Zavraždený manželský pár – následník trónu František Ferdinand s manželkou.

né národy monarchie predstavoval František Ferdinand d'Este. Vedie k nej skutočnosť, že František Ferdinand chcel usporiadať monarchiu na federálnom základe na úkor Maďarov. Pri tejto predikcii sa však historici dostávajú na tenký ľad ako vždy v prípade, keď sa začína operovať dohadmi, čo by bolo keby. V nijakom prípade sa nedá dokázať, či by sa a v akej podobe podarilo plány Františka Ferdinanda v praxi uskutočniť. Viac pravdepodobné sa zdá zopakovanie skúsenosti Slovákov z rokov 1848 – 1849, keď predstavitelia slovenskej inteligencie vkladali do Viedne a habsburského panovníckeho domu neprimerané nádeje a nakoniec z nich zostalo len sklamanie. Nikde nie je zaručené, že podobne ako sa Slovákom povodilo s nádejami vkladnými do Františka Jozefa I., tak by sa im povodilo aj v prípade Františka Ferdinanda d'Este. Je totiž veľmi pravdepodobné, že Viedeň by sa nakoniec skôr dohodla s Maďarmi na nejakom kompromise na úkor Slovákov. Historickým záujmom Slovákov bolo rozbitie monarchie, a nie jej ozdravenie a prežitie, o ktoré usiloval František Ferdinand d'Este.

■ BOSNIANSKY DNEŠOK

Súčasnú realitu vojnou rozdelenou a medzinárodným spoločenstvom pri živote umelo udržiavanou

Bosny a Hercegoviny symptomaticky odráža skutočnosť, že storočnicu sarajevského atentátu si nebolo možné pripomenúť spoločne, ale každá z tunajších dvoch entít si ju pripomenula zvlášť. Federácia Bosny a Hercegoviny si pripomenula prelomovú udalosť novodobých dejín sériou podujatí v Sarajeve. Súčasťou pripomenky storočnice bola vedecká konferencia Miesto prvej svetovej vojny v európskej histórii, na ktorej svoj pohľad na problematiku prednieslo stoväť dvadsať historikov z rôznych krajín. Vyšla monografia siedmich autorov, podľa ktorých sa v momente sarajevských výstrelov história začala odvíjať naopak a už v tom momente bola Bosna a Hercegovina vyradená z európskych integrácií. Jubileum si pripomenulo aj Múzeum Bosny a Hercegoviny svojou výstavou. Zámerom autorov výstavy bolo podľa vyjadrenia riaditeľky múzea Elmy Hašimbegovićovej pre Federálnu televíziu Bosny a Hercegoviny pripomenúť vojnu nie cez vojnové udalosti, ale v širšom celosvetovom kontexte z dôrazom na príbeh malého človeka vo veľkej vojne, pričom sa sústredili na Bosnu a Hercegovinu. Umelecká galéria Bosny a Hercegoviny zasa

Aleksandar Vučić bojkotoval sarajevský program ako reakciu na odhalenie tabule na renovovanej budove sarajevskej radnice s urážlivým textom, že radnicu zapálili „srbskí zločinci“ v priebehu poslednej balkánskej vojny. Republiku srbskú rozladili ohlasované snahy bosnianskej strany o osadenie busty Františka Ferdinanda d'Este na mieste atentátu a snahy o reinterpretáciu udalostí pred sto rokmi cez prizmu aktuálno-politických konfliktov vychádzajúcich z poslednej balkánskej vojny zo začiatku deväťdesiatych rokov 20. storočia. Podľa tejto interpretácie bol Gavrilo Princip terorista binladinovského typu a vznik veľkej vojny zapríčinila priam odveká srbská snaha o ovládanie cudzích území. Reakciou srbskej strany na (nakoľko nedotiahnutý) zámer osadenia busty rakúsko-uhorského následníka bola iniciatíva odhalenia dvojmetrovej bronzovej sochy Gavrila Principa vo Východnom Sarajeve, ktoré je súčasťou Republiky srbskej.

■ ANDRIĆ GRAD

Súčasťou srbských spomienkových podujatí bolo odhalenie novej expozície v zrekonštruovanom rodnom dome G. Principa v obci Obljaj pri Bosniackom Grahove. Centrom memoriálnych podujatí bol však Andrić grad. Monumentálny projekt svetoznámeho režiséra Emira Kusturicu, realizovaný za podpory Republiky srbskej. Andrić grad je umelo vytvorené mestečko vybudované v rôznych historických štýloch na rozlohe štyridsaťpäťtisíc štvorcových metrov, venované pamiatke držiteľa Nobelovej ceny za literatúru Iva Andrića. Ivo Andrić, pôvodom bosniako-hercegovinský Chorvát, ktorý prijal juhoslovanskú identitu, v svojich mladých rokoch člen hnutia Mladá Bosna, svoju celoživotnú románopiseckú tvorbu venoval vykresleniu Bosny a Hercegoviny. Emir Kusturica umiestnil Andrić grad na brehu rieky Drina v mestečku Višegrad, ktoré urobil nesmrteľným práve Ivo Andrić v románe Most na Drine. Takto k historickému mostu z osmanských čias pribudlo novodobé centrum srbskej kultúry s Inštitútom Iva Andrića. Výstavbu, ktorá sa začala na Vidovdan pred tromi rokmi, dokončili tohto roku a Andrić grad slávnostne otvorili práve 28. júna 2014 na Vidovdan za prítomnosti prezidenta Republiky srbskej Milorada Dodika, premiéra Srbska Aleksandra Vučića, patriarchu srbského Irineja, následníka trónu Aleksandra Karadjordjevića, autora projektu Emira Kusturicu a ďalších významných predstaviteľov kultúrneho, spoločenského a politického života. Súčasťou programu bolo predstavenie umeleckej performance v réžii Emira Kusturicu pod názvom Vzbúrení anjeli, ktorá predstavila ideový svet Gavrila Principa a výňatky z procesu, na ktorom bol súdený. V rámci programu slávnostne odkryli mozaiku s podobizňami G. Principa a ostatných členov Mladej Bosny zapojených do atentátu a zaznel slávnostný koncert.

Aj storočnica atentátu na následníka trónu poodhalila problémy, s ktorými je konfrontovaná Bosna a Hercegovina, a koľko bude treba vynaložiť úsilia, aby bol spoločný život opäť možný, ak je vôbec možný.

Dobová kresba zachytávajúca osudné okamihy.

REFLEXIA

Mnohí Prešovčania možno ani nevedia, že na ich Hlavnej ulici, tam, kde dnes stojí palác Klobušických, bola kedysi kúria Berčeňovcov. Tu sa 3. augusta 1689 – pred 325 rokmi – narodil Ladislav Berčeň. Vojenskú povahu a vlohy zdedil zrejme po oboch rodičoch. Otec bol cisárskym generálom a neskôr hlavným veliteľom – generalisimom – povstaleckého vojska Františka II. Rákócziho, matka Kristína Drugetová pochádzala od Nitry a bola dcérou cisárskeho generála slovenského pôvodu Juraja Drugeta.

Francúzsky maršal rodom z Prešova

Malý Ladislav prežíval detstvo v Prešove a na majetkoch otcovej rodiny vo Vranove alebo u matkiných rodičov v Hlohovci a Tovarníkoch. Vychodil jezuitské gymnázium v Košiciach, šesťnásťročný maturoval a keďže mu otec bránil ísť do armády a nútil ho študovať, už ako devätnásťročný promoval na trnavskej univerzite – a rovno odtiaľ zutekal do Francúzska. Ešte v tom roku (1708) sa stal dôstojníkom kniežacej telesnej gardy a už o dva roky bol veliteľom jazdeckého pluku. V roku 1720 – ešte stále mal len 31 rokov – dostal od panovníka povolenie vytvoriť akúsi predpodobu cudzineckej légie – vlastný husársky pluk z veľkej časti zložený z uhorských jazdcov, medzi ktorými bolo prirodzene aj veľa Slovákov. Velil mu do svojej sedemdesiatky. Potom pluk prevzali jeho synovia. Najprv plukovník Mikuláš František, potom – až do Veľkej francúzskej revolúcie (1791), keď útvar zanikol – mladší syn generál František Anton. Starý pán sa uchýlil na svoj zámoček v Luzancy, kde krátko pred deväťdesiatkou umrel.

Prešovčan Ladislav Berčeň (vo Francúzsku Ladislav Bercheny) je tam dodnes populárny. Za života dostal niekoľko najvyšších vyznamenaní – Rytiersky kríž Radu sv. Ľudovíta ho zdobil už v tridsiatke, Veľkokríž Radu sv. Ľudovíta mu prišli pred odchodom do výslužby. Generálom bol v štyridsiatke a maršalskú palicu mu vo Versailles 9. apríla 1758 osobne odovzdal kráľ Ľudovít XV.

Jeho životný príbeh bol po celé stáročia predmetom štúdií, odborných monografií i biografických próz. Pri 200. výročí jeho smrti v roku 1978 boli plné noviny reportážmi o legendárnom maršalovi husárov a francúzska pošta dokonca vydala známku s jeho portrétom. Možno by sa aj Prešovčanom patrilo pripomenúť si slávneho rodáka.

(jč)

Tragický osud Heliodora Píku, jedného z prvých martýrov po februári 1948

Leto sa vtedy začalo obesením generála

Po tom, čo redakcia SNN v rubrike Pripomíname si (č. 22) uviedla šesťdesiate piate výročie vraždy generála Píku, dostal som mail od čitateľa Ing. Juraja R. Haničina so žiadosťou, aby som sa k prípadu vrátil – Píkov príbeh čítal pred rokmi v mojej knihe Veľký biliardový stôl a myslí si, že dnešná generácia ho už nepozná. Pripomínam, že syn, ktorému odsúdenec poslal posledný moták – Milan, je generálom slovenskej armády. So súhlasom redakcie uvádzam Píkov osud aspoň v podobe a rozsahu, aké umožňuje časopisecká reportáž.

Text: Ján ČOMAJ – Snímka: archív redakcie

Píka sa narodil 3. júla 1897 v moravskom Štítine. Otec kolár vchoval päť detí a chcel, aby sa každý chlapec vyučil a čo najskôr postavil na vlastné nohy. Učiteľia ho však presvedčili, že Heliodor patrí na štúdiá. Tak v roku 1915 zmaturoval na opavskom gymnáziu, šiel na farmáciu, keď prišla kartička: cisár pán ho potreboval na haličskom fronte.

■ LEGIONÁR V RUSKU

Mladý poddôstojník po chvíli prebol k Rusom. Pridal sa k našim légiam. Po októbrovej revolúcii sa jednotke podarilo ujsť z rozbúreného Ruska a cez Čierne a Stredozemné more sa dostať do Francúzska. Tu sa pripojili k našim legionárom, nasadeným s francúzskou armádou proti Nemcom v Ardenách. Ako dvadsaťročný bol veliteľom údernej rotý a keď Nemci začali používať jedovité plyny, prevzal velenie protichemickej ochrany frontu.

Po vzniku Česko-Slovenska ho velenie armády poslalo na štúdiá do vojenskej akadémie v Saint-Cyr. Tu sa okrem vojenských umení naučil aj po francúzsky a anglicky. Po návrate prednášal na Vojenskej akadémii v Hraniciach na Morave a v rokoch 1926 – 1928 vychodil jednu z najlepších vojenských vysokých škôl na svete – Vojenskú akadémiu v Paríži.

■ ARMÁDNY DIPLOMAT

Generalita mladšej československej armády si všimla talentovaného dôstojníka a v roku 1932 ho posielajú ako vojenského ataše do Rumunska. O jeho obľúbenosti svedčia kontakty s miestnou elitou, diplomatmi v „Malom Paríži“, ako sa vtedy Bukurešti hovorilo, dokonca aj s kráľovskou rodinou – pripomeňme, že Rumunsko bolo v tom čase kráľovstvom a patrilo k skupine štátov, ktoré spolu s Č-SR vytvorili Malú dohodu ako možnosť spoločne sa brániť proti nemeckej a talianskej expanzii.

Nemali šancu. Tlak Nemecka bol obrovský. Beneš v jeseň 1938 zutekal do Londýna a v polovici marca Nemci okupovali Čechy a Moravu. V máji 1939 dostal Píka od prezidenta Beneša rozkaz pomáhať našim dôstojníkom, Židom a iným utečencom dostať sa na Západ.

■ PAŠERÁK ŽIVOTU

Toto poverenie nebolo jednoduché. Vojna visela na vlásku. Rumunskí politici sa už zblížili s nacistami i talianskym fašizmom. Kráľ Karol II. síce vyhlásil ešte v roku 1938 diktatúru, aby zabránil nástupu národných socialistov k moci, jeho pozície však slabli. Sovietsky zväz po zmluve s Hitlerom o neútočení sebaistý brúsil si zuby na dôležité časti Rumunska – Besarábiu a Bukovinu, Maďari sa strojili okupovať Sedmohradsko – o rok ho ako prejav Hitlerovej náklonnosti dostali. Každým dňom sa zvyšovala moc nacistickej Železnej gardy – až generál Antonescu, šéf rumunských fašistických gard, zmielol kráľa Karola z trónu.

Doslova pred očami ľudí vešala Železná garda svojich odporcov – Píka sa však činil ďalej. Na okolie pôsobil vzdelaním, jazykovými znalosťami a skromným vystupovaním. Podarilo sa mu prepašovať z krajiny posledné skupiny našich utečencov. Zorganizoval, vyzbrojil a materiálne vybavil česko-slovensko-poľský regiment a vyviezol ho na Blízky východ. Nadviazal spoluprácu so sovietskym vyslaneckým radcom Kukulovom a s jeho pomocou dostal časť českých a slovenských politických emigrantov na sovietske územie. Keď mu už hrozilo zatknutie, pokúsil sa o útek do Turecka. Železná garda ho však dolapila, dopravila späť do Bukurešti niekoľko dní pred fašistickým prevratom – to by

ho bol čakal jediný možný trest: smrť zastrelením. Našťastie mal ešte Karol II. niekoľko dní aspoň formálnu právomoc. Dal mu súhlas na vycestovanie.

Tak sa Píka dostal do Istanbulu.

■ CENTRUM ŠPIÓNŮV

Megapolis na hraniciach Európy a Ázie bol križovatkou špiónážnych agentúr a v prvých dňoch sa v ňom cítil úplne stratený. Našťastie si tu našiel niekoľko priateľov – zložitá púť z Nemcami okupovanej vlasti ich doviedla až k brehom Bosporu. Dvaja z nich už niekoľko mesiacov organizovali tranzit utečencov z Č-SR na Blízky východ a odtiaľ cez Stredozemné more do ešte Hitlerom neobsadených krajín. Píkova skúsenosť získaná v Rumunsku pomohla odvážnym pašerákovi ľuď – tak sa dostalo cez severnú Afriku na Západ – podľa zachovaných materiálov – ďalších osemstodvadsať našich občanov.

V Istanbulu sa Heliodor Píka stretol aj s Ľudvíkom Svobodom. Ten ho požiadal, aby využil svoj vplyv na prezidenta Dr. E. Beneša v Londýne a vybavil uňho súhlas na Píkovu cestu do ZSSR a na presun českých a slovenských utečencov – vojakov zo Sovietskeho zväzu do Veľkej Británie. To bolo v máji 1941, keď ešte ZSSR nebol vo vojne s Nemeckom. Po Benešovom súhlase vycestoval Píka do Moskvy. O niekoľko dní, keď Nemecko zaútočilo na Sovietsky zväz, sa táto misia stala oficiálnym vojenským zastúpením Č-SR v Sovietskom zväze.

Onedlho mu sovietske úrady dovolili organizovať prvé ozbrojené jednotky z radov Čechov a Slovákov žijúcich v ZSSR – zo slovenských rodín, ktoré sa v rámci akcie Interhelpe v čase prvej Č-SR presťahovali do Strednej Ázie, z utečencov z okupovaných Čiech a Moravy a zo slovenských vojnových zajatcov. Na základe Píkoveho návrhu za veliteľa našich jednotiek vymenovala exilová vláda plukovníka Svobodu. Píka bol aj pri slávnostnom akte, keď Stalin a Beneš v roku 1943 podpísali Zmluvu o priateľstve, vzájomnej spolupráci a vojenskej pomoci medzi ZSSR a ČSR na najbližších dvadsať rokov. Od leta roku 1944 s najvyšším nasadením obchádza rozhodujúce politické a vojenské miesta v Moskve a organizuje pomoc SNP. Vojna sa skončila a generál Píka sa po rokoch stretáva so svojou rodinou.

Dostáva naše, sovietske, rumunské i spojenecké vyznamenania za svoju činnosť v predvojnovom Rumunsku a Turecku a najmä za vojensko-diplomatickú prácu v Moskve v čase svetovej vojny. Stáva sa zástupcom náčelníka generálneho štábu česko-slovenskej brannej moci, má na starosti jej medzinárodné styky a aktívne buduje našu povojnovú armádu a vojenské školstvo. Z poverenia nášho prezidenta sprevádza po republike vojnového hrdinu južných Slovanov, prezidenta federatívnej Juhoslávie maršala Josipa Broza Tita počas jeho oficiálnej návštevy...

A potom to prichádza.

■ ČISTKY V ARMÁDE

Ústredný výbor Komunistickej strany Československa vydal presne týždeň po „Vítaznom februári“ príkaz vtedajšiemu podplukovníkovi Bedřichovi Reicinovi, náčelníkovi politického oddelenia štábu, aby začal čistku v armáde a v prvom kole likvidoval utajených nepriateľov vlasti na ministerstve obrany. Do konca roka, teda za desať mesiacov Reicin dokázal vyšetriť, obviňovať a vyhodit z armády 57 generálov, 209 plukovníkov a 2 965 ďalších dôstojníkov.

Píku práve operovali na žalúdok. Vojnové roky, nepravidelná životná

správa, biedna strava vo vyhľadovanej Moskve urobili svoje. Reicin ho už v nemocnici nechal strážiť, evidoval návštevy a sledoval každý jeho krok, keď sa už mohol zdvihnúť z postele. Domov sa Píka nedostal. Rovno z nemocnice ho Reicin nechal previezť do konšpiračnej vily na Delostreleckej ulici č. 11. To bolo 5. mája 1948. Na druhý deň ho začal sám vyšetrovať.

Zo spisov, ktoré sa sprístupnili na jar 1968 – v dubčekovskom odmäku, sa možno dozvedieť, že zo všetkých zatknutých generálov Reicina najviac vzrušoval Píka. Zavidel mu jeho kontakty v Londýne i Moskve, aj jeho popularitu. Nevedel mu zabudnúť, že keď bol Píka po vojne zástupcom náčelníka generálneho štábu, nevenoval mu dostatočnú pozornosť, hoci sa o to Reicin všemožne snažil. Vymyslel si naňho osobitný plán. Píka bol počas vojny v Moskve, rozmýšľal Reicin. Určite bol svedkom všelijakých prehrškov budúcich víťazov vojny, aj Gottwalda a jeho ľudí v moskovskej emigrácii. Tí proti hrdelnému trestu nebudú. Rusi mu to aj naznačili: v Moskve sa odmietol stať agentom NKVD, to mu povedal náčelník vojenskej rozvedky Chazjanov a pohybom ruky naznačil, že najlepším riešením by bol povraz. Na to je odborníkom Vaš.

■ VAŠ – PÍKOV OSUD

Váš bol ctižadný a bezohľadný človek. Mal tridsať rokov, doktoráty z práva a histórie, pestrú mladosť a absenciu svedomia. Už ako študent práva bol spojku medzi vedením KSČ a univerzitou. Za okupácie ušiel do ZSSR. Tam ho zatkli a odsúdili na päť rokov nútených prác za protiprávne prekročenie hraníc. V pracovnom tábore usilovne udával spoluväzňov, až ho NKVD po troch rokoch poslalo do Svobodovej armády ako vojenského rozvedčíka. Po vojne vyštudoval marxistickú históriu a v hodnosti kapitána sa stal náčelníkom kontrarozvedky na ministerstve národnej obrany. Po dvoch rokoch bol už plukovníkom a hlavným vojenským vyšetrovateľom.

Osud vie byť aj ironický.

O dva roky Vaša obvinili, že sa spolčil s členom sprisahaneckého centra Bedřichom Reicinom, aby v dobre utajenej protištatnej skupine rozvrátili ľudovodemokratické zriadenie a narušili riadny chod vojenskej justície. Reicin dostal v politických procesoch začiatkom päťdesiatych rokov trest smrti, Vaš doživotie.

Zatiaľ sú však ešte pri moci.

Reicin chodil po generálnom štábe ako lev v kletke. Podriadeným nadával do tupých hláv a od každého žiadal viac fantázie. Vtedy sa ozval Vaš: „Bedřichu, buď klidnej. Řekni, kolik pro Píku potřebuješ. Patnáct let nebo povraz. Podle toho ti uděláme obžalobu.“

Reicin vyštekol, že Píka sa z toho vymotá. Vaš sa rozkričal: To nedovolieme! V base je aj jeho syn, za vojny letec anglického RAF. Zrežirujeme ich útek. Rozvedka ich akoby čapne v britskom sektore Nemecka. Pozveme filmárov, novinárov, urobíme estrádu – a dôkaz, čo sú zač, bude na dlani.

■ PRIATEĽ ZAMIETA

Reicin sa bál zbytočne. Sudcovia boli poslušní. Píka dostal povraz. Práve vtedy abdikoval prezident Beneš a novou hlavou štátu sa stal predseda KSČ a pofebruárový predseda vlády Klement Gottwald. Od nového prezidenta, ako to bolo zvykom, sa čakala amnestia. Píkov obhajca to využil a požiadal prezidenta o abolicíu – zastavenie trestného pokračovania. Keďže sa žiadosť týkala vojaka, prezident ju dal na vyjadrenie ministrovi obrany.

List z ministerstva z 13. júla 1948 pod č. 6769/důvěrné/IV./1. odd. zníe:

V prílohe vraciame trestný spis proti generálovi H. Píkovi s tým, že minister národnej obrany nenašiel dôvod, aby navrhol udelenie milosti.

Ministrom národnej obrany bol armádny generál Ľudvík Svoboda. A to bola jediná šanca zachrániť Píkovi život – zmeniť mu trest smrti na doživotný žalár. O pár rokov by ho boli prepustili a rehabilitovali.

Dňa 28. januára 1949 súd vyniesol rozsudok: trest smrti obesením. Medzi tým Píku previezli z Pankráca na Bory v Plzni. Ak vo svojich motákoch, ktoré sa mu podarilo dopraviť synovi Milanovi, sediacemu v tom čase na Pankráci, zdôrazňuje svoju vinu, tak miestnenie na Bory mu posilňuje nádej na život: na Boroch sa totiž dovtedy nepopravovalo.

Osud sa však neúprosne naplnil 21. júna 1949 o 6. hodine ráno na nádvorí trestnice pre mužov v Plzni.

■ PO ROKOCH

Píkova manželka a syn po celé roky opakovane žiadali justičné, vojenské a politické orgány o rehabilitáciu obeť. Dlho nič. Až v roku 1966 súd reaguje a žiada si vyjadrenie ešte žijúcich svedkov. Uplynú ďalšie dva roky. Konečne v máji 1968 Vyšší vojenský súd zrušil rozsudok z roku 1949 v celom rozsahu. Stanovil nové pojednávajúce.

Medzi tým republiku okupovali vojská Varšavskej zmluvy. Napočudovanie: rehabilitačné súdne koleso sa rozbehlo a normalizácia ho ešte chvíľu nevládala zastaviť. Tak sa 8. októbra 1968 za prítomnosti sovietskych tankov v pražských uliciach začína obnovovaný proces pred senátom Vojenského súdu v Prahe na Pankráci.

Sedím v malej súdnej sieni, komicky malej vzhľadom na udalosť. Ani tá sa nenaplnila. Prekvapuje ma neúčasť českých kolegov. Nuž čo, zmráka sa, neradne sa ukazovať na háklivých miestach!

Pozdravujem sa s poradcom súdu, pracovníkom Vojenského historického ústavu pplk. PhDr. Antonínom Benčíkom, ktorý mi potichu predstavuje osadenstvo: z generálneho štábu sú pplk. Šeňf a pplk. Pospíšil, obhajcovia doktor Váhala, Píku obhajoval aj pred dvadsiatimi rokmi, a doktor Čefovský, syn neobehávaného obhajcu z roku 1949, manžel speváčky Judity Čefovskej.

Na lavici svedkov je pár voľných miest – sú pre prezidenta republiky a jeho sprievod. Prezident vystúpi ako svedok.

Prihádza súd. Čítajú sa protokoly z výsluchov generála Píku v roku 1949. Vystupujú svedkovia. Miesta v prvej lavici sú stále voľné. Rozmýšľam, ako sa pán prezident zachová, čo povie na obranu svojho priateľa a čo na svoju, keď vtedy dávno ako minister národnej obrany „nenašiel dôvod, aby navrhol udelenie milosti“.

Prezident Č-SR armádny generál Ľudvík Svoboda na pojednávanie neprišiel. V poslednej chvíli sa dostavil len náčelník vojenského oddelenia Kancelárie prezidenta. Prečítal prezidentovo svedectvo. Obsah mi pripomínal skôr návrh na najvyššie štátne vyznamenanie.

Heliodora Píku zbavili viny v celom rozsahu. Súd rozhodol o vrátení hodnosti a vyznamenaní. O vrátení života nebola reč.

ooo

Na stole mám kópie Píkových motákov žene a synovi. Znova si ich po rokoch čítam. Až po ten posledný:

(...) Odpusťte mi, že som sa o vás málo staral, keď som sa rozhodol byť v službách celku. Osud Vám to vynahradí, nezúfajte, neplačte, verte. Rozosievajte znášanlivosť a lásku medzi ľuďmi. Iba proti Vám som sa prehršoval, keď som Vás zanedbával.

Drahý môj syn, buď človekom, to znamená, buď dobrý k ľuďom, buď zmierovateľom v nedorozumeniach, snaž sa odvrátiť rozkol. Buď láskavý a pomáhaj ľuďom. Venuj sa však viac rodine, než som to stihol ja. Prosím, odpusťte mi.

Bozkávam Vás všetkých vrúcne a horúco, len sa pre mňa netrápte!

Váš Hela

Moriturus vos salutati!

Košický matičný odbor oslávi deväťdesiatpäť rokov od svojho založenia

Matičný nástup v metropole východu

Vojtech KÁRPÁTY – Foto: archív autora

Matica slovenská v Košiciach oslávi tento rok deväťdesiate piate výročie od svojho založenia. V metropole východného Slovenska boli matičné začiatky spojené s viacerými prekážkami a personálo-organizačnými komplikáciami, ktoré však v prvej polovici dvadsiatych rokov MS v tomto mesiaci úspešne prekonala a stala sa dôležitou súčasťou košického spolkového a spoločenského života.

Miestny odbor Matice slovenskej (MO MS) v Košiciach vznikol ešte v roku oživotvorenia tejto najstaršej slovenskej celonárodnej kultúrnej inštitúcie. Za oficiálny dátum jeho vzniku sa pokladá 10. november 1919. dejin Košíc a ich okolia.

■ ZAČIATOČNÉ AKTIVITY

Košický MO MS usporiadal do konca januára 1920 štyri tematické prednášky z oblasti národných, regionálnych a hospodárskych dejín a do konca marca 1920 naplánoval a uskutočnil ďalších deväť odborných a osvetových prednášok z oblasti fyziky, chémie, literatúry, geografie, kultúrológie a etnografie. Prednášková činnosť v ranej etape šírenia MS v regiónoch, na úrovni miestnych odborov bola úplne v intenciaciach martinskej matičnej centrály, ktorá tieto aktivity miestnym odborom priamo a primárne odporúčala.

Účasť na týchto prvých košických matičných verejných akciách sa pohybovala od dvesto poslucháčov v zimných mesiacoch až po päťdesiat až osemdesiat poslucháčov v prvých jarných mesiacoch. Priemerný počet účastníkov na týchto kurzoch sa pohyboval na úrovni štyridsať poslucháčov.

V máji 1920 sa odboru podarilo konsolidovať systém výberu a odvádzania členských príspevkov a donácií, takže v polovici tohto mesiaca už mohol vykazovať na svojom účte 2 649 Kč. Mohol si tak dovoliť z Turčianskeho Svätého Martina objednať všetky matičné periodické tlačoviny, no skromné finančné prostriedky ešte neumožňovali väčší nákup kníh do projektovanej knižnice. Preto požiadali o pomoc priamo martinskú matičnú správu, aby na úvod bezplatne poskytla istý počet kníh a venovala ich košickej matičnej knižnici.

Mimoriadne intenzívnu spoluprácu v tom období nadviazali matičári s miestnou sokolskou jednotou. Zorganizovali s ňou ľudovú školu, ktorú tvorili špecializované odborné a jazykové kurzy. Košický Sokol bol v prvých rokoch svojho pôsobenia popri tisícokorunovom príspevku nového zakladajúceho člena Františka Hromadu druhým najštedrejším finančným prispievateľom košického MO MS, keď do polovice júna 1920 podporil odbor čiastkou vo výške päťsto Kč.

■ V ZNAMENÍ SPOLUPRÁCE

Svoje rozhodnutie stať sa zakladajúcim členom MS oznámila ústrednému matičnému výboru v tom čase aj Československá beseda v Košiciach, ktorá poslala svoju žiadosť ešte mesiac pred oficiálnym založením košického MO MS. Zároveň prostredníctvom Pražskej úverovej banky poukázala MS stokorunový finančný príspevok.

V septembri 1920 sa aktivity MO MS v Košiciach rozšírili vytvorením Okresného osvetového zboru (OOS), ktorý vznikol na základe zákona o kurzoch občianskej výchovy zo 7. februára 1919 a neskorších úprav a smerníc bratislavského referátu ľudovýchovy. Otázka vzájomného pomeru košického OOS a MO MS ostala ďalšie týždne nedoriešená a vyjasnenie v tejto oblasti nastalo až zásahom Správy MS v Turčianskom Svätom Martine, ktorá po prešetroaní celej záležitosti poslala košickému miestnemu matičnému odboru inštrukcie pre ďalšiu vzájomnú kooperáciu a personálne prepojenie oboch inštitúcií v oblasti zjednotenia osvetovej práce: „... Je lepšie vybudovať jednu silnú organizáciu, ktorá by svoju činnosť rozprestrela na celý vidiek,“ končí direktíva.

Naliehavosť celého problému prinútila po týždni tajomníka MS Františka Heřmanského vycestovať do Košíc osobne. Návšteva bola ohlásená na 20. novembra 1920. V tento deň sa s tajomníkom MS mali stretnúť všetci matiční pracovníci z Košíc i z okolitých obcí. Cieľom bolo najmä nadviazanie priamych a bezprostredných osobných kontaktov s regionálnymi matičnými aktivitami a funkcionármi, definovanie priorit matičnej práce na juhovýchode Slovenska a konzultácie o možnostiach a perspektívach MO MS v Košiciach a okolí.

V oblasti praktickej ľudovýchovy a propagandy na východnom Slovensku sa koncom roku 1920 stalo jednou z hlavných snáh košického MO MS získanie kontroly nad filmovými projekciami na mestskej a perspektívne i regionálnej úrovni. V tejto oblasti podnikla v prvej polovici decembra 1920 i patričné kroky na najvyššej krajinkej úrovni. Ešte 19. decembra 1920 podali Ministerstvu s plnou mocou pre správu Slovenska v Bratislave písomnú žiadosť o odňatie kinokoncesie Martinovi Horváthovi, ktorý mal na prevádzku tejto živnosti monopol vo všetkých troch košických mestských kinách (Korzo, Urania, Schalkház). Táto monopolná kinolencia mala byť s okamžitou platnosťou udelená OOS pri MS v Košiciach.

Ešte v polovici novembra 1920 došlo k reorganizácii a personálnym výmenám na úrovni predsedníctva výboru košického MO MS. Novým predsedom sa stal župan Dr. Ján Ruman a podpredsedami riaditeľ košického reálneho gymnázia Karol Murgaš a riaditeľ košickej reálky Karel Hlavinka. Ďalšie funkcie v košickom matičnom výbore obsadili stredoškolskí profesori Ján Beniač (ta-

jomník) a František Bluma (pokladník), redaktor Slovenského východu František Hromada (knihovník) a košický stredoškolský riaditeľ Juraj Nentwich a Viktor Přerovský (revizori účtov). Počet členov reorganizovaného výboru sa zvýšil z dvadsiatich na dvadsaťtri.

■ ZÁRODKY NAPREDOVANIA

V posledných mesiacoch roku 1920 sa košický matičný odbor zamerával na agitáciu v meste i na okolitom vidieku. Nábor bol zameraný na rozšírenie členskej základne a stabilizovanie matičných regionálnych organizačných štruktúr na juhovýchodnom Slovensku. Jediným začiatočným praktickým problémom v tejto oblasti bol nedostatok príhlášok a legitimácií pre nových členov. Tie po viacerých urgenciách zabezpečilo na prelome rokov 1920 – 1921 martinské matičné ústredie.

Agitácia a cielená náborová kampaň čoskoro priniesla očakávaný úspech a praktický efekt, a tak košický matičný pokladník F. Bluma mohol oznámiť martinskému ústrediu, že na rok 1921 vyplatilo členské príspevky tridsať nových členov, z ktorých bola drvivá väčšina (dvadsaťpäť) učiteľov a pedagogických pracovníkov. Po vyplatení tisícokorunového finančného príspevku sa zakladajúcim členom MS stal aj košický vrchný policajný kapitán F. Klíma.

Na takýto jednorazový prudký nárast členskej základne však, ako sa neskôr ukázalo, nebol odbor organizačne, ale najmä finančne pripravený. Tak sa ešte v posledných dňoch roku 1920 na Správu MS obrátili košickí matiční funkcionári a požiadali o priamu finančnú dotáciu: „Miestny odbor Matice slovenskej v Košiciach obracia sa na Správu Matice slovenskej s prosbou, by nám Ústredie podporu udeliť ráčilo, aby sme tomu dôležitému miestu, ktoré náš odbor tu na východe zaujíma, v každom ohľade tým dôstojnejšie a dôkladnejšie odpovedať a svojmu úkolu dostať mohli.“

Správa MS odpovedala až v druhej polovici januára 1921. Nebolo to však pre neochotu, ignoranciu či zámerné zdržavanie. Dôvod bol omnoho prozaičnejší. Podporu musel odsúhlasiť výbor MS, ktorý zasadal až na sklonku prvej polovice januára 1921. Ten rozhodol v danej veci jednoznačne pozitívne, no zároveň pripomenul hlavný nedostatok žiadosti – absenciu konkrétneho finančného vyčíslenia potrieb košického miestneho odboru.

Prvé dva roky existencie MO MS v Košiciach položili pevné základy matičnej práce nielen na území tohto mesta, ale i celého juhovýchodného Slovenska. V prvej polovici dvadsiatych rokov minulého storočia sa tak z Košíc šíri matičná idea do ďalších miest a obcí Zemplína, Abova a Šariša. Vznikajú miestne matičné odbory v Michalovciach (november 1920), Budkovciach (december 1920), Sečovciach (február 1921), Čani (máj 1921) a v Trebišove (február 1923). V období medzi dvoma svetovými vojnami patrila Matica slovenská medzi najaktívnejšie spolky v Košiciach a jej práca a aktivity boli na dlhých šesť rokov prerušené až maďarskou okupáciou v rokoch 1938 – 1945.

Nadácia Štefana Baniča so sídlom v Texase v USA ocení svoju medailou aj starostku Smolenic a predsedu VÚC Trnava za presadzovanie národného odkazu Štefana Baniča v Slovenskej republike. Toto ocenenie v minulosti získal okrem najvýznamnejších parašutistov sveta aj bývalý prezident USA George Bush. Pre návštevníkov bude k dispozícii výstava padákov, premietanie záberov z histórie výsadkového vojska a výstava predmetov a odznakov s výsadkovou tematikou. Počas smolenických osláv sa uskutoční aj zoskok parašutistov veteránov k hrobu Štefana Baniča.

(se)

NA MARGO

V ostatných rokoch sa v neslovenských médiách na Slovensku čoraz častejšie objavujú pokusy o zosmiešňovanie akejsi „konšpiračnej teórie“ a akýchsi „konšpirátorov“. Schéma týchto pokusov je taká naivne prostučká, až je sprostučká – ak niekto pochytuje o oficiálnom „US-vysvetlení“ akejkoľvek udalosti, ktorá otriasla svetom a nebola doteraz hodnoverne vyšetrená a objasnená (trebárs vražda prezidenta J. F. Kennedyho, demolácia budov WTC v New Yorku 11. 9. 2001, zbraň hromadného ničenia v Iraku a pod.).

Konšpirátori a ich teórie

Ten je mediálne vyhlásený za „konšpirátora“ a jeho pochynosti, argumenty či dokonca aj dôkazy sú „konšpiračnými teóriami“, teda smiešnym konaním akéhosi blúznivca, ktorého nemožno brať vážne.

Takéto témy sú dosť časté aj v televíznych reláciách Š. Hríba či M. Havrana ml., ale takmer pravidelne sa objavujú najmä v neslovenských médiách. Povedzme nedávno v Hribovom periodiku „týždeň sa tejto téme venovali hneď traja autori: Martin Hanus, Jozef Majchrák a Martin Mojžiš. Posledne menovaný sa zaoberá špeciálne témou budov WTC 11. septembra 2001, nazýva ju evergreenom konšpiračných teórií a čitateľom kladie sugestívnu otázku: „... čo také výnimočné by získala vláda USA ... zhodením Dvojčiek? ... Načo by bolo potrebné budovy ... komplikovane zhadzovať?“ Nuž, na takúto prostučkú otázku sa žiada rovnako prosté odpovede: Zrejme poslúžila vláde USA na začatie celosvetovej „vojny proti terorizmu“ rovnako, ako napríklad Hitlerovi v roku 1933 poslúžila provokácia s požiarom Reichstagu na spustenie nemilosrdného boja proti nemeckým komunistom a všetkým ľavičiarom a na zavedenie totálnej fašistickej vlády v Nemecku. Len na osvieženie pamäti: v súdnom procese v Lipsku medzi 21. septembrom a 23. decembrom 1933 boli traja bulharskí komunisti Danev, Dimitrov a Popov po dokázaní (!) svojej nevinosti oslobodení a skutočnej podpalači, úbohý poloblázon Van der Lubbe bol odsúdený na trest smrti a popravený – aj ten jeden stačil na to, aby nacistická provokácia splnila svoj cieľ.

A podobná provokácia, pri ktorej skupina esesmanov v uniformách poľskej armády na konci augusta 1939 prepadla a poškodila nacistickú štvavú vysielaciu v mestečku Gliwice (Gliwiz) na území Nemecka, poslúžila Hitlerovi ako zámienka na začiatok vojny proti Poľsku 1. septembra 1939. Skrátka, exempla trahunt!

Nie sú to až také dávne a také neznáme udalosti a novinári na Slovensku, bez ohľadu na farbu ich stranického trička či trička ich chlebobdarcu, musia o týchto vážnych udalostiach vedieť, lebo aj Slovensko patrilo medzi neskoršie obeve uvedených nacistických provokácií. Takže dnes pri posudzovaní podobných prípadov pisať o „konšpiračných teóriách“ možno naozaj len z detinskej naivity alebo – vyjadrené slovami geniálneho Jana Wericha – „častečne z blbosti a čiastočne z cizí penize“.

Július HANDŽÁRIK

Vzdajú hold Štefanovi Baničovi

Klub vojenských výsadkárov SR Bratislava spolu s obcou Smolenice a s podporou predsedu VÚC Trnava pripravili oslavy stého výročia udelenia US patentu vynálezcom padáka Štefanovi Baničovi. Oslavy sa uskutočnia 16. augusta tohto roku v Smoleniciach, kde sa vynálezca v miestnej časti Neštich narodil, a tu je aj pochovaný.

Na oslavách sa zúčastnia členovia Klubov vojenských výsadkárov SR z Bratislavy, Trnavy, zo Žiliny, z Trenčína, Martina, Prešova, Banskej Bystrice a zo Šumiac, členovia Klubov výsadkových veteránov ČR z Prahy, z Prostějova, z Zlína, z Brna a z Holešova, Slovenský národný aeroklub, Zväz

letcov generála M. R. Štefánika, Zväz vojakov SR, Matica slovenská a ďalšie organizácie so vzťahom k Štefanovi Baničovi a parašutizmu. Súčasťou memorijalovej akcie bude aj medzinárodný seminár Štefan Banič, história, vývoj a použitie padáku, z ktorého organizátori vydajú reprezentač-

ný zborník prednášok. V spolupráci so Slovenskou poštou pripravili dve príležitostné poštové pečiatky k stému výročiu udelenia patentu a k dvadsiatemu výročiu založenia oblastného Klubu vojenských výsadkárov Bratislava. Pri tejto príležitosti bude vydaná aj pamätná medaila venovaná stému výročiu udelenia patentu. Medailou ocenia jednotlivcov, ktorí sa zaslúžili o propagáciu slovenského parašutizmu, tradíciu výsadkového vojska, obce Smolenice a Trnavského samosprávneho kraja.

Marián TKÁČ
predseda Matice slovenskej

ZDRAVÝ ROZUM

V roku 150. výročia narodenia Andreja Hlinku pribudli na Slovensku dve busty tohto politika. Od Národných matičných slávností v Martine je jedna v Parku sv. Cyrila a Metoda a od 52. Jánošíkových dní v Terchovej. Tento dar Matice slovenskej sme odhalili ešte pred sobotňajším galavečerom. Koncert originálneho stovadsaťčlenného Terchovského symfonického orchestru, ktorý dirigoval nenapodobiteľný Rudo Patrnčíak v kroji a vo fraku zároveň, bol nezabudnuteľný. Prídavok v podobe pesničky Na Kráľovej holi, ktorá zjednocuje všetkých Slovákov, oduševnene spieval aj prítomný prezident Andrej Kiska. Nasledoval krásny ohňostroj a počas neho cestou z amfiteátra starší muž poznamenal: „V Gaze ho majú každý večer...“

Nuž, spomenul som si na môjho starého otca, ktorý sa dennodenne modlieval, aby mu Pán Boh ráčil zachovať múdrosť, a občas poznamenal, že ak sa už Pán nebude môcť pozeráť na „výčiny“ politikov, odberie im – rozum. V poslednom čase mám intenzívny pocit, že sa to už stalo, teda že politici prišli o zdravý rozum. Ako predsa môžu pripustiť, dovoliť a či dokonca organizovať (!) vojnové operácie, pri ktorých denne hynú stovky, ba tisíce nevinných žien, detí, ale aj mužov – ani tí všetci predsa nie sú „vinní“ – po nemilosrdnej strelbe a výbuchoch bômb? Možno v tejto súvislosti rozlišovať, že „títo“ sú a „tamti“ nie sú na vine – tak ako sa nám to servíruje v médiách? Isteže nemožno, smrť ako smrť, a podľa zásad Tóry smrť čo i len jedného nevinného je tragédiou celého ľudstva. Čo potom s tisíckami mŕtvych na východnej Ukrajine či v pásme Gazy? Čo s onými pravidelnými „ohňostrojmi“ v Gaze? Nezasluhuje si odsúdenie a napokon aj sankcie každý, kto napomáha či dokonca organizuje vojnu, a tým aj smrť na úkor života a mieru?

POÉZIA

PRECHÁDZKA PO NÁMESTÍ ANDREJA HLINKU

Jaroslav Rezník

Umkli včely v jarných kvetoch líp
a kvapky z fontány stišil svoj hlas;
i múry domov opreli sa bokmi o seba
a zvony na veži zatajili čas.

A Scotus Viator - vietor na nároží -
stá vánok pod lesom prehltol svoj
vzdych;
a z teplých lúčov večer urobil si
slnecný mostík až vzdialený Mních.

Utíchli kroky v podvečenom parku
i kvety zotrelí svoj farebný rúž;
a v teplom tieni stromov objavil sa
do seba stíchnutý, striebrovlasý
muž:

to Andrej Hlinka vyšiel na prechádzku
zamyslený na svoje námestie...

Dôležitá duchovná podstata a etický základ štátu Rodina je ako malý národ

Peter MULÍK – Na snímke Svätopluk, ktorého autorom je 13-ročný Marek Mydlár, ZUŠ Zity Strnadovej-Parákovskej v Žiari nad Hronom.

Štát nie je iba inštitúciou založenou na vôli po jednote jednotlivých politických síl, ale k podstatnej črte jednoty štátu patrí duchovná podstata a morálny hodnotový systém. Duchovná a morálna podstata štátu sa odvodzuje od rodiny. Rodina je akoby prototypom národa a štátu v širšom zmysle.

Muž a žena majú rovnakú osobnú ľudskú dôstojnosť. Z prirodzeného práva vyplýva monogamia a nerozlučiteľnosť manželstva v širšom zmysle, prirodzené právo zaručuje aj integritu národa a štátu a zoskupenia ľudí usilujúcich sa o spoločných cieľ – o osobné a spoločenské dobro. Rodina je však prirodzeným a nenahraditeľným spoločenstvom rodičov s ich deťmi, a tým je základnou bunkou spoločnosti. Rodičom patrí prvotné a neodňateľné právo na výchovu svojich detí. Ingerencia štátu a spoločenských inštitúcií do výchovy detí je prípustná, no má až druhotný charakter. Výchova a škola podlieha primárne slobodnému výberu rodičov.

■ SOCIÁLNE ASPEKTY

Skúsenosti 19. storočia s konfliktnými situáciami, vyplývajúcimi z kriklavej sociálnej nerovnosti ľudí, priniesli mnohé ponaučenia, ktoré katolícka sociálna náuka v plnej miere rešpektuje. Kolektívne dohody sa pokladajú za prirodzené právo, ktoré má najmä cez odbory chrániť zamestnancov, limitovať niektoré práva (na štrajk, na mzdu) a zabezpečovať spoločenský zmier.

Prof. R. Weiler vo svojom Úvode do katolíckej sociálnej náuky v kritériách pre mravný poriadok spoločnosti konštatuje, že aj politické strany musia v službe demokracie, ktorá by mala stáť na spoločných základných morálnych hodnotách, rešpektovať princíp všeobecného dobra. Ako parciálne spoločnosti majú uznávať demokratické pravidlá politiky a spoločný základ hodnotového systému.

Slovník katolíckej sociálnej náuky upozorňuje, že celá kresťanská etika, ak je v súlade s evanjeliom, musí mať sociálny akcent. Samozrejme katolícka morálna teológia pozná sociálne cnosti aj v užšom zmysle. Sú to cnosti, ktoré motivujú a robia človeka schopným konať mravné dobro v spoločenských a medziľudských vzťahoch zameralých na spoločné dobro.

■ ĽUDSKÉ PRÁVA

Pomerne moderný termín ľudské práva siaha svojim pôvodom do kresťanskej teológie a má jednoznačne etický rozmer. Liberalistický individualizmus a socialistický kolektivismus ľudské práva chápali mechanicko-deterministicky buď ako dôsledok formálnej slobody, alebo

ako dôsledok vývoja, ako dôsledok historického procesu. Preto nerespektovali ľudské práva v sociálnej oblasti alebo práva individua na slobodu. Kresťanské zdôvodnenie ľudských práv na princípe prirodzeného a mravného zákona viaže uskutočnenie slobody každého človeka na poriadok spravodlivosti poznanej vo svedomí a zameraný na rozvoj každého ľudského života v spoločnosti.

Oprávnené sa historici, politológovia a sociológovia zhodujú v názore, že socializmus marxisticko-leninského typu – komunizmus a jeho utópia spoločnosti a štátu boli z veľkej časti dôsledkom toho, že liberálny kapitalistický štát žalostne zanedbával, ba opovrhoval sociálnymi ľudskými právami a sociálnou spravodlivosťou. Takto vznikla sociálna otázka robotníctva, ktorá transformovaná do rôznych ideológií poznačila celé 20. storočie. Práve z tohto aspektu je veľmi dôležité zdôrazniť, že podstatným a rozhodujúcim prínosom k zrušeniu komunizmu v strednej a juho-východnej Európe v roku 1989 bolo práve vystúpenie cirkvi na obranu a podporu ľudských práv.

■ MIESTO KULTÚRY

K duchovnej podstate štátu imanentne patrí kultúra. Kultúra národa závisí od odozdváňania a vývoja duchovného dedičstva. Zvlášť u Slovákov sú začiatky ich kultúry neoddeliteľne späté s kresťanskou vierou, pretože cyrilo-metodská misia okrem kultúrneho a civilizačného poslania mala predovšetkým evanjelizačný charakter. Ako zdôrazňuje pápež Ján Pavol II. v encyklike Centesimus annus, do kultúry národov sa vždy nanovo musí zapájať aj evanjelizácia. Všetko ľudské konanie má svoje miesto v kultúre, v užšom slova zmysle v etike kultúry. V tejto rovine spočíva špecifický a rozhodujúci príspevok cirkvi k pravej kultúre. Ona ohlasuje pravdu o stvorení sveta a o vykúpení. Ukazuje jednotu ľudstva a starosť o blížneho.

Vypadla – ako tá z krajiny zázrakov

Kalo Uhrík

Pamätal som si ju od detstva. Bola to skutočne ona, Alice z krajiny zázrakov, a tmolí sa akurát po našej ulici. Príhovoril som sa jej.

„Kde si sa tu vzala?“

„Len tak, túlam sa. Môžem vám prezradiť môj obdiv. Závídím vašim občanom ten blahobyt,“ povedala jednoducho, ľudsky. „Mnohí nerobia, a napriek tomu prosperujú!“

„Toto je nemiestny čierny humor!“ napomenul som naivné decko.

„Takéto niečo by ani v našej krajine plnej zázrakov nebolo možné.“

V duchu som tipoval, že našu malú návštevníčku upútalo nedávne cirkusové predstavenie z voľby generálneho prokurátora.

„Vraj váš občan môže rovno z golfového ihriska,“ pokračovala, „dať telefonický príkaz svojmu peňažnému ústavu na finančnú transakciu. Už ste sku-

točne všetky polia prestavali na golfové ihriská?“

„Zatiaľ je to len polovičná pravda, ale tvoj tip je na dobrej ceste.“

„Ale aj tak je to skvelé! Golf je bežnou zábavou Slovákov. Určite vlastníte obrovské nerastné bohatstvo a nevyčerpateľné zdroje! Prezradte mi, kde

FEJTÓN

máte ukryté tie naftové vrty, keď som tu nestrela jediného šejka.“

„Je síce pravda, že asi tak štvrtina občanov tejto krajiny by mohla od rána do večera hrať golf, ale len preto, že je ich asi toľko nezamestnaných.“

„Hádám nie! Prečo nehrajú golf profesionálne? Viete, aké príjmy má profesionálny hráč golfu?“

Nevedel som, no ponúkol som dievčaťku iné informácie pre pána Carrolla,

spisovateľa a matematika. Ochetne vytiahla poznámkový blok. Zaplnila si ho údajmi o počte ľudí, ktorí žijú v hmotnej núdzi. Vypočula si ma pokojne, otužila voči zázrakom. Pridal som percento o počte nezamestnaných mladých ľudí, o percente krachujúcich firiem, o klesajúcej počte obyvateľov. Nakoniec som ju nevyviedol z rovnováhy, ani keď som sa vytasil percentom občanov, ktorí ešte stále podporujú bývalú vládu. Núkalo sa jedinú vysvetlenie: toto nemohla byť! Alice! Až taká naivná nemohla byť. Musel sa mi do cesty priplíchniť dakaj utajený komisár. Z Krajiny zázrakov alebo z EÚ.

Nakoniec som ju ohúrila tvrdením, že naša krajina zázrakov, pôvodne zvaná Slovensko, sa neodlišuje od ostatných krajín EÚ.

A zatvoril som knihu, aby to malé dievčaťko z nej opäť nevypadlo. Pomohlo to. Zmlkla.

Týždenník Matice slovenskej. Vydávajú MS a VMS, s.r.o., IČO 00 179 027, IČO 36 418 404. Martin. Šéfredaktor Maroš SMOLEC. Zástupca šéfredaktora Emil SEMANCO. Sídlo: P. Mudroňa 1, 036 01 Martin. Tel: 043/40 12 837 - 8, 41 34 535, 40 12 811, e-mail: snn@matica.sk, snnredakcia@matica.sk. Filiálna redakcia: Grösslingová 23, 812 51 Bratislava. Tel: 02/52 96 57 52. Administrácia: Matica slovenská, P. Mudroňa 1, 036 01 Martin. Tel: 043/40 12 837 - 8, 41 34 535. Tlač Ultra print, Bratislava. Rozširuje PNS, Mediaprint Kapa a redakcia. Redakčná rada: Marián TKÁČ, Marián GEŠPER, Peter CABADAJ, Ján ČOMAJ, Ján JANKOVIČ, Jaroslav CHOVANEC, Drahoslav MACHALA. Podávanie novinových zásielok povolené OZ SsRp Banská Bystrica, č.j. 1081-93-PTP z 30. 3. 1993. Objednávky na predplatň prijíma redakcia SNN, Slovenská pošta a každý doručovateľ. Objednávky zo zahraničia: redakcia SNN a Slovenská pošta, a.s., Strediskopredplatného tlače, Námestie slobody 27, 810 05 Bratislava 15, e-mail: zahranicna.tlac@slpost.sk. Ročné predplatné 26€, v ČR 530 Kč + 460 Kč poštovné, Európa 100€, ostatný svet 180USD. Neobjednané rukopisy a fotografie e nevraciam. MIČ 49 644, ISSN 0862-8823. EV 4009/10.

PRIPOMÍNAME SI

9. augusta
– tridsať rokov od smrti zakladateľa slovenskej modernej hygieny ako vedy profesora MUDr. Vojtecha Muchu (1902 – 1984)

– reprezentantka SR v behu na lyžiach Alena Procházková oslavuje tridsiatku

10. augusta
– pred tristo päťdesiatimi rokmi podpísali uhorské úrady dočasný mier s Turkami (1664), v ňom priznali Osmanom získané územia; tak sa najsevernejším cípom Osmanskej ríše stali Nové Zámky, do tohto tureckého ejáletu patrilo sedemstotridsať prevažne slovenských obcí

– päť rokov od tragického výbuchu bane v Handlovej

11. augusta
– stošesťdesiatpäť rokov, čo sa Ludovít Košut vzdal funkcie gubernátora Uhorska a odišiel na územie Osmanskej ríše (1849)

12. augusta
– dvestopäťdesiat rokov od narodenia Františka Andraščíka, národného buditeľa na východnom Slovensku, osvetového pracovníka a zakladateľa spolku striedmosti (1799 – 1835)

– sto rokov od narodenia spisovateľa a literárneho vedca Jána Gregorca (1914 – 1982); venoval sa najmä literatúre medzivojnového obdobia

14. augusta
– stopäťdesiat rokov, čo sa narodil básnik a spisovateľ Tichomír Milkin, vl. menom Ján Donoval (1864 – 1920), katolícky kňaz, autor lyrických básní a próz s ľudovými námetmi, prvý preložil do slovenčiny Homérovu Iliadu; umrel na zranenia, ktoré mu spôsobili výtržníci pri predvolebnej reči v Lakšárskej Novej Vsi na Záhorí

15. augusta
– deväťdesiatpäť rokov od narodenia grafika Oresta Dubaya (1919 – 2005)

16. augusta
– päťdesiatpäť rokov od smrti hudobného skladateľa Janka Matušku (1897 – 1959)

17. augusta
– risto dvadsaťpäť rokov od narodenia Jána Windišcha, priekopníka detského lekárstva a spolupracovníka Mateja Bella (1689 – 1730)

18. augusta
– pred sto päťdesiatimi rokmi (1899) založili Š. Furdek a P. Rovnianek v Amerike Národný výbor Slovákov, prvý ústredný orgán slovenských spolkov v USA; výbor mal aj fond na pomoc Slovákom v Uhorsku

– spisovateľ povojnovoj vlny Ján Johanides, z generácie Blažkovej, Hykische a Jaroša, by sa bol dožil osemdesiatky (1934 – 2008)

19. augusta
– dvestodevätdesiat rokov od narodenia prírodovedca európskeho formátu Michala Hoffmanna (1724 – 1794), profesora filozofie, prírodných vied a matematiky na Trnavskej univerzite

20. augusta
– pred sto štyridsiatimi rokmi, po dvanástich rokoch pôsobenia, zrušili slovenské gymnázium v Revúcej (1874), na tlak Budapešti o tom rozhodol cisár František Jozef; pripomeňme, že v Revúcej učili Ivan Branislav Zoch, Ján Botto i Samuel Ormis, maturoval tu aj Martin Kukučín

21. augusta
– okružle životné jubileum má slovenská bábkarská výtvarníčka Anna Cigánová

22. augusta
– pred sedemdesiatimi rokmi umrel maliar Jozef Hanula (1863 – 1944)

(jč)